

E n f o l k e l i g J u l e g a v e

til

V e n n e r i
N o r d e n

fra

Vilhelm Birkedal.

Odense

**Forelagt af den Miloske
Boghandel.**

Trykt i Chr. Milos Officin.

1872.

Forside ↑

P r æ s t e n F r .
 W e x e l s e n
 og
 den danske Konsul Erik
 Dahl,
 begge i Trondhjem.

Som et lidet Vidnesbyrd om den Tak og Kjærlighed, jeg og mine danske Rejsefæller skylder Trondelagen og navnlig Trondhjem for al den Hjertets og Aandens Berigelse, Glæde og Løftelse, der blev os tildeel ved det uforglemmelige Møde, vi der havde med norske Mænd og Kvinder, og som hører til vore bedste Minder, — sender jeg denne Bog ud i Norden med Navnene paa de to Mænd, der hver paa sin Maade bidrog ikke mindst til, at vor Rejsets Formaal lykkedes saa fuldstændigt. Alle de andre Trønder modtage med dem vor hjertelige Tak.

K i r k e l y d e n 9 d e
 D e c e m b e r 1 8 7 1 .

V. B.

Forord ↑

De fleste af disse Taler ere holdte ved forskjellige Lejligheder i Løbet af de sidste Aar.

- Side 1.: **Begejstring og Klogskab.**
- Side 21: **Aand**
- Side 42 **Alle Gode Gange ere tre**
- Side 66 **Et Folk i Skygge**
- Side 85: **Hvor der ingen Syner er,**
bliver Folket vildt

- Side 109 **Den nordiske Kirkes**
tredobbelte Særpræg
- Side 126: **Ved Bavgastenen for**
Frederik den Syvende i Ryslinge
- Side 140: **En Sammenstilling**
- Side 156: **Sværmeri**
- Side 174: **Stille Folke-Tanker**
- Side 189: **Hvad jeg sagde i Norge**

Indhold ↑

Begejstring og Klogskab.

Jeg vilde gerne ved denne Lejlighed tale til denne Forsamling om „Begejstring og Klogskab“, og disse to aandelige Stormagters Indbyrdes Forhold. Jeg skal indlede min Udtalelse med en lille Fortælling af mit eget Liv. Da jeg for nogle Aar tilbage opholdt mig i Kjøbenhavn som Medlem af Rigsraadet — det var i det skjebnesvangre Aar 1864, da vi havde al vor Begejstring og al vor Klogskab nødig — saa jeg en Dag i de offentlige Blade en Indbydelse fra En af den videnskabelige Højskoles Ypperste til en Række af Foredrag, denne Mand agtede at holde just over denne Gjenstand. — Jeg havde dengang i 55 Aar fusket paa at forlige Klogskab og Begejstring hos mig selv i mit eget personlige Liv, fordi jeg havde tidlig haft en dyb Følelse af, at et Menneskeliv, som ikke drives af Aand, er et Vrægebillede, men tillige følte, at der skulde være Klogskab i ethvert ægte Aandsliv; — men det var efter Folks, og stundom også efter min egen efterfølgende Dom, ikke altid ret lykkedes mig: Naar jeg lod

Begejstringen raade og handlede i Kraft af

Side 1 ↑

denne, sagde Man: „Du er ikke klog“, og, naar jeg efter Folks Mening lod Klogskab staa for Styret og forholdt mig i Kraft af den, saa maatte jeg tidt sige mig selv: Nu er du ikke begejstret, nu er du igrunden udenfor Aandslivets Strømgang. Det fik saa tidt Udseendet af, at disse To stode i et Modsigelsens Forhold til hverandre, kunde ikke forliges, og det er vistnok endnu saare Manges Betragtning: Vi kan ikke være kloge og begejstrede paa eengang. Under disse Omstændigheder var det mig saare kjærkomment at kunne modtage Vejledning og Belæring af en paa Aandens Enemærker fuldt udrustet Mand. — Jeg skal ikke kunne sige, hvorvidt denne Mands Foredrag om denne Sag løfte Opgaven for Andre — for mig løftes den ikke, hvad vel sagtens meest skyldtes mig selv. — Men eet Utillerdbytte havde jeg dog af mit Besøg i Høresalen dengang, og det var, at jeg blev drevet til inderligere og mere udholdende at bevæge Tanken og Ønsket om at finde en Løsning, hvori min Sjæl kunde hvile, hos mig selv, og hvad jeg saaledes har fundet, skal jeg tillade mig at meddele denne Forsamling iaften, saa godt jeg i en kort Time er istand dertil. — Een Forudsætning gaaer jeg ud fra, den, at de to nævnte Aands-Magter maa kunne forliges og staa i venligt Forhold til hinanden: Klogskab og Begejstring maa kunne være Forbunds-Fæller, saasandt de begge tilhøre den samme Sjæl i Kraft

af Skabelsen, der ikke kan have villet kaste en uforligelig Dobbelthed ind i Mennesketilværelsen, saasandt de begge ere gode Sider af Menneskenaturen. Det maa da antages, at

Side 2 ↑

naar de synes at staa i Fjendskab til hinanden, da maa det have sin Grund i, at enten Begejstringen er ikke en ægte Begjstring, eller klogskaben ikke er ægte Klogskab.

Der er et gammelt Folkesagn, der deler os Mennesker i Søndags- og Hverdags-Børn: de, som ere fødte paa en Søndag, skulle have den Gave at kunne see ind i en ellers skjult Verden, skulle kunne blive Vidner til, hvad der skeer bagved det Dække, som skiller den ellers usynlige fra den synlige Tilværelse; de kan see Syner og høre Toner, der glimte og lyde ind i deres daglige Liv fra et Aanderige; — hvorimod Hverdagsmennesker kun kunne see, forstaa og høre, hvad der ligger lige for i det Synlige, i Haandgribelighedernes Verden. — Som al Folketro, udtrykt i Billedsproget, har ogsaa dette Sagn sin fulde Sandhed. Der er virkelig Søndagsmennesker som Hverdagsmennesker — de Første ere „de Begejstrede“, de Andre i det Højeste kun de Kloge efter almindelig Maalestok. Søndagsmennesker see og høre igjennem det tynde og finde Slør, der dog er istand til at holde alle Uvedkommende udenfor, en højere Aands- og Hjerte-Verdens Skikkelser og Toner, ja, Dækket opruller sig for dem og lader Skuepladsen ligge meer eller mindre aaben; og, er det Alvor

med deres Begejstring, da ikke blot see og høre dette, men de leve i denne usynlige, højere Verden, de vide og føle, at alt dette Synlige er kun et Klædebon, et Hylster, der lægger sig over Sjælen bagved, og for et Aandsøje aabenbarer Ideen, Tanken, som usynlig fylder det,

Side 3 ↑

at den hele Tilværelse er et Digt, hvori Aanden har skabt sig selv sin Form i det Synlige; de vide og føle, at der er et bankende Hjerte, der slaaer os imøde fra al Naturen. For dem staaer det klart, at dette Liv og hele denne skønne Verden er ikke til for sin egen Skyld alene, at et Menneskeliv ikke bestaaer i at æde og drikke, samle Guld og Gods, nyde Kjødslust, slide og slæbe og saa dø, heller ikke deri, at Man under et tomt Skin kravler op ad den saakaldte Ærens Stige som Adam Homo; men det er dem klart, at saavist vi har en Aand, som kan stige højt, saa vist maa der være en Aandens Verden, saavist vi har Vinger til at flyve ud over Prosamuren, saa maa der være den Hensigt dermed, at vi skal flyve ud over den; saavist vi har et Hjerte, der kan gaa dybt i Kjærlighed til noget Stort, Skjønt og Straalende, saa maa der være en Storhedens og Skjønhedens lyse Verden, hvori dette Hjerte kan finde Hvile; thi ellers var baade denne Aand og dette Hjerte noget Meningsløst. Ja, Mænd og Kvinder! den Begejstrede, Søndagsbarnet, lever i denne usynlige Verden; det haandgribelige Hverdagsliv er ikke Livets Kjerne, det er kun Skallen, der gemmer Kjernen.

— Hverdagsbørnene derimod, de seer og hører ikke disse Syner og Toner og lever ikke deri; de har deres Liv i det graa Hverdagslige, og forsaavidt de have Noget at gjøre med den usynlige Verden, da er det enten paa reent udvortes Maade, eller paa anden Haand; de har lært det af en Bog eller af Andres Tale og Tro, og de tage det ialtfald kun med til Huusbehov, men har ikke deres Liv deri, har ikke

Side 4 ↑

selv erfaret det: Man seer i det Højeste et malet Theaterteppe, men det er aldrig rullet op for dem, de veed ikke af noget Spil derindenfor. For dem er det Livets Opgave at gjøre sig denne haandgribelige Verden og dens bevægende Kræfter saa nyttig som muligt, de arbejde trolig i den jordiske Gjerning, uden at den Gjerning for dem tjener en højere og dybere Gjerning; det er nu deres Formaal, hvori deres Stræben gaaer op, og det Højere, som de har taget med, det behersker ikke deres Liv, det er for dem kun et fattigt Tjenestetyende, der maa til, for at gjøre fyldest ved paakommende Lejlighed. Saadanne Mennesker kaldes ialmindelighed meget „kloge“, fordi de tidt med stor Forstand vide at nytte alle de timelige Midler, der tilbyde sig, for at opnaa et endeligt Maal. Men begejstrede ere de ikke. — Der kan endnu tænkes og der er virkelig en tredie Slags Mennesker, der slet ikke tage Noget af det Aandelige og Højere med, end ikke paa anden Haand, ja, som endog stiller sig i fnysende Foragts- og Fjendtskabs-Forhold til

Søndagslivet og gjerne ville udrydde det fra Grunden af, og de ere naturligviis længst borte fra de Begejstrede. Men det er ogsaa en Uret at stille dem sammen med Hverdags-Børnene — thi de ere i det Hele slet ikke Dagens, ikke engang den timelige Dags Børn, de ere Nattens Børn, dyriske eller djævelske; det er dem, vore hedenske Forfædre kaldte onde Jætter, aandløse Kjødklumper, og Nimtursere, hjerteløse Djævle, der kun kunde sætte Kjød mod Aand og et Stenhjerte imod al ædel Kjærlighed. Hverdags-Børn smile og

Side 5 ↑

ryste godmodig og medlidende paa Hovedet ad Søndagsbørnene, som de kalde Drømmere eller Sværmere, men lade dem dog gjerne i Fred; Nattens Børn grine af dem, som Digteren lader En af Jetterne gjøre ad Thor:

„Da Jætten trak sin Læbe
Op til sin Øreflip“,

og de lade det, naar de kan, ikke blive ved dette brede Jættegrin, men løfte Haand og søge at berede Søndagslivet Undergang.

Under Forudsætning af, at der virkelig er noget Stort og Skjønt, en Fylde og Rigdom, som ligger bagved dette Synlige og Haandgribelige, kan det vel ikke negtes, at Begejstringen, som er den højere, den sande Leven i dette Aandelige, er bestemt til at være Menneskets Liv i Modsætning til de Umælendes Tilværelse. Saasandt vi vil være Mennesker, maa vi være

begejstrede. Men mine Tilhørere seer tillige, at den Begejstring, jeg her taler om, er ikke just, hvad Man har kaldt Genialitetens Begejstring, der er af en højere Orden, og som bestaaer i, ikke blot at leve i Aandens og Hjertets store og skønne Rige, men i ogsaa at kunne skabe Skikkelser derinde, rige, fyldige, straalende Skikkelser, som Skjalde, Kunstnere, Stortænkere og alle mægtige Genier, hver i sin Kreds og paa sit Omraade, kunne gjøre det. Den Slags Begejstring kan ikke enhver af os have: saa vilde Menneskelivet blive en Samling af Høvdinger uden Hær, uden menige Krigere. Nej, det er en Vuggelage til de særligt Udkaarne. Enhver af os kan ikke blive en Ølenslæger, en Grundtvig, en Thorvaldsen, en

Side 6 ↑

Rafael, en Mozart, en Schelling, eller en Krigergenius som Napoleon den Første. Saadanne Mænd ere mere end almindelige Søndagsbørn, de ere de store Festers, Jule-, Paaske-, eller Pindsebørn. Nej, den Begejstring, jeg her taler om, er en saadan, at Enhver af os er skabt til den og kan og skal drives af den, om end i forskjelligt Maal, kun at vi forstaaer os selv som Mennesker og har Hjerte til at leve i den. Med andre Ord: Begejstringen hører til det Almen-Menneskelige. Ere vi ikke begejstrede, da lever vi ikke menneskeligt. De seer ogsaa, at jeg heller ikke her taler om den Løftelse, som kan times os i enkelte Øjeblikke, naar Aanden, som det siges, kommer over os, og vi bæres ud af vor

sædvanlige Indskrænkning, og paa eengang faaer et Syn, der river hen, føler en Aandens Magt, der driver os til det Usædvanlige, saa vi glemme os selv og kan sætte Livet ind paa noget Stort. Saadan øjeblikkelig Begejstring kan komme over ethvert Menneske, ogsaa et Hverdagsmenneske, saa han for en Stund føler Hjertet slaa store Slag, Øjet tindrer, Kinden blusser og Kraften herinde rejser sig og vil og kan udrette noget Uanet. Men det kommer ikke blot an paa, at „Aanden kommer over os“, saa velsignet dette end er og saa nødvendigt det er, men „at være i Aande“, eller at Aanden er i os, i Hjertet som iboende. Hiin Begejstring er oftest kun forbigaaende, og Man er selv maaskee nogle Dage eller endogsaa Timer efter tilbøjelig til at smile ad, ja, skamme sig over den Tilstand, hvori Man saaledes var, som var det tomt og latterligt Sværmeri. Jeg

Side 7 ↑

har seet og hørt Mennesker, som vare saa begejstrede i Aaret 1848, at de hørte til dem, der tilbød Gods og Blod som Offer for Fædrelandet, men som kort efter gjorde Nar ad sig selv og gjorde Undskyldning for deres Dumhed, skjøndt de Timer, de lod sig rive hen af denne Fædrelandskjærlighed vel sagtens vare de bedste, rigeste Timer i deres Liv. Men det var et Vidnesbyrd om, at Aanden kun da var i Besøg hos dem, var ikke deres Huus- og Hjertefælle. — Nej, hvad jeg her mener, er den dybe, stille Livskilde, der har sit Leje inde i et Menneskehjerte og befrugter

Alt hos ham, det Aandens og Hjertets Liv i en ædel usynlig Verden, der til dagligdags ikke kjendes paa stærke Fagter og høje Ord og kraftige, usædvanlige Gjerninger, men fylder Mennesketilværelsen med sit Lys og sin Varme, skjøndt dette stille Liv naturligviis, naar det kommer til Stykket, og der skal voves Noget for Guds og Menneskelighedens store Tanker og Arvegods fra Paradiset, ikke sidder stille i sin Krog, men melder sig til Tjeneste, stiller sig under Sanhedens og Kjærlighedens Fane og vil sætte alt Sit ind paa den gode Sag, naar det kræves. Thi det maa vi huske, at enhver Begejstring, der kun bestaaer i en Drømmen, der forlyster sig i Synet, uden at have drukket Kraftens Drik i Aands-Livets Kilde og ikke kan og vil indløse sin Tanke-Vexel i Handlingens Guldmønt, det er en uægte, falsk Begjstring, fordi den har ikke, hvad den ægte altid gjør, løftet Villies-Livet op i Aandens Verden. Ihvor smukt og henrivende en saadan kun Fantasi-Begejstring kan tale, hvor skuffende den end

Side 8 ↑

ligner den sande, den er dog kun et uægte Søndags-Barn, ligesom Man kalder den Fugl, der kan efterligne alle Nattergalens Toner, paa een nær, kalder den Nattergalens Bastard.

„Men, siger man nu, lad denne Begejstring blive i Hjertedybet, der er den ikke blot en uskadelig Magt, men den kan og skal derfra kaste Straaler ud over Tilværelsen og forskaffe et Menneske rige og skønne Timer, forædle ham og udvide hans Blik; men

den skal ikke gaa i Spidsen, den skal ialtfald kun være en Tjener, og naar det gjælder Handling, da skal den holdes i Baggrunden; thi ved Handlingen — og det desto mere, jo større og vigtigere Sagen er, hvorm det gjælder — der skal Klogskaben staa for Styret, og Begejstringen underordne sig; thi den er ikke klog, Klogskaben hører ikke til dens Væsen. Her gjælder det om at veje alle Betingelserne, at gjøre en Regning for og imod, og kun Udbyttet af et saadant Regnestykke er paalideligt, deraf skal det alene afhænge, om Man tør vove Noget paa en stor Sag, om Man tør haabe at naa Maalet. Men Begejstringen forstaaer sig ikke paa at regne, dertil hører der Kulde, og den blusser, men Klogskaben alene er kold (som Bismarck); Begejstringen farer til og buser paa, men faaer da ogsaa en braadden Pande.“ — Ja, det er den gamle Tale: Klogskab og Begejstring kan igrunden ikke forliges — hvor den Ene er, er den Anden ikke. — Men der er Noget i os, som oprører sig imod den Betragtning; det er, som maatte vi da opgive det Bedste, det Rigeste i vor Tilværelse; thi er det ube-

Side 9 ↑

tinget uklogt at lade Begejstringen føre an og herske i de store Øjeblikke, i de mægtige Afgjørelser for os selv og det Hele, da kunde den ikke være Menneskets væsentlige Livsytring, være den Luft, det Inderste og Dybeste hos os skal leve i, da maatte den i bedste Tilfælde kun høre til Omkredsen (det Periferiske), ikke til Tyngdepunktet (det Centrale) i vort Væsen; thi det er aabenbart, at

just i de store Afgjørelser skal det Grundvæsentlige hos os træde frem og staa i Spidsen; da vilde dog igrunnen Begejstringen være noget Underordnet, staaende langt under den tørre Verdens-Forstand, der kan regne. — Naar vi læse et Digt, hvori Skalden med Mesterhaand maler os Menneskeskikkelser, der har sat deres Livs Opgave i begejstrede at vove Livet for det Ædle, det Højsindede, for Hjertets Kjærlighed, og de sank i Graven, de faldt paa Valen, uden som det syntes, at opnaa deres Stræbens Maal, — da banker vort Hjerte, og vi føle: Saadan er det at være Menneske, det er godt, det er stort og skjønt! Skulle vi saa bagefter sige: Ja, men det var ikke klogt — Helten kunde have forudseet Udfaldet og skulde ikke have vovet Alt uden Nytte. Er det Alvor med vor Læsen af de store Digtene, naar vi bagefter tænke saaledes? — Altsaa, sige I, det var ikke klogt, det var unyttigt! Vi svare: Jo, det var ogsaa i ret Forstand klogt, naar det, Helten faldt for, var ædelt og hans Offer krævedes; og det var nyttigt; thi laa han end under, han frelste dog sin Menneskelighed ved at kjæmpe og segne for sit Livs Kjerne, han reddede sig selv og sin Troskab mod sig selv, sin inderste

Side 10 ↑

Livstanke, det var nyttigt, thi idet han laa under, kom han dog ovenpaa, langt op over alle dem, som svigtede Livets Kamp og sank dybere ned i Tomheden; det var klogt og nyttigt; thi en saadan Kjæmpe efterlod Fremtiden en Ihukommelsens Skat, som mange

Slægter efter ham kunne og skulle leve af, Slægter som ved hans Daad skulle fyldes med et storslaaet Billede, en henrivende Tanke; hans Kamp og Offerdød udsaaede Frøkorn, hvoraf Helte og Heltinder kunne voxe frem. Det er Klogskab, det er Nytte, naar man maaler med Aandens, og ikke med Kjødets Maalestok. — Og nu Historien. — Jeg vil tage nogle Træk fra Fædrelands-Kjærlighedens Begejstring, fordi den i disse Tider ligger os nærmest og kræves stærkest, hvis vi ikke skal gaa tilgrunde. — Naar vi læse eller høre om de tre Almuesmænd i Schweiz, der, mens Fædrelandet var lagt i Bolt og Jern af Tyrannerne, paa den lille Ø i Midnatstimen, hvor kun Gud og Stjernerne vare Vidner, lagde de trofaste Hænder i hinanden til et Forbund imod deres Folks Ødelæggere, og rejste en Landstorm af ubevæbnede Bønder imod en Hær af staalsatte Kjæmper, — læse om Vilhelm Tell, der stod malmstøbt paa Klippen og skjød Mesterskud, saa Geszler sank i sit Blod — da var det Begejstring, der luede i disse Hjerter. — Naar vi høre om hiin unge Fyrste i Nederlandene — et lille Land saa stort som Danmark — der var oversvømmet af to Stormagters krigsvante Skarer — som vi 1864 — høre om, hvorledes han, selv efter at det ene faste Bolværk efter det andet var faldet for Fjenden, ikke vilde give

Side 11 ↑

tabt og ligge under for Vanhæder, som det stod for ham, men svarede, da Vennerne raadede ham til at vige for den overvældende Overmagt, og true

ham med, at han ellers vilde blive Vidne til sit Fædrelands Undergang, svarede: „Der er en Maade, hvorpaa jeg kan undgaa at see mit Fædrelands Undergang, og det er ved at dø i den sidste Skandse“, — da var det Begejstring. — Dog, lad os vende os til vort eget Folks Krønike. — Da Niels Ebbesen med sine tresindstyve Svende vovede sig ind i Randers By, hvor Tyrannen, den kullede Greve laa med sine 4000 jernklædte Landseknægte, lod Trommen røre og Stormklokken gaa, fordi han vilde komme paa ægte Ridderviis og ikke som Stimand, og fældede Bøddelen, som knugede Danmark tildøde, — det var Begejstring. — Og da Kong Karl Gustav anden Gang med sin sejersvante Hær hærjede Landet og nærmede sig Kjøbenhavn, efterat det øvrige Folk og Rige alt var lamslaaet af ham og laa for hans Fødder, da hele Danmark, saa at sige, var indesluttet indenfor Hovedstadens Volde, det sidste Bolværk, — da fandt han disse Volde besatte af alvorlige Borgere og unge Mænd, da saa han Forstæderne, antændte af Beboerne selv, staa i Flamme, og han udbrød: „Nu sværger jeg dyre, at vi faa Modstand!“ Ja, danske Mænd og Kvinder! da Kongen derinde i Byen sagde: „Jeg vil dø i min Rede“, og selv Kvinderne bare Ild og kogende Vand til, for at værges mod Fjenden, fast bestemte paa med Mændene at begraves under Stadens Grus heller end at bøje sig under Aaget — da var det Begej-

string — Men var det da ikke klogt?
— Jo, siger Man, her viser Udfaldet, at det ogsaa var klogt. Thi Schweiz og Nederlandene frelstes; Danmark reddedes fra Undergang ved Ridder Ebbesens Daad og siden ved Kjøbenhavns Heltemodstand — derfor var det klogt. Altsaa — Klogskaben skal under alle Omstændigheder bedømmes efter Udfaldet? — Men nej — for den sædvanlige Betragtning var det uklogt; thi — efter Regnestykket — og det var jo derefter en Sags Fornuftighed skulde afgjøres — hvor kunde det lille allerede sønderflængede Holland staa sig imod to Stormagter, efter den Beregning, som tæller Mand op imod Mand, — hvor kunde 60 Svende troe paa Sejren i en Kamp, hvor der stod 4000 Fjender imod dem; — hvor kunde Kjøbenhavn gaa fri for Tilintetgjørelse, naar den ingen Hær havde og kun uøvede Borgere, Unggutter og Kvinder til Forsvar imod Karl Gustavs stærke og talrige Skarer? Nej, efter den sædvanlige Betragtning var det Daarlighed. Men sæt nu, at Kjøbenhavn efter dette ædle Forsvar var slaaget og hele Danmark undertvunget — ja, saa havde Man sagt: „det sagde vi nok; hvor daarligt og samvittighedsløst at ofre Saameget paa en haabløs og ufornuftig Modstand!“ Og dermed mener Man at have udtalt en Klogskab! Men saa var Danmark gaaet under med Hæder efter en saadan Heltedaad, — og det skulde være mindre klogt, end om det var gaaet under hædersløst, under Fejghedens Vanmagt. Nej, Udfaldet skal ikke være Maalestok i Saadant. Forskjellen var kun, at uden det Forsvar var Fædrelandet døet Straa-

død uden Haab om en Oprejsning i Fremtiden; med det Forsvar vilde der have lyst en Glorie over Folk og Land, som forjættede om en Gjenopstandelse. Og derfor siger jeg: det vilde have været dumt i højere Forstand, om Frederik den Tredie havde overgivet sig paa Naade og Unaade, det var klogt at sætte sit Yderste paa Heltedaaden, selv om den ikke i Øjeblikket var lykkedes. Den nøgterne Forstand kan ikke rumme den Klogskab, efter den lille Huusholdnings-Regning var det daarligt. Men det var Begejstringens Klogskab, det var et Regnestykke ikke efter den lille Tabel, men efter Begejstringens store Tabel, og den frelste Folk og Rige. Begejstringen stod her ikke bagest, men foran, førte an og Klogskaben fulgte efter. Det skal nok staae fast, at det altid er Begejstringen, som er Hoveddrivhjulet i alle store Afgjørelser til den ene eller anden Side, og at her altid Klogskaben er dens Tjener. Selv om det er Mørkets Stordaad, der skeer, er det altid den, som staaer i Spidsen. Thi der er ogsaa en Begejstring hernelledenfra. Hvo kan tvivle om at Bismarck brænder af en Begejstringens Glød — see hans Øje paa hans Billede, og du skal føle det; men den Aand, som driver ham, er ikke fra Lysets Rige, den Glød, hvoraf han opildnes, er tændt fra Afgrunden. Men det er den, som har sporet ham frem, den, som han skylder alle sine Sejre; hans Klogskab alene vilde aldrig have havt Modet til de

Døds-Gjæringer, han har øvet, havde heller aldrig kunnet magte den Opgave. Hans Klogskab har fulgt ham som Tjener, ikke som Herre, synlig anskueliggjort i den

Side 14 ↑

visne, tørre Regnemester Moltke, der med al sin Dygtighed dog kun har været Nr. 2, været en Haandlanger i Bismarcks mørke Begejstrings Tjeneste.

Alstaa Begejstringen er ikke uden Klogskab. Først vil jeg sige, at den ingenlunde, naar den er ægte, ringeagter de naturlige Hjælpemidler, men regner ogsaa med dem; et Søndagsbarn kan ligesaafuldt som et Hverdagsbarn besidde den sædvanlige Klogskab; en begejstret Hærfører f. Fx. veed godt at bruge alle Natur-Forhold ved Opstilling af Hæren paa det fordeelagtigste Sted, kan drage Nytte af Fjendens Fejlgreb osv.; Alt, hvad Man kan regne sig til med den almindelige Hverdags-Klogskab, det kan og skal ogsaa han. Men der er to Ting, jeg i denne Sammenhæng vil gjære gjældende med Hensyn til Forholdet imellem Begejstringen og Klogskaben. Det ene er, at Begejstringen har sin egen Klogskab, som er af en højere Orden og Art end den sædvanlige Klogskab, — der er ogsaa en Søndags-Klogskab. Den Begejstrede har et skarpt Syn og opdager Hjælpemidler og Løftestænger for sin Sag, som den lavere Klogskab aldrig faaer Øje paa. Vi kan da sige, at Søndagsbarnet har to Klogskaber for een: den sædvanlige — thi, har han ikke den, da er han en Sværmer, en Løsgjænger i

Aandens Rige, saavist som den Begejstring, der er løsreven fra Natur-Vilkaarene, er enten Sværmeri eller Vanvid — og en Klogskab endnu, som hører Aandsblikket til. Hvorfor beundre vi en Tordenskjolds Forhold foran og i Marstrand, i Dynekilen? Hans Foretagender vare stundom reent afsindige, sete med den almindelige

Side 15 ↑

Hverdags-Forstands Øje alene; efter den lille Tabel kunde man vædde Ti mod Een paa, at de maatte slaa fejl. Men hvad vi her beundre, det er den højre Klogskab, Begejstringens Klogskab, der lod ham gribe Tid, Omstændigheder, Hjælpemidler i Flugten, ligesom uvilkaarligen (instinktmæssig), som ingen Andre saa eller kunde magte; det var derved, at den lænkede Sejren til sit Flag og udførte det Uhørte. Den sædvanlige Klogskab er tidt hjælpeløs, taber Hovedet og bliver dum ligeoverfor det Usædvanlige; men da er just Begejstringen, hvor den er sand, paa sit rette Omraade, og udfolder sin Klogskab — det var det Ene. Det Andet er dette, at den ægte Begejstring hidkalder Hjælpetropper fra Øst og Vest, som ellers blive borte. Som Magneten drager Jernet til sig, saaledes drager en ædel,

Ligesom en Mørkets
Begejstring drager Mørkets
Hjælpemidler til sig. Jvf.
Faust efter Gøthe, — og
Bismark efter hans egen
Skildring.

handlekrafttig og offervillig

Begejstring, der sætter Livet ind paa en Stordaad, drager paa underlige Maader tusinde Kræfter til sig, som ellers ikke komme. Thi Alt er lagt saaledes tilrette i Verdens-Ordenen, at Aandens og Naturens Kræfter staa i et inderligt hjælpende Forhold til hinanden, som Schiller siger:

„Genius og Natur har sluttet
ubrødeligt Forbund, —
Giver den Ene sit Ord, bringer den
Anden sin Hjælp.“

Er det Aandsløshed og Forsagthed, der holder Tømmen, da ligger alle Hjælpemidler brak og ingen Haand, end sige Aand, rører sig til Støtte; men hvor Aand, Liv

Side 16 ↑

og Begejstringens Tro er oppe, der ile tusinde synlige og usynlige tjenende Aander og Kræfter til, for at understøtte og bringe Lykke og Sejer paa den ene eller anden Maade. Da Nederlandene kjæmpede Ærens og Kjærlighedens Kamp i Begejstring, da smilede Lykken tilsidst til det heltmodige Folk og England nødtes efter Aandens Naturlove til at komme med Hjælpen; da Italien i vore Dage havde sat sin hele Tilværelse og Fremtid ind paa sin Frigjørelse fra de Fremmedes Lænker, og blev med Ihærdighed ved dermed, da maatte Frankrig efter de samme Naturlove sende sine Hære og Begejstringen lønnedes med Sejr og Folkets Frihed. Ligesaaan med Grækenland, og ligesaadan med Danmark; — hvergang det var oppe i Begejstring for

Ære, Liv og Frihed, da sendtes Hjælpen tidt paa underlige Maader. Men hvergang et Folk bliver sløvt og tør ikke troe paa sin Sag, tør ikke i Begejstring kjæmpe Livets Kamp for sin Tilværelse, for sin Ære, men kan kun regne smaat, da vredes Livets Magter og Hjælpetropperne, de usynlige og synlige, udebliver.

Lad os tage et Efterdømme (Exempel) fra vor sidste ulykkelige Krig. Der stod den danske Hær paa Dannevirke: en heel lang Fortid rejste sig ligesom op af Erindringens Haller, stirrede paa den og krævede Historiens Fortsættelse, alt Ædelt i Nutiden sad som den gamle Vermund og lyttede i Spænding efter at høre Skreps Hugg i Uffes Haand, som skulde fri for Skam og gjøre Plads for vort Folkeliv; — en Fremtid krævede sit Liv af denne Hærs Haand. Dette Nu var stort og afgjørende. Havde vi nu havt en

Side 17 ↑

begejstret Hærfører, et Søndagsbarn i Spidsen, da havde han være saa klog, at han havde sagt: Her maa holdes et Slag, det er nødvendigt efter en højere Orden, — jeg har 34,000 danske Mænd, der kæmpe for Fædreland og Arne, der har Sandhed, menneskelig og guddommelig Ret paa sin Side — ligeoverfor mig staaer 50,000 Fjender, som gaaer i Løgnens og Ranets Tjeneste, — vi stride for det Bedste og Ædleste, Jordan har, de stride for at knuse en Folkesjæl — Overtal er ikke Overmagt efter den store Tabel, — Aands-Magt og Sandheds-Magt er den sande Overmagt; — men jeg bruger

ogsaa den lille Tabel: den siger mig, at her paa Danevirke kan vi ikke staa længere, lide Sult og Frost og fortære vor Kraft — jeg fører mine Danske ned til Foden af Danevirke — der vil jeg angribe, der skal staa et Slag, hvis Torden skal høres Evropa rundt. — Danske Mænd og Kvinder! havde Høvdingen havt den Begejstring og gjort det, — jeg troer, at vi da havde hørt et Sejrsbudskab dernedefra, der havde kaldt hele Folkets bedste Kræfter frem til en mageløs Løftelse; — og troer De ikke, at et saadant højmodigt Slag havde slaet Gnister ud af Norskes og Svenskes Hjerter, saa det ikke blot havde været paa Papiret, at „Han selv med de 22,000 Mand“ var ilet, ja, var bleven drevet af Aanden ned til Nordens Grændse? Troer De ikke, at Evropa da anderledes havde faaet Hjerteslag sammen med os? Og troer De ikke, at en saadan Begyndelse af Hærgangen havde givet den hele følgende Krigsførelse et anderledes mægtigt Sving, et Præg af Adel, en Folke-

Side 18 ↑

rejsning, som den saa smertelig maatte savne, saa Enden var bleven en anden? Thi, ret forstaaet og seet med de rette Øjne, er „Enden i de store Vendepunkter altid Begyndelsen liig“. — Men Høvdingen var ikke et Søndagsbarn, og derfor heller ikke klog i højere Forstand, og derfor blev det et Liigtog, der i den kolde Vinternat drog fra Danevirke, og dette Liigtog smittede Folket, saa Flere og Flere sluttede sig til det, Hær og Folk blev lamslaet og fra den Stund blev Dødsmærket sat paa al vor

Livskraft. Danevirkes Rømning var Moder til Dybbellammeren, Als-Forsmædelsen og al den følgende Usselhed. — Men hvad nu, om den danske Hær havde lidt Nederlag ved Foden af Danevirke? Jeg svarer: Selv om det var skeet, naar kun Nederlaget havde været et helt mæssigt Nederlag — troer De da ikke, at det ganske anderledes havde løftet Folket og gjort en følgende hæderlig Krigsførelse mulig? — Og vi kunde dog ikke ved et Nederlag da have tabt mere, end vi tabte. Nej, vi havde tabt mindre, thi vi havde beholdt Mere af os selv, af vor inderste Bevidsthed om, at vi havde gjort Fyldest. Og troer De ikke, at Heltekampen selv i Nederlaget havde hidkaldt tjenende Aander og storslaaet Deeltagelse? Det Smaa, det er smaaligt, aabner aldrig det Stores Hjerte og Haand. — Nej, det var Hverdagsklogskaben, der da raadede, men Søndagsklogskaben var borte. Derfor ramte Ulykken os. Hverdagsklogskaben kan slaa til i det daglige, haandgribelige Liv — men i store Øjeblikke er den hjælpeløs; der kan kun Søndagsklogskaben hjælpe; men den har kun

Side 19 ↑

Begejstringen. — Hvorfor var Læsøe saa forhaabningsfuld som Høvding? Ja, han kunde ogsaa regne med de smaa Tal, saa godt som ikke Mange, men det, der gjorde ham til den, han var, det var dette, at han var begejstret og havde Begejstringens Klogskab.

Vi see da, at Begejstring og Klogskab ere gode Venner, ja, at kun Begejstringen giver den rette

Klogskab. — Jeg bevæger disse Tanker i min Sjæl just i disse Dage; thi det gjælder om Danmarks Tilværelse, om vort ældgamle, ædle elskede Fædreland og dets Folk skal have en Fremtid eller ikke. Kampen kan og vil vel snart blusse op igjen. Men da vil det afhænge af, om vi lade Begejstringen flamme; thi den skal føre an; det kommer an paa, om vi lade os gribe af den, og ikke tillade den haandværksmæssige Smaaklogskab at gjøre sig bred og at faa det store Ord — thi den er kun en lille Tjener; — men føle dybt, at den ægte, ædle Begejstring har i sig den eneste Klogskab, der kan løse Fremtidens Gaade: en Begejstring, der vil sætte Alt ind paa Danmarks Frelse, vil lære os at glemme os selv for det store Hele, i Troen til, at intet Folk, som duer og har en Opgave fra Gud, som det vil løse, gaaer tilgrunde; men et Folk duer kun, naar Begejstringen fører Høvdings-Staven. Et Folk ligesaa lidt som et enkelt Menneskebarn er virkeligt klog, naar dets Klogskab bestaaer i at redde sin Regnepenge, det lavere Eje i Velvære, Sølv og Gods, kjødelig Nydelse, og spiller Aandens og Kjærlighedens Guldmonnt bort.

Side 20 ↑

Aand.

I et af Bjørnstjerne Bjørnsons digte, Bergliot, siges der om Ejnar Tamperskjælver, der stod Haakon Jarl, Olag

Trygvason, Magnus den Gode nær, at, naar han efter sin Fraværelse kom hjem, og hans Skridt lød fra Svalen ind i Hallen, da

— — „raabte de ind, at Alle skulde rejse sig, Thi nu kom Høvdingen“, —

og der er i disse faa Ord saa levende en Skildring, at det er, som kunde vi see grangivelig det Hele for vore Øjne: den stolte Kjæmpe med Høvdingskriften paa Pande, i Øje og Skikkelse træde ind, skride gennem Hallen og altsom han gaaer forbi Bænkene med Rækker af Huuskarlene, rejser den Ene sig efter den Anden til Hilsning for Høvdingen.

Med dette lille Billede vilde jeg indlede nogle Tanker om Aand og da i Særdelshed om Folkeand og vort Forhold til Aand.

Hvad er Aand? Vi Nordboer er ikke synderlig skikkede til at give Begrebs-Bestemmelser (Definitioner) af Livets Fremtoninger; vi kommer enten heelt galt afsted dermed, eller vi dysse os selv og Andre i Søvn

Side 21 ↑

ved disse tørre og visne Forklaringer, saaledes som jeg er vis paa, at mangen vordende Skolelærer har faaet en iskold eller søvndyssende Følelse, naar han har maattet forberede sig til sin Fremtid under følgende Bestemmelse af hans Livs-Kald: „En Lærer er den, som formedelst Læremethoden bibringer sine Lærlinger Lærestoffet.“ Til det Stykke Arbejde er Tydskerne langt mere skikkede og finder langt mere Smag deri end vi. Men rigtignok

skeer det derved tidt, at de viste Støvet af Sommerfuglevingerne, først tager Livet af Tingen, Man vil forklare, for at vise, hvad der er indeni — men saa er jo Livet ikke mere indeni, og den Fare ligger nær, at den forklarede Ting paa den Maade bliver en død Ting for dem til evig Tid. — Vore Fædre i Norden havde en anden Maade: de skildrede Livs-Skikkelserne i Billedsproget, som deres Gudelære og Saga viser, hvor man finder det ene slebne Huulspejl efter det andet, som gjengiver os de dybsindigste Tanker og Livs-Syn. Saaledes vilde jeg ogsaa gjerne gjøre i Aften, naar der spørges om Aand. Jeg vilde stille et Billede frem og sige: Forstaaer De det nu? Og, idet De forstaaer det, føler De Dem levende tiltalte af det og hendragne til det, saa Noget rører sig i Dem, der siger eller hvidsker: Saaledes er det godt og livsaligt at have med Aand at gjøre! Thi kun naar Talen virker noget Saadant, har den ikke slaaet sin Gjenstand ihjel eller i Grunden slet ikke naaet til den. De har allesammen seet et Skib, naar det gynger op og ned paa Havet og Luftningen fylder dets Sejl, som var det hvide Vinger, naar Danebroke, vort dejlige

Side 22 ↑

Flag, er oppe, og aabent giver tilkjende, hvor det har hjemme, naar det styrer med sin Ladning gennem Bølgerne mod et Maal, en Havn, hvortil det er bestemt. Nuvel — her har De et Billede paa et Menneske, som drives af Aand, et Aandsmenneske, der farer paa Livs-Havet med Tegn og Mærke i Ordets Flag, et Mærke paa, hvorfra han stammer og kommer, med alle

Sjælens Kræfter fyldte af de usynlige Aands-Luftninger, med Hjerte-Indholdet (Ladningen), med Aanden selv, den stærke høje Livs-Kraft som Roergjænger, der styrer mod et Maal der borte paa den anden Side Havet — thi Aanden har et Maal langt bagved Himlens Stjerner i det Fjerne. — Og De har alle seet et Skib ligge for Anker, og aftaklet med de nøgne Master og Stænger, med „staaende og løbende Redskab“ ude af Brug, mens det svajer dødt, døsig, tungt og trægt fra højre til venstre og fra venstre til højre Side, nikkende nedad mod Dybet, naar Ankeret dernede rykker i Tovget, der binder det til Havets Bund, hvergang det vil løfte sig lidt højere end Tovget rækker, nikkende nedad, som gav det derved tilkjende: Jeg lystrer, thi det dernede og ikke det heroppe har Kommandoen over mig; jeg kommer ikke et et Hanefjed fremad, har heller ingen Ladning at bære, har slet intet Maal at styre efter, kun dette har jeg at gjøre: ligge og vælte mig frem og tilbage. — Nu — her har De et Billede paa et aandløst Menneske, der ikke drives af nogen højere Magt, men er lænket fast til Bunden, hvis Liv er meningsløst, uden Maal, uden Flag, uden Sejl, uden Hjertefylde. — Men, for at

Side 23 ↑

komme min Text nærmere, vil jeg bruge endnu et Billede: Solen er Dagens Høvding — naar den er borte, fraværende, søge Mennesker og Dyr deres Leje, sætte eller lægge sig ned; — naar den kommer frem paa Himlen, da rejse sig de Levende, og altsom den skrider frem paa sin Bane

fra Øst til Vest, gaaer det som med Ejnar Tamperskjælvers Gang gennem Hallen: de staa op, Menneskens Børn og de andre Skabninger, selv Blomster og Græs paa Marken, der bøjede sig i Natten, rejser sig op, naar Solens Straaler kaster Glands over dem, og Fuglene synge deres Lovsang. Danske Mænd og Kvinder! det kommer ikke saa meget an paa, at vi kan i Begrebet forklare, hvad Aand er, som paa, at vi kan faa en levende Forestilling om den og Følelse af dens Herlighed, høre, naar den kommer, og rejse os for den. Der maa være noget Hemmelighedsfuldt ved Aand, som ikke godt kan lade sig gribe og forklare; det kan vi også vide af, at Han, som nok bedst förstod sig paa Aand, Han indlod sig ikke paa at give os en Begrebs-Bestemmelse (Definition) af den, men sagde kun dette: „Aanden aander, hvorhen Han vil, og vi høre Hans Aanden, men vi veed ikke, hvorfra Han kommer eller hvorhen Han gaaer.“ (Joh. 3).

Jeg vil først nævne Tankens Aand. Vi leve Livet igjennem og tænke altfor lidt; thi vel sige vi hvert Øjeblik, at vi hvert Øjeblik, at vi tænke paa det og det, men ved nøjere Besindelse viser det sig tidt, at der er slet ingen Tanke deri. Naar der spørges mig: „Hvad tænker Du paa?“ og jeg da svarer: „Jeg tænker paa, hvor jeg

Side 24 ↑

skal gaa hen og forslaa Tiden“, eller: „Jeg tænker paa, at jeg vil faae mit Byg imorgen“, eller: „Jeg tænker paa, at jeg idag otte Dage var hos min

Præst“ — ja, saa kan vi dog vel nok blive enige om, at alt dette er ikke Tanker. Ligesaa lidt, naar vi spørger en Kvinde: „Hvad tænker Du paa?“ og hun svarer: „Jeg tænker paa, hvad vi skal have til Middag.“ Ikke at tale om de mange daarlige, tidt syndige Ting, hvorved vor Sjæl kan dvæle, og som ikke med større Ret kan kaldes Tanker, end den, hvormed vi sige: „Denne Dyreryg har en Tanke“, naar den har hængt forlænge. Nej, „at tænke“ er dog ikke at besinde sig paa Noget, at huske paa Noget, at beskæftige sin Sjæl med Ethvertsomhelst i Almindelighed; og det føle vi nok, at de „Tanker“ jeg nys nævnede, de kan ikke bringe noget Godt og Ædelt i vort Indre til at rejse sig. I den virkelige Tanke er der „en Aand“. Naar det saaledes lynslaaer os, at Aand og Hjerte ere skabte og bestemte for hinanden, at Aand uden Hjerte er som en Pebersvend, der intet Hjem har, ikke har det, som kan fylde Kjærligheds Indhold i hans Liv, og at et saadant Liv bliver et haardt, koldt Liv uden Ynde, Blødhed og duftende Blomster, og at Hjerte uden Aand er som en forladt eensom Kvinde, der savner Kraftens Støtte og Synernes Billedverden, eller: at Aand uden Hjerte er som en Sangfugl uden Rede, vild og hjemløs, ligesom Hjerte uden Aand er som en Rede uden Sangfugl, og at derfor disse To ere bestemte til Ægtefolk, at kun ved deres Forening bliver Menneskelivet heelt, uden en saadan Pagt bliver vort Liv hullet og tilsidst for—

Side 25 ↑

tæret, — da er det en stor Tanke, der

besøger os, en Tanke, der lysner over Menneskelivet, saa vi forstaaer, hvad det er at leve som Mennesker. Grundtvig siger, at „en Tanke er en Følelse, som bliver sig selv klar“ — alle Tilværelsens Sandheder ligge i Hjertet som Spirer, og yttre sig fra Først af som „Følelser“, Drømme, Længsler, der stræbe mod Lyset, og først da, naar de har naaet op til Hjernen, kan de der „klare“ sig og blive til „Tanker“. Og saadanne Tanker ruller da for os Teppet op for det, som ligger bagved, og giver os Lysning over og Forstand paa et eller andet Omraade af Livet, saa det glimter og vi mærke Sammenhængen, der før faldt fra hinanden for os i Stumper og Stykker. Eller, naar vi faa et lille Greb paa det: „at tænke“, som er: udfra en Stor- eller Grund-Tanke, vi har fundet, at lade alt det, der ligger i den, udfolde sig som Knopper paa et Rosentræ, saa for vort Øje Tanke kjeder sig til Tanke og vi undrende trække disse Perler paa Tankesnoren til et heelt, stort, skjønt Perlesmykke, — ja, da føle vi en Glæde, en forunderlig Frigjørelse som altid, naar det i Naturdybet Fængslede hos os løftes op i Dagslyset og vi forstaae Betydningen af det, der før laa ligesom ufordøjet og raat hos os; da rejser sig alt det, „som stammer fra Aand“ og Hjerte i os, alle Følelser, alle ædle Drifter, de rejse sig, hilser og bøjer sig for Høvdingen, Aanden, som træder frem, hvis Trin høres i Sjælehallen.

Vi kan nævne Historiens Aand. Det var meget ofte, at vi læste Historien, men det var os en død

Masse, som ikke løftedes for os af Tankens Gjær, og den blev os da enten et kjedsommeligt Stof, eller det var kun Nysgjerrigheden, der fyldte os under Læsningen. Jeg mindes ikke i min hele Skoletid, at jeg vejledes til at finde en Tankesammenhæng, en Aands-Magt, der gjorde sig gjældende gennem Tiderne. Men vi har siden følt, hvilken Sjælejubel, det blev for os, naar det gaves i et lykkeligt Øjeblik i den døde Kundskab at skimte den røde Traad, der slynger sig igjennem Krønike, den Haand, som styrer og slaer sin Islæt i dens Væv, det Maal, hvortil der sigtes. Jeg skal saaledes pege paa Korstogenes Storværk. Vi kjende alle lidt til dem, vi vide, hvorledes i Mellemalderen de kristne Helte drog ud, for at erobre det hellige Land fra Mahomedanerne, — og der var Noget hos os, som rørte sig mægtigt ved dette Skuespil: vi følte os hendragne til de ædle Kors-Kjæmper, der forlod Fædreland, Velleynet i Hjemmet, for at følge Kristenhedens Banner, og købe med deres Blod og Liv de Steder tilbage, hvor Frelseren havde vandret, var død og begravet — vore Hjerter brændte maaskee og Øjnene tindrede; — men vi forstod det ikke; for vor ædruelige Betragtning saae det ud som en meningsløs Ting; thi Man forvexlede i denne Kamp Aand med Haand, det sandselige hellige Land med Kristi Kirkes usynlige Aandens og Ordets Land, og der kom, syntes det, Intet ud deraf; Tusinders Liv offredes, usigelig Nød affødtes deraf, og tilsidst blev Landet dog i Barbarernes Vold. Men, naar det saa slaer os, at under disse Kampe holdtes Aands-Livet oppe paa den eneste da mulige Maade istedetfor

at døe Straadød, hvorved Menneskelighedens Levnetsløb vilde være standset; naar den gaaer op for os, den store Tanke, der laa bagved og som Korsfarerne ikke selv anede, Styrelsens Tanke, at disse mægtige Kjæmpetog, der toge sig ud som hensigtsløse Gjerninger, at de var det uundgaaelige Vilkaar for, at Kristenheden i Evropa, hvoraf den nye Folkeverden med Aand og Hjerte, med Lys og Spirekraft skulde fødes, ikke skulde hjem søges før Tiden af Halvmaanen med dens kjødelige, falske, leflende Lys, af Horder, der vilde styrte Aands-Bygningen i Ruiner og trænge hen over alle Aands-Livets Spirer, ja, at disse Korstog trods al Misforstaaelse standsede Jættemagten paa dens Ødelæggelsens Sejersgang over Verden; — da er det Historiens Aand, som besøger os, og Alt herinde i vort Væsen reiser sig for denne Høvding, hvis Skridt høres igjennem Krønikens Haller, og vi bøje os dybt for denne Aand, der magede det saa, at de ædle Helte ikke blødte forgjæves, da først forstaa vi, at Korstogene virkelig var en Storbedrift under Aandens Banner. — Eller for at tage det, der ligger os nærmere: Naar vi see ud over Sønderjylland nu og fristes til at synke sammen i Smerte og Sønderknuselse over, hvad der er skeet, men saa en Røst hvidsker til os: Dette maatte skee, just for at bevare Sønderjylland for Danmark, Brødrene der var aldrig blevet Danske, hvis ikke Ørnen og Bismarck var blevet deres Læremestre; Preusserne har indtil

videre — thi Slesvig bliver nok vort
— erobret den sorte Jordbund for sig,
men de har erobret det sønderjydske
Hjertemuld for os,

Side 28 ↑

— da seer vi Tanken i det Skete, som
er bagved, og da rejser sig Alt
indeni os og bøjer sig, vi aande frit; thi
Høvdingen gaaer os forbi, vi har hørt
Aandens Trin.

Der er Skjaldskabets Aand —
og jeg spørger, om vi ikke have følt,
hvorledes alt det Ædleste, det Stærke
og Bløde, Kraft og Kjærlighed, store
Forsætter om at føre et Liv, Mennesket
værdigt, om at bringe Offre for
Sandhed, Fædreland og de lysende
Forbilleder, om ikke alt dette, der
maaskee ofte til dagligdags sad halvt
slumrende paa Løjbænken herinde,
rejste sig i os, naar vi saa Skjaldens
store og skønne Billeder gaa os forbi
og vinke, Billeder af Menneskelivets
mægtige Optrin, naar vi saa Haakon
Jarl kjæmpe ikke blot Sværdkampen,
men Aands- og Hjertekampen, for at
bevare sig selv, eller hørte
Adelssproget i Axel og Valborg.
hvori Riddertroskaben og
Kvindetroskaben slaaer sin Vinge, et
Menneskehjertes dybeste og varmeste
Selvhensyn offerer sig villig og
højhjertet for det, der er højere end
Selvet, eller naar „Optrinene af
Nordens Kjæmpeliv“ stille de store
Skikkelser frem i Kampen med
Skjebnen og det Nye, der vil frem og
styrte det Gamle, hvori Slægten har
søgt sit Hold, i Grus, eller naar
Sigurd Slembe, Arnljot Gellina
osv. førte storslaaede Syner frem for os
— jeg spørger, om det da ikke stod

lyslevende for os: Saaledes er det at sætte Livet ind paa en mægtig Tanke, eller: Saadan er Livet en Kamp imellem store Tanker, imellem det Høje og det Lave, og det gjælder om at tage Parti, at fylde et Livsindhold

Side 29 ↑

ind i sin Tilværelse, selv om dette Indhold sprænger den jordiske Form. — Eller for at tage et mindre Livsbillede: Naar vi i et af Bjørnstjerne Bjørnsons Digte høre om hiin unge Kvinde, som gjemte „et fattigt Minde om Far og Mor“, „en liden Hue af farvet Uld“, gjemte den i 20, 30, 40 Aar, og drømte om, at den skulde smykke hende som Brud, og hun saa endelig med knuste Forhaabninger i sin Alderdom tager den frem og det siges:

„Hun ganger for Kristen at tage den,
Hjertet var saa stort derved,
Hun søger frem til dens gamle Sted —
Da var der ikke Traaden igjen“, —

Jeg spørger, om da ikke ogsaa vort Hjerte bliver stort med det Samme, saa vi føler Tilværelsens bange kaar, og maa spørge os selv: Hvad har du saa, naar det, du samlede af Lykke og Solskin slukkes i Mørke, og det, du haabede af Fremtiden, viser sig kun at have været en Drøm? Har du saa Noget, der ikke svigter, hvorom du kan sige: den Tid kommer aldrig, da der kan siges om det: „der er ikke Traaden igjen“? Men da slaar det os, at Skjalden har besvaret Spørgsmaalet: Hun havde beholdt sit Hjerte, og det „var blevet saa stort“ under de bange

Kaar — saa havde hun ikke tabt,
 men vundet, og den lysner for os,
 den velsignede Tanke: det er Livets
 Mening, at vi gennem vore Følelser
 skulle saa et større og større
 Hjerte. Vi vil helst, at det skal
 komme under Lykkens Solskin — men
 kan det ikke skee, da lad kun
 Natteduggen falde, maaskee som
 Graad paa vor Kind — kun at

Side 30 ↑

vort „Hjerte bliver saa stort derved“.
 — Ja, Mænd og Kvinder! da føle vi
 Sandheden af, hvad en anden norsk
 Skjald har sunget:

„Kan Du igjennem Din Strid og Din
 Daad
 Redde det barnlige Skjær til det
 Sidste,
 Da har Du Regnbuen over Din
 Graad,
 Da har Du Glorien over Din
 Kiste.“

Naar Saadant træder os nær i et
 levende Syn, naar saadanne Billeder
 besøge os, da blive vi idetmindste i
 Øjeblikket bedre Mennesker, da
 rejser sig det Bedste i os, selv om det
 maaskee kort før syntes dødt, som
 visne Blomster, naar Duggen falder, og
 det Menneskelige tager Befalingen, ak,
 ofte kun for en kort Stund, men dog
 saaledes, at vi løfte Hovedet og i
 Følelsen af vor højere Natur, føle, at vi
 dog har en Menneskehjerte, der
 har sin Lyst i at leve i den usynlige
 Sandheds og Kjærligheds Verden, og
 Haabet om at naa Menneskets Maal

rører sig i os, skjøndt vi veed nok, at Skjaldskabet kan ikke føre os dertil; det kan kun vække Længselen og Haabet.

Saaledes kan det ogsaa være, naar Naturens Aand gjæster os, thi ogsaa den gennemtrænges af Aand og Tanke, og, naar vi faaer et lille Glimt at skue af, hvad Naturen afbilder, da fyldes vi af en stor Glæde og der falder Lysning paa os, omkring os, i os. — Og, naar jeg skulde sige, hvad Forskjellen er imellem den Aand, der besøger os i den rene Tankeverden, og den, som kan aabenbare sig for os ved Naturens Beskuelse, da vil jeg udtrykke det saaledes: I den ublandede Tankes Rige (Spekulationen, Filosofien) beviser

Side 31 ↑

Gud sig for os som den store Tankemester, og alle de Love, som slynger sine Traade igjennem den ydre og den indre Verden, de ere Hans store Tanker, og, for at komme til dem, maa Man trænge det Synlige, Hylsteret tilbage, for at komme til den Sandhed, som fylder det; men i Naturens Herlighed beviser Gud sig som den store Skjald, om jeg saa maa sige; thi her har Han iklædt alle sine Tanker Billeddragten; hele Naturen er kun Billeder, men i Kjød og Blod, af noget endnu Større og Herligere; Hans Digt i Naturen er ikke skrevet med Pen og Blæk, men i levende Fylde med Virkelighedens Farver, Morgen- og Aftenrøde, Hav og Eng, Skov, Bjerg og Dal, og i Alt spejler sig Hans Sandhed, Kjærlighed og Skjønhed. Og Han læser eller udsynger det selv stedse paany hver Morgen og Aften, Dag og Nat for

alle dem, som har Lyst at høre. Den rene Tanke er afklædt Billeddragten, er saa at sige nøgen; men Naturens Digt er iført Skjønhedskjortelen, Tanken her er paaklædt, ja, er Eet med Dragten, som det maa være i et Digt, og, for at nydes, maa Klædningen beholdes. Men det forstaaer sig: det er kun det i os, der vil og kan tjene Aand, der rejser sig, naar Høvdingen, Naturens Aand, kommer. Det var kun Ejnar Tamperskjælvers Huusfolk, der hilste ham staaende, naar han skred igjennem Hallen, og saaledes er det kun Aandens Huusfolk, der rejser sig, naar den kommer. Er vi Jætter, da bliver vi siddende eller liggende, stirre med sløve Øjne paa Naturens Skuespil, ja, grine maaskee ad al den Tale om, at der er Andet at betragte end den udvortes

Side 32 ↑

Skabning, end den Nytte, den kan yde os til Mad og Drikke og kjødeligt Velvære i det Hele. Men det i os, som stammer fra Aand, det byder Aanden tusindfold velkommen, naar den gaaer os forbi.

Ja, det er Aand, vi trænge til i alle Forhold. Hvad er Skolen, den lave og den høje, uden Aand? Der skal ikke bydes Børnene og de Unge Hakkemad, heller ikke et Skelet af Læresætninger eller en Udsigt i Historien af Navne og Aarstal. „Kundskab er Magt“, Kundskab er nødvendig, men uden Aand og Varme er den grunden kun Lidet. Som det har været og endnu er paa mange Steder, er det en Beenrad, som gaaer igjennem den lille Almueskole og

Universitetets Høresale under Lærerens Foredrag, og den vil Man vænne den opvoxende Slægt til at rejse sig for — det giver Sjælen fra Begyndelsen et Præg, der ofte holder sig hele Livet igjennem, saa Man bøjer sig for Dødningen og lader den rette Høvding gaa ubemærket eller spottet forbi. Nej, de Unge skal faa Smag for Aand og dens Trin skal føres igjennem Lærestuerne, saa Hjerterne banke og Kinderne blusse, og de, som høre, sige sig selv: det er Kravet til mig, at jeg skal leve et Menneske-, det er: et Aands- og Hjerteliv! — Aand skal der være i Kirken: det baader ikke, at Man der faaer at høre en Prædiken af en saakaldt om endog rettroende Lære, eller en Tale med Blomster, som ere rodløse og kun holdes kunstig ilive et Øjeblik, fordi de ere satte i Vand, om det saa er Taarevand; nej, der skal Storaandens Trin i Ordet lyde igjennem Templet, saa Menneskene føle: Her staa vi ligeoverfor

Side 33 ↑

Høvdingen over alle Høvdinge, sænke Hovedet og hilse Ham ydmyge og dog frimodigglade. — Aand skal der være i vort Krigsvæsen. Det er en stor og sørgelig Vildfaelse, at en Hær har faaet Nok, naar den har lært alle de saakaldte „militære“ Øvelser paa en Prik, og naar Befalingsmændene til Fuldkommenhed forstaaer Alt, hvad der kan læres af en Bog eller med den blotte Forstand; — det er Aanden, der er det først og sidst Fornødne, — og naar Hæren staaer overfor en mandstærk Fjende, da gjælder det om, at Aand gaaer forbi, og at Hæren kan høre dens Røst; da gjælder det om, at

Befalingsmanden kan træde frem som et Aandsmenneske, og tidt og ofte har et Ord af en Hærfører, der havde det ædle Høvdinges-Tegn, Heltemærket, skrevet paa sin Pande, naar han red ned forbi Rækkerne og de stirrede paa ham, tidt og ofte har et Ord af ham, hvori der viftede en Aand, baaret den lille Flok til Sejer eller Heltedaad i Døden imod en overlegen Fjende. Det var Ejnar Tamperskjælver, Høvdingen, som traadte frem for Hæren, naar et saadant Ord aandede paa den. Da rejste sig Folkeaadens Huuskarle for Fædreland og Arne, Skabte til Helte ved Kraftens Ord.

Maa jeg her udtale et fromt Ønske. Skulde det ikke være sundt for vore vordende Befalingsmænd i Hæren, at de, inden de overtog deres Post, sad et halvt Aarstid paa Bænk sammen med danske Ungersvende paa en af vore gode Højskoler, og der maaskee bedre end i de militære Fagskoler fik Syn af, hvad Aand er, og hvad den kan virke? Det er uheldigt, om det meer og meer skulde blive saaledes, at Befalingsmanden overfløjedes af Aanden i de Meniges Rækker.

— Et Folk uden Aand kan gaa frem i Rigdom og ud-

Side 34 ↑

vortes Herlighed, ja, ogsaa i en Slags Kulturudvikling — men det er dog hjemfalden til Døden, som et Legeme, naar Sjælen har forladt det. Det er Haabet for det danske Folk — thi

Høvdingens Trin høres og der er Mange, som lytte.

Og hermed er vi kommet til Folkeanden. Hvad er den? Vi kunne nu først sige: Det er Guds Tanke med Folket, saadan skal det Folk være efter Guds Tanke, og det er Folkets Opgave at staa Maal med denne Tanke. Men endnu mere levende og frugtbart er det at tænke sig Folkeanden som en personlig Engel. Ligesom ethvert Menneske efter Skriftens Ord har sin Barneengel, der udtrykker, hvad Vorherre har meent med det Menneske, saaledes elsker jeg at tænke mig — og der savnes ikke Antydninger i Skriften, som berettiger os til denne Forestilling —, at hvert Folk har sin Folkeengel, der svæver over det eller gaaer i Spidsen for det, og driver det til at virkeliggjøre dette sit Forbillede. Folket kan falde af fra sin Aand, enten i en Fristelsens Tid — og, naar det ikke er et ubetinget Frafald, fordi Folket vidste ikke, hvad det gjorde, kan det rejses igjen — eller for bestandig, heelt og fuldt, og da er det mærket til Døden. Men altid kommer Dommen over det paa den ene eller anden Maade. Sønderjyderne faldt af fra deres Folkeand, og Man vilde ikke vedkjende sig den, vilde i værste Tilfælde være Tydkere og lefle med det, som var Løgn for dem: det tydske Væsen, og i bedre Tilfælde vilde de hverken være Tydske eller Danske, men Noget for sig selv — nu er Dommen kommet i Skikkelse af

Side 35 ↑

Ørnebanneret og Pikkelhuen — og det øvrige danske Folk, som med sine

Konger begik den store Brøde at arbejde det Fremmede i Hænderne og ikke værnede om det Betroede, Danskheden og dens Grændse, er blevet sønderlemmet: Straffen udeblev ikke. Men at dette ikke har være et endeligt Affald, sees deraf, at Aanden vender tilbage baade i Sønderjylland og hos os, saa det er klart, at vi ere ikke overgivne til Undergang, men at just denne Dom var sendt til Oprejsning, naar vi vil vende tilbage til vor Oprindeligheds Kilder. — Jeg tykkes, der er Intet, der saaledes kan med livskraftig Magt tilskynde et Folk til at gjøre sin Opgave fyldest, og være en Paaminder, der advarer imod Frafald, som denne Tanke om Folkeanden som Folkets Engel, der vaager over det, glædes og sørger over det. Der siges, at „de smaa Børns Engel altid see Faderens Aasyn i Himmelen“. Hvorfor altid? Fordi de smaa Børn ikke endnu i personlig Tanke og Gjerning kan være affaldne fra dens Forbillede. Der er noget Vækkende for os Voxne i den Tanke, at vor Engel maaskee tidt har maattet slaa Øjet ned og ikke kunnet see Faderens Aasyn, fordi han skammede sig over os, fordi vi personlig havde vendt Gudstanken Ryggen og gik vore egne Veje. Men saaledes: Naar det staaer for et Folk, at dets Engel maa tilhulle sit Aasyn for Gud, saa ofte det fylder sig med Kjødelighed og Usselhed og svigter sit Kald, — hvad kan da være mere tilskyndende til at stræbe efter at lade Aanden fylde sig, saa Folkeengelen med Frejdighed kan see Folke-Faderen i Øjet — Og, naar denne Aand eller Engel gaar

igjennem Folket, da rejser sig Alt, hvad som er folkeodelsbaaret, og bøjer sig — og følger. — Da i Danmarks Midalder Folket fortærede sig i blodige Borgerkrige efter Erik Ejegod, da der var en Midnatstid i Danmark, da var Aanden fraværende. Men da dagedes det med Valdemarerne — det var Aanden, der gik igjennem Landet med disse store Konge- og Helteskikkelser, og see, da rejste sig det dybt slagne, det tilsyneladende dødstrætte Folk, ikke blot Bisp Absalon, Esbern Snare og de andre Navnkundige, der endnu straalte med Glands til os over Aarhundreder, men ogsaa det menige Folk, rejste sig og slog Kjæmpeslag imod alle Fjender, ikke som om det hele Folk blev aandsfyldt med det Samme — det skeer aldrig — men saaledes, at Kroppene bøjede sig uvilkaarlig, da Aanden greb Kommandostaven; thi det er Loven i de store Vendepunkter, naar Folkets Huusbond virkelig kommer tilbage, at Huuskarlene maa følge Høvdingen; da hører Alle de Trin lyde, „som raaber ind, at Alle skulle rejse sig, thi nu kommer Høvdingen“. Da i den usle Tid Pante- og Pjaltekongen, Kristoffer sad paa Pindetronen, da næsten hele Danmark var i de tydske Grevers Vold og Folket kneblet, — da var det, fordi Aanden var borte. Men da stod hiin gjæve Riddersmand, Niels Ebbesen fra Nørreriis op, og undsagde den kullede Greve i Randers:

„Niels Ebbesen svared et Ord ihast:
Hæng Tyv og Skjælm,
Men hæng ingen Ridder, før Sværdet

brast,
Og Skjold og Hjelm;

Side 37 ↑

Vogt dig, for hvem du til Fredløshed
dømmer —
Langt ej fra Hustru og Børn jeg
rømmer,
Mens Tydskerne rives om Danmark!“

Og Folket lyttede; det hørte igjen Aandens Trin og de rejste sig, de mange jydske „Træskohelte“, der fulgte Ridderens Banner, og der blev „atter Dag i Danmark“, da „den kullede Greve“ fik sit Livsbrød. — Der var atter en Tid, da hele Riget syntes viet til Undergang, oversvømmet af sejerstolte Fjender, Kjøbenhavn det sidste Bolværk, hvorpaa endnu Danebroge turde vaje. Da kom Aanden pludselig tilbage, og fylkede Kjæmper op bagved de omringede Volde til Stordaad, og Svenskerne trak „Ligskjorten“ paa i Snenatten, stormede, da stod hver Mand paa i sin Post og Fjenden flyede. Det var Aandens Skridt, der hørtes. — Og nu i vore Dage — da Løgn, Rov og Ran forbandt sig i den første slesvigske Krig, for at knuse det lille Folk, da veed vi, hvorledes det gik: Drønene fra Slesvig, Frederits, Frederiksstad og Isted forkyndte os det, at Folket havde rejst sig — og hvorfor? Fordi Høvdingen var kommet hjem, som en jydsk Bonde udtrykte saaledes: „Det er en grov Aand, der er kommet over os“. — I sidste Krig gik det anderledes.

Hvorfor? Ja, Hjertet var vel med, og Hjertet kan lide — og der blev lidt meer end Ord kan udtale — der var Sejghed, Udholdenhed og Taalmod; men Aanden var borte, og Hjerte uden Aand kan bløde, men ikke udføre Heltedaad. Vi rejste os ikke; thi der var ikke et eneste Hævdingstrin, vi hørte under hele Jammeren, hverken fra Kongeborgen, eller fra Hæren.

Side 38 ↑

Og, naar De vilde spørge mig: Hvormed melder Aanden sig, saa vi kan høre dens Skridt, og hvorved faaer den Magt, — da svarer jeg: Enhver Aand, der skal udrette en stor og velsignet Gjerning, kommer i og med Ordet; thi Ordet frigjør den. Den stumme Aand kan kun binde, den kan ikke løse, og vi har vist tidt følt det, naar en Mand, vi tiltroede Aand, Kraft og Tanke, traadte ind i vor Kreds, men var tavs som Døden, da kom der en Tyngsel over Alle, det var, som blev de bundne af en hemmelig Magt; kun, naar Aanden talte, kunde den løfte og gjøre fri. Og, naar vi see nøjere efter, skal vi opdage, at alle Aandens Størværker bleve indviede og forberedte ved Ordet. Det var Pave Urban den Anden, der talte et Ildord til de Hundrede Tusinder, som vare samlede i Klermont, hvor det store Korstog blev besluttet, og dette Ildord rev den hele Mængde hen, saa den udbrød: „Gud vil det, Gud vil det!“ Dette Ord fødte Stordaaen. — Og det behøver ikke at være mange Ord: et lille Ord, hvori en Aand boer, kan løslade Kræfterne. Den Daad, der friede Danmark fra den tydske Greves

Jernfavntag, det var et lille Ord, der som en Løbeild i tørret Græs bredte Blus over Landet: det var Ebbesøns Undsigelsens Ord: „Grev Geert, saasnart jeg kommer igjen!“ — i det Ord fik Aanden Luft og Magt — deri hørtes de Trin, der lød, at Alle skulde rejse sig. — Det var et lille Ord, som Frederik den Tredie talte i Kjøbenhavn, da Svenskerkongen laa udenfor: „Jeg vil dø i min Rede“, det var det Ord, hvori hele det tiloversblevne

Side 39 ↑

Danmark fik Luft, og med det kom Aanden til Herredømmet bag Stadens Volde. — Det var et lille Ord, hvormed Frederik den Syvende indviede Kampen for Sønderjylland: „Det skal ej skee!“ men det var det Ord, udtalt af Kongemunden, hvorved Folketanken fik Magten, saa hele Folket blev rede til at sætte Livet ind paa at kræve vor Odel og Eje. Thi lad os aldrig glemme det, at Aanden kommer med Ordet, et Ord, som Han selv har undfanget og født i en stor Time. Ordet er Aandens Trin, der lyder igjennem Folkene.

Men, som sagt, det er kun Det, som kan og vil tjene Aand, der rejser sig for den. Der er noget Jætteagtigt, Kjødagtigt, Raat og Trælleagtigt hos Alt, som ikke rejser sig. Thi det kan enten ikke høre Aandens Skridt, eller det spotter og griner. Det er Adelsnaturen i os, som rejser sig. — Og nu, vi Mænd skulde dog være Aandens Redskaber, Mærkismænd eller Menige; lad os føle det dybt, at det var nedværdigende, foragteligt at bære Mandens Navn, naar vi ikke

bøje os for Aand og lade os drive af den. Der er her ikke Tale om at være aandrigh; det er en tvetydig Gave — er vi kun det, da kan vi dog ikke Mere end brænde et Fyrværkeri af, der knalder, lyser en Stund og saa slukkes; nej, at være af Aand er at lade den være den stærke, varme, dybe Livskraft, en Løftestang, der hæver os ud over dette Haandgribelige og lader os leve i en usynlig Verden, hvor Adelssind og Adelskraft til at føre et ædelt Liv har hjemme og hvor Loven er: at offere det Lavere for det Højere, selv om

Side 40 ↑

Offeret er os selv. — Og, I Kvinder! det er dog Hjertet, der kræver Aand, naar det forstaaer sig selv — og hvor skulde dette Hjerte findes dybere og varmere end hos Kvinden, der just skal være Menneskelivets Hjerteside. Og derfor er det, at ædle Kvinder altid har følt sig hendragne af Aand og har seet op til Aandens Daad; derfor have vore nordiske Formødre ladet Vuggen gaa under Sang af Kjæmpeviser for deres Børn, derfor er det, at vi Skyldte danske Kvinder i Midalderen, at disse Kjæmpeviser bleve bevarede; derfor var Kvinden altid Heltens Veninde, og hendes Hjerte blussede for al ædel Aands-Idræt. Lad det blive ved at være saaledes — ogsaa i disse Folkets Nattetider. Lad Aand og Hjerte finde hverandre, da skal der nok atter times Danmark en livsalig Oprejsning!

Side 41 ↑

„Alle gode Gange ere tre.“

Danske Mænd og Kvinder! Vi har et godt gammelt Ord, som siger: „Alle gode Gange ere tre“, og jeg har i den senere Tid grundet lidt paa, hvad vore Fædre vel meente med at stemple dette Ord til et gjængs Mundheld, som endnu er paa Alles Læber. Saadanne gamle Ord betyder gjerne Noget, som er værd at indprente sig: de angivne fordetmeste en dybere Livs-Beragting, end de Fleste, som ellers ogsaa bruge det i daglig Tale, ane eller have Forestilling om, saa for dem bliver det enten en tom Lyd eller en tyk Overtro, der er løsrevet fra enhver Grundvold. — Jeg kom da til at tænke paa, om ikke dette Ord skulde staa i Forbindelse med vore hedenske Fædres Tro paa de tre Norner, der raadede for Menneskelivets Skjebner: Urd, Verdand og Skulde. Og det forekommer mig, at det slaaer til paa en Prik, og at saaledes forstaaet faaer Ordet sin dybeste og sandeste Tydning.

Af alle Hedningefolk, troer jeg nok, Man tør sige, at Nordens Folk i sin Gude- og Sagndannelse har anslaaet de dybeste Tilværelsens Strenge, som det er muligt, kunne komme til at klinge paa Jorden uden

Side 42 ↑

Aabenbaringen, som kom ovenfra. Naar Grækerne, dette ualmindeligt begavede Folk, i deres Gude-Verden opstillede Naturskønheden baade i den ubevidste Skabning og i Menneskelivet som det Højeste; naar

Inderne søgte i Drømmetankens Taagestrøm at lade alle Livets Forskjelle og al Livskraft gaa op i det Enkeltes og den Enkeltes Hensmelten i det Almindelige, i Allivets store Smeltedigel, — saa følte Nordboen det dybt, at Menneskelevnetsløbet havde en Alvor og Vægt, som gjorde det til en Skueplads eller Holmgang for store, evige Afgjørelser, at Menneskelivet var en Kraftprøve imellem Sandhed og Løgn, Lys og Mørke, Liv og Død, at Livet skulde bruges til Noget, som det var værd at leve i og leve for, at Tiden skulde fyldes, ikke blot med Skønheds-Blomster, der dækkede Dødens Afgrund til og bragte til at glemme Evighedens Krav, ikke blot med Drømme, hvori alt Farvespil opløfte sig i Taager, men skulde fyldes med Kampen for de store Livsspørgsmaal, og at Krandsen kun raketes den, der vilde mande sig op og stille sig i Rækkerne af de ædle Kjæmper, der satte Aand mod Kjød, Liv mod Død, Kjærlighed mod Iiskulde. Var Grækernes Højeste Nydelse under alle Skikkelser, Aandens, Kunstens, Frihedens og — Kjødets; — var Indernes Maal den selvforglemmende Hvile i Alt eller Intets Skjød — saa var Nordboens straalende Forbilleder Kraft og Kjærlighed, Aand og Hjerte i en levende Kamp imod Alt, som vilde kvæle Aand og Hjerte. Det var et handlekraftigt (praktisk) Folk i aandelig Forstand og derfor et historisk Folk, der saa Menneskelivet som

Side 43 ↑

et sammenhængende Levnetsløb, der

stiledede mod en evig Sejer over alle livsfjendske Magter; for dem stod Tilværelsen under Belysning af Tanken eller Anelsen om, at Menneskelivet skulde udfolde sig udaf en Spire til Blomstring og Frugt, at Tiden var en stor Bog med mange Blade, som Folkene og den Enkelte skulde fylde med Indhold, og at det gjaldt om at indskrive deri ædle Skrifttegn og ikke Krimskrams eller Døds-Runer. Derfor saa de dybt i Menneskelivets Vilkaar, og har i deres Billedsprog udtrykt de højeste Ting: Anelser og Glimt af aandelig Sandhed har foresvævet dem, og de have gjort mageløse Greb i Tilværelsens Dybder. Det var Minder fra Paradiset, halvudslettede, hvorigjennem dog den uforgjængelige Herlighed kan skimtes; Anelser, som kun kunde forklares og fuldbyrdes i Kristendommen, naar Slangeknuseren, Kvindens Sæd, som Forjættelsen lød i Edens Have, kom, og at dette Herrens Ord til Eva ikke helt var glemt, skjøndt det var blevet blandet med urene Bestanddele, det sees klarligen i Fædrenes Sagn om Balder og Thor, der gik i Kamp mod Hel og Midgaardsormen. — Saaledes ogsaa med Billedet om de tre Norner. Vore Stamfædre saa, at Menneskelivet er et stort Spil af store Kræfter (et Drama) baade hos Folkene og hos den Enkelte, og at der var tre afgjørende Punkter heri en syndig Verden for ethvert Folke- og Menneskeliv, som det kom an paa, for at Spillet kunde komme til sin sejerrige Udgang: Spiren, hvori det Hele var gjemt i uudviklet Fylde, Knuden, der truer med at tilintetgjøre den, eller Kampen imod alt det Fremmede og Fjendtlige, der vil

standse Vexten, saa Gaaden løses ikke, Maalet naaes ikke og Udviklingen gaaer istaa eller tager en skjev Retning, og endelig Opløsningen selv, der kroner Livet, og er Opfyldelsen af, hvad der laa skjult i Frøet, den fulde Blomstring og Frugtsætning derudaf. Med andre Ord, som Grundtvig udtrykker det: Anlægets, Forhindringens og Forklarelsens tre Hovedpunkter i Menneskelivet. Og der er dyb Sandhed deri. Hos ethvert Menneske, der ikke blot som Dyret er en upersonlig Gjentagelse (et Exemplar) af sin Art, men har Kaldet til at være en Personlighed i en bestemt Ejendommelighed, kan der, naar vi da har Øje for Saadant, paavises dette. Lad os tænke os et Barn eller en Yngling, som er begavet; — vi sige om ham: der er en Spire i ham til en bestemt Udvikling — Aanden er over ham, Glimt og Syner gjennemlysner ham stundom, han lever enten i en stille, eller i en stærk, ogsaa udvortes kjendelig Bevægethed og Rørelse af noget Stort og Skjønt, hvortil han føler sig draget, men som han mere aner end har en klar Bevidsthed om, — det er Anlægget, der bebuder sig. Men saa kommer det an paa, om Anlægget vil kunne staa sin Prøve under Livets forskellige Kaar, — hvorfor seer vi saa tit nogle Aar efter, at han er blevet et ganske almindeligt Hverdagsmenneske uden Vingeflugt, uden Løftelse, med koldt Hjerte for Tilværelsens usynlige Indhold? — Knuden blev slynget

ogsaa i hans Liv, Forhindringen kom — det skeer gjerne, naar den Unge, Svenden eller Ungmøen staaer paa Overgangen fra Indbildnings-

Side 45 ↑

kraftens til Følelsens Alder — skjøndt tidt meget før, takket være vore sædvanlige Skoler — ja, hvor ofte see vi da ikke, at Aanden taber Slaget mod Modstanden og Lokkelsen: de timelig gode Udsigter i det Lave ombyttes med Udsigterne fra Bjergtoppen ud over store Vidder; Jætteklogskabens Hvidsten vinder Magt: „din aandelige Rørelse (Begejstring) er Sværmeri uden Sandhed og Virkelighed, er kun Slag i Luften; nej, det gode Udkomme er Hovedsagen, tom Ære og Anseelse, Penge og Rydelser, det er dog Livets Kjerne“ — Ungersvenden skal blive et godt Trækdyr for Skubkarren, Ungmøen skal sælge Hjertets Liv for „et godt Parti“. Og saa bliver den, som efter Anlægget stod i Aandens Strømgang, en aandløs Filister eller Filisterinde. Man naaer ikke Forklarelsen, Knuden bliver ikke løst, Spiren bliver knust. — En Anden holder ud, trodser Forhindringen, omsætter Indbildningskraftens Syner til Hjertets Eje, og han bliver sin Ungdoms Forbilleder tro, — ja, vi veed nok, at den fulde Forklarelse naaes ikke heneden, men hans egentlige Aands-Liv bliver bevaret, idet han lader Knuderne, Modstanden og Forhindringerne afslide det Usande, Glimmerstøvet, der hefter selv ved den ædleste Stræben, — og saa vil han sige, naar han skal gaa bort herfra, ikke som de Første: „Alt er igunden

kun Hulhed og Fortærelse“, men: „Jeg har dog levet et Menneskeliv, og jeg venter endnu det fulde Udspring af det Rosenfrø, som lagdes i min Sjæl.“ — Det Samme kan vistnok paavises hos ethvert Hovedfolk, der har været og er til: Spiren, Knuden — ja, naar den kommer, saa skilles Vejene —

Side 46 ↑

eet Folk gjør sig selv uskikket til at staa Maal for den Tanke, Vorherre havde med det, og det gaaer under; et andet Folk kjæmper sig igjennem under Styrelsens Hjælp, og naaer saa, timeligt talt, sin Bestemmelse. Men, er det saa, som det vist er, da passer hiint Mundheld: „Alle gode Gange ere tre“, godt; thi det siger jo klart: For at det Store kan lykkes, og da især for at et Menneskeliv enten i det Enkelte eller i det Hele kan prise sig lykkeligt, hører der tre Ting: et Fødsels-Mærke, en medfødt Aands-Spire, — Prøvelsen under Skjebnens Kampe, og saa Sejeren til Fylde og sikkert Eje af det Medfødte, saa at det ved Skabelsen Givne kan blive ved Adelskampen Erhvervede.

Men indenfor det store Kredsløb er der mindre Kredse, hvori det Samme gjentager sig, denne Trehed i Udviklingen. Ethvert historisk Folk har i sit hele, store Levnetsløb disse tre Milepæle at passere; men det kan nok være, at der under ethvert af Folkets enkelte større Samfundsafgjørelser, hvorved dets Skjebne for længere Tid fuldbyrder sig, kan opdages en lignende Udviklingsgang. Jeg vil i denne Aften tale om det danske Folks sidste Kampe

for sin Bestaaen fra 1848 til nu, og, hvad der er det Samme, for Bevarelsen af Sønderjylland for Danmark. „Alle gode Gange ere tre“. — Den første Gang, den første Kamp for vort Grændseland, ja, det var en god Gang; det er nok Alle enige om. Slaget ved Slesvig 1848 var et Nederlag; men det løftede alligevel; thi det var et Nederlag under en Heltekamp, og et saadant gjør

Side 47 ↑

altid et Folks Hjerte større, varmere og ædlere: — men nu Kjæmpedysterne paa Dybbøl, ved Frederits, ved Isted, Mysunde og Frederiksstad — hvilken dansk Mand eller Kvinde kan mindes dem uden at Sjælen udvides og Blodet ruller hurtigere i vore Aarer, uden at Aanden rører Hjertets Harpe, saa den giver Klang og vi omviftes af Sejerslutninger. Ja, det var en Adelskamp, det var Forjættelsen om en Fremtid, gylden og velsignet, en Fremtid, hvori dette vort fredsfæle Folk skulde og kunde finde sin gode og rige Udvikling i Guds og sit Eget og udaf sit Eget; det var Forjættelsens Norne, der da sang for os med Sværdklang om, at Nordens Aand og Danmarks Hjerte skulde faa Lov til at holde Guldbryllup i Jubelaaret. Der var vel ingen Dansk, som ikke havde ønsket at være med, da Danehæren efter Istedslaget paa Heden, sejersglad plantede Danebroge paa Thyras Vold, mens Luren og Krumhornene blæste op til Sangen: „Danmark, dejligst Vang og Vænge, Lukt med Bølgen blaa,“ Da sang vi:

„Da er forbi med Bulderet og Braget,
 Nat og Dag stod Holger-Danske-
 Slaget,
 Trolden han er bunden,
 Sønderjylland vunden,
 Danmark har sin gamle
 Grændse funden.“

Det var imidlertid for tidligt, og det glemte vi. Men det bragte sig selv i Erindring. Thi Forhindringens Norne kom og bandt Knuden; „ det aabenbares snart, at det var kun Forjættelsen, ikke Opfyldelsen, der var givet førstegang. Og Knudens Navn

Side 48 ↑

var Heelstaten, som blev kastet over Folket; det var den strenge Gaade; det var derigjennem at Fjenden fik Hold og Tag i os, spandt sine Dødstraade og trak dem sammen over os, og anden Gang skulde Tærningerne kastes paa den blodige Val. Var det en god Gang? Jeg minder om Dannevirkes Rømning uden Sværdslag, skjøndt selv et heltemæssigt Nederlag ved Voldens Fod aabenbart vilde have været langt at foretrække og under saadanne Forhold havde kaldt Aanden tilbage over et for sit Liv kjæmpende Folk; — thi Aanden elsker de store Hjerter, selv om de skulle briste i en heltelig Kamp for Ære, Frihed og Fædreland, og Aanden kalder just da alle Himlens og Jordens Hjælpetropper til, naar han seer, at ikke den lille Klogskab, men det høje Sinde fører Høvdingstaven. — Jeg minder om den matte, aandløse Dybbøltid, da vel Hjertet hos den danske Hær viste

sig villigt til at bære, hvad maaskee ingen anden Hær i Verden vilde have baaret, villigt til at bringe Hengivenhedens største Offer, til næsten daglig at gaa den visse Død værgeløs imøde, uden engang at have Udsigt til og Haab om at faa Lov til at sælge sit Liv dyrt ved at møde Fjenden i aaben Mark; men hvor Aanden var borte, fordi Man trode ikke paa ham en slæbende Tid, hvor Taalmodet maatte træde i Heltemodets Sted. — Jeg minder om Als's hæderløse Erobring af Fjenden, den sorteste Plet i vor elendige Krigsførelse, da 10,000 danske Mænd paa Grund af en ussel Anførsel ikke formaaede at jage 16,000 Ransmænd ud i Sundets dybe Grav, — og saa den forsmædelige

Side 49 ↑

Fred, hvorved det gamle danske Kronland, de Tusindaars Minders, Haabs og Smerters Land blev udleveret til at sønderrives af Ørnene. — Var det en „god“ Gang? Ja, vistnok, Nornen kom og Knuden bandtes, — men den løstes ikke, den syntes at blive overhugget — og, er den ikke løst, har vi da Haab om det Tredie, Haab om, at den tredie Norne, Fuldkommelsens Norne skal føre vor Sag frem til Sejer? Var det en god Gang? Den tykkes os saa ond, saa ond, at danske Hjerter, naar de besinde sig paa, hvad der er skeet, føle Noget, som om de skulde briste som Nannas Hjerter brast ved Balders Baal.

Den, som i dette Øjeblik taler til Dem, danske Mænd og Kvinder! han følte det saa dybt, da Folkets Samtykke krævedes til denne Fred, at han sagde derinde i Rigsraadet, at

„Danmark, ved at afstaa Sønderjylland saaledes, som det krævedes, vilde komme til at ligne en rodløs Blomst i et Glas Vand, der vel kan blomstre en kort Stund, men da aldrig skyder Knopper meer“. Men siden den Tid har Meget klaret sig for mig og for Mangfoldige, og Hjertehaabet er en trofast Ven: om Man ogsaa i en mørk Time viser ham Døren, han fornærmes ikke, men kommer Dagen efter igjen og bringer Liv og Lys med sig. Nu kan vi bedre skimte, hvad han, som er over Nornerne, meente med det, der skete, skimte, at Han meente det ikke til Død, men til Liv. — Ingen skal være fjernere end jeg fra at ville frikjende Folket eller nogen Eneste i Folket for Skyld og Brøde overfor denne Kampens jammerlige Førelse eller for Fredens Forsmædelighed. Det er et

Side 50 ↑

Tegn paa udslidte Folke-Samfunds Tilstande, og varsler ikke godt for en Folke-Fremtid, naar Folket i sin Almindelighed skyder al Skyld fra sig under store Hjemløgelser, det er Tegn paa Umandighed, der ikke vover at see Sandheden i Øjet, og paa en vindtør Egenkjærlighed, der slipper det Hele for at hytte sin egen lille Selvtilfredshed, og har tabt Følelsen af sit personlige Ansvar overfor Fædrelandets Hæder eller Vanære. Nej, fra Den, som stod ved Thronens Fod, den Mand, der saagodtsom ene dengang holdt eller meente at holde Tømmen, men som holdt den i en famlende Haand, mens Aandens Tro og Fortrøstning i denne store Sag var fraværende, og havde ikke et løftende Ord, hvori der var

Malmklang til at kalde til Stordaad, at sende det pinte Folk fra de høje Steder, — fra ham og til den ringeste Betler i Fattighuset, bære vi alle vor Andeel af Skyld og Brøde; fra Hærføreren, over hvis Isse ingen Sejersfugl svævede, men kun Tvivlens Ugle, og til den sidste Mand i Hæren selv, Ingen undtagen, meer eller mindre naturligviis, var alle meddelagtige i Skammen som i Skaden, saa Ingen af os skal lade den Anden høre Noget i dette Stykke. Vi skal ikke liste os fra Ansvaret. Men at Nornen ikke derved har afklippet vor Livstraad, det troer jeg at turde sige højt og frejdigt. Ja, jeg tør endog sige: Det var en god Gang alligevel, tør sige det, ikke til Roes for os, men til Ære for Ham, som jeg før sagde, var over alle Norner. — Der er endnu et Danmark til, og det ikke blot i den Forstand, at vor Jordbund endnu hedder dansk, og vi

Side 51 ↑

kaldes Danske, at vort Banner vajer, at der er en dansk Konge og en dansk Rigsdag. Men i en dybere og trøsteligere Betydning. — Den Mand, jeg før talte om, der stod i Spidsen for Folket i hin skjebnesvangre Tid — ja, jeg veed maaskee bedre end de Fleste, at han var en ærlig Bannerfører, og at det var hans Lyst at vie alle sine rige Evner til Fædrelandet, — men Troen glippede for ham og saa kom Fortvivlelsen istedet, og Fortvivlelsen lamslaaer selv de største Kræfter — den Mand strøg Flag og har igrunden raadet os til at opgive os selv — thi det er dog Meningen med de trøstløse og troesløse Ord, han har talt til os efter

sin Hjemkomst fra den frivillige Landflygtighed. Han har sagt omtrent saaledes: „See efter — siden Kristian den Andens Dage er Danmark blevet mindre og mindre, — det er et Fingerpeg paa, at vi gaaer Undergangen imøde. Der er sat et Dødsmærke paa os som paa et Træ i Skoven, som Forstmanden har viet til at omhugges.“ Saaledes omtrent. — Jeg siger lige tvertimod: Danmark er blevet større, og just større siden sidste ulykkelige Krig. Da vi havde Heelstaten, da var Danmark saa lille, saa lille, at det knap kunde faa Plads og Rum for sin Aand og sit Hjerte, ja, saa lille, at det var ikke Herre i sit eget Huus: det Fremmede tyngedes med vort Væsen, saa det tabte sin Kraft som et Glas Viin i en Spand Vand, det Fremmede knugede vor Sjæl, saa den sad indelukket som en Fange i sit Buur. Vi skulde tvinges til at slippe dette Fremmede, der var den Blyklump, der drog

Side 52 ↑

os nedad mod Afgrunden, men som vi i vor Daarlighed ikke vilde slippe. Thi vi vilde jo ikke slippe Holsten og Lauenborg. Det var det Ene, Styrelsen vilde med det Skete. Dermed brast en af Haardeknuderne, der bandt os — dermed fjernedes en og det den største af Forhindringerne for, at vor Opgave kunde løses; derved blev Danmark ikke mindre, men større i ret Forstand, saasandt et Folk som den Enkelte voxer, naar det, der hæmmer hans Udvikling, tages bort, og Livet kan leves paa egen Bund og Grund. — Men nu Sønderjylland, som

vi slap med det Fremmede? Var det ogsaa godt? — Danske Mænd og Kvinder! Sønderjylland hørte os ikke i Sandhed til: thi ved vor egen Uforstand og Sorgløshed saavel som ved Sønderjyllands Forglemmelse af den Rod, hvorfra det var rundet, var Landsdelens Hjerter vendt fra os; — de vilde ikke være Danske — nogle Faa undtagen — i bedste Tilfælde var det saaledes at de hverken vilde være Tydske eller Danske, de vilde være paa en eller anden Maade selvstændige Slesvigere, og, var der ikke kommet et Tordenslag, faldet et Lyn, der havde klaret op dernede, da var Sønderjylland aldrig blevet dansk, blevet vort. Slesvig lignede en forhexet Prindsesse, der kun, som vore gamle Sagn sige, kunde befries ved Blod. Nu er det danske Sønderjylland vort, som det ikke har været i Aarhundreder, — Styrelsen har bragt Slesvig til Moderen igjen — og Danmark er blevet større end før, thi Hjerterne høre os til; „Muldjord i Bryst“ er bedre end den sorte Muld, vi træde paa; det er dog sandt, hvad en dansk Mand har

Side 53 ↑

sagt, at en Kridtstreg paa eller en Jernring om en Gren paa en stamme skiller den ikke fra Træet, naar den drager sine Safter fra Roden, og aldrig har dansk Tankegang og dansk Hjerteblood strømmet livligere og varmere igjennem Folket dernede end nu. Er saa Danmark ikke blevet større? — Og, naar vi høre om Sønderjyder, der ligeoverfor Bismarck og „Wilhelm Erobrer“ aandeligt talt slaa paa Skjolde og vove

at tale mægtige, ja, tidt blodige Spottens Ord til den Mand, hvem ellers hele Evropa skjælver og kryber for, og vi betænke, at det er Danske, der gjør det — er saa Danmark ikke blevet større; thi denne Storhed tilhører det fælles Fædreland — hele Danmark voxer højere med saadanne Hjerter. At tale store, mægtige Ord i en Forsamling af vore Egne, hvor vi kan forudsætte naturlig Gjenlyd for vor fædrelandske Tale, det er ingen stærk Prøve paa Sjæls-Kraft; men midt i en Skare af snysende, foragtende og hadefulde Fjender at kaste dem Sandhedens og Ærens Ord lige i Øjnene under deres Forbittrelse og Grin, og det uden at Aanden svigter eller Hjertet skjuler sig sky og bange — det er Mærke paa en Sjælsadel, Tro og Aands-Sikkerhed, som tillige adler den Folkestamme, der sender saadanne ildfaste Kjæmper til Striden. — Og, naar vi høre, at Man dernedefra i 30,000vis sender Bud til den sejerssæle Kejser og minder ham i stolte Ord om given Ed og givne Løfter, sigende: Vi slippe dig ikke, du er i vor Gjæld, din Ære er plette, hvis du snoer dig fra din Pligt, og Dommen er over dig, indtil du indfrier dit Ord, — er det saa ikke Danmark, som bliver større

Side 54 ↑

derved, eller, maaskee rettere, er det ikke et Vidnesbyrd om, at Danmark er bleven større? Thi disse 30,000 og de Tusinder, der staa bagved, de komme anderledes indholdsfulde tilbage til deres Moder, end de sidst skiltes fra hende. — Naar vi har hørt om det unge Mandskab, at det, naar de skulde

tages i Ed til Ørnen, højste Danebrog i det højeste Træ, pegede derpaa og sagde til den Mægtiges Tjenere: Der hænger vor Fane, den og den alene sværge vi til, — naar de i 100vis udvandre og heller forlade Fødested, Forældre, Hustru og Børn og Venner, end de vil gaa i Haandtag med Underkueren — kommer det ikke af, at Danmark er blevet større. Ja, Venner! hjertestørre, sjældsstørre er vort Fædreland bleven — saa kommer nok Slesvigs Jordbund med, naar Alt er modent — Hjertemuldet er erobret for os, den sorte Jord har Preusserne indtil videre erobret for sig, og har derved en Pæl i Kjødet, der kan blive til Døden for dem. — Og nu heroppe, i den Deel af Danmark, vi bebo. Er det ikke blevet større herhjemme? Hvad betyde Højskolerne trindt i Landet? Der er den fredelig, ublodige Valplads, hvor der erobres mere og mere Land for Fædrelandet, Folkets Ungdom bliver større og større og kommer til at rumme rigere Fylde, idet de store Folkeminder lysner, idet Aanden susser over de Unge, idet Hjertet og Hjerteguldet skyder sig meer og meer op i Lyset — naar det næste Gang blæser til Hærgang for vor Fremtid og vort Liv, min da Danmark ikke vil være større, end da vi havde alle disse dels heelt-, dels halvt- fremmede Vaabenklædte, havde maaskee flere danske

Side 55 ↑

Kroppe, men uden at der var Kraftstrømning i Folket? Vil da vort Land ikke igrunnen være større, naar der i ethvert Sogn er to eller tre Mænd, der kan og vil løfte Banner og samle

Flokken, naar der i hvert Kompagni er Ti eller Tyve, der kan bære de Andre med deres Aands-Løftelse? Thi det er Loven i de store Vendepunkter, at Aand griber Høvdingsstaven, og Flokken følger efter. — Hvad betyde de frivillige Vaabenøvelser trindt om Lande? Det er smaa Lejrpladser, hvorfra Fædrelandets Grændser udvides; thi Grændserne udvides, naar Folket offerer Tid og Magelighed, Kraft og Nydelse for en stor højmodig Tanke. — Hvad betyder det, at Aanden i det Hele gaaer sin Sejersgang gennem Folket og vækker Sjæle og Hjerter som aldrig før, ikke blot udelukkende for det Himmelske og Evige, men ogsaa blæser paa Folkehjertet og gjør det stort og villigt til at offere Liv og Blod og Gods for den jordiske Moder, hvorved just det Himmelske kommer til sin Ret, faaer en Jordbund at spire i. — Ja, kun naar Man stirrer paa det Omfang, som kan regnes ud med Tal og Kvadratmaal, da er Danmark blevet mindre, men naar Man seer paa det Usynlige, da er Danmark blevet større, og det just ved den sidste Krig. Det, der snærede os ind, saa vi var Trælle i vort eget Huus, det blev vi tvungne til at slippe; det, der ikke før vilde i Sandhed høre os til, skjøndt det havde Rod tilfælles med os, det skulde just igjennem Fjenderne og deres tilsyneladende Sejer blive lagt til os som Danmarks rette Eje; vi Alle skulde lære at samle os under Fædrelandets Skjold med Løverne og Hjer-

Side 56 ↑

terne i, og, skjøndt det endnu er ringe nok, det er dog Mere, end det i

Aarhundreder har været. Den anden Gang var „en god Gang“ under denne Belysning, naar vi forstaa Meningen med den, og følge Anvisningen, som er givet os.

Men der kunde siges: Det, at vi nødtes til at slippe de tyske Landsdele, og det, at Sønderjyderne under Bismarcks Jernhaand lærte, hvis Moders Børn de vare, — det er en Løsning af Knuden, som ikke vi Danske skal have Æren for, men det er Vorherres Gjerning, som vendte det Onde til det Gode, og det skulde jo dog være et Folk selv, der var med til at løse Knuden. Men for det Første skal hertil svares: Har Vorherre styret det saaledes, at det Danske er blevet stærkere, at det danske Hjerteland er blevet større, — da er dette jo et Vidnesbyrd om, at han ikke har sat Dødsmærket paa Folkestammen, men at Han har gjemt en Fremtid for os; thi, naar et Folk er viet til Undergang, da kan der vel komme krampagtige Bevægelser og feberhede Dødskampe, der synes at vidne om Kraft, ligesom hos et døende Menneske, der paa det Sidste kan udvikle utrolige Kraftyttringer; men en mild, mandig, sund Livsblomstring kan ikke tænkes hos det. Og dernæst skal der svares: Folket var og er dog ogsaa med til at løse Knuden; Folket har selv frivillig opgivet det tyske Omraade, og det i den Grad, at det, selv om det kunde faa det tilbage, vilde det aldrig gaa ind paa igjen at belemres med denne Blyklump om Benene, og Folket er ikke tvunget til at løftes og blive aandeligt og hjerteligt større — der —

til kan Ingen tvinges — men det har givet sig selv hen i store Kredse til at fyldes med et Livsindhold, der forjætter en Udvikling. Og aldrig skal det glemmes, at Danmark alene optog Kampen med to Stormagter, at 2 Millioner, højt regnet, læftede Banner imod 40 Millioner Fjender; det skal aldrig glemmes, at, mens det store Østerrig, større end Preussen, paa 14 Dage laa slagen for den sidstnævnte Magts Fod og tryglede om Fred; — mens det stolte Frankrig paa 2 Maaneder var lamslaaet og paa et halvt Aar maatte købe Freden under Vanhæder og usigelig Jammer; — saa holdt det danske Folk, ene og forladt, som det var, et blodigt Offer for hele Evropas Synder, holdt ud i tre Fjerdingaar, før det kekvemmede sig til Fred. Ja, det skal aldrig glemmes, og det skal dog engang staa i Krøniken som et Hædersminde for dette lille Folk, som ikke veeg tilbage for at optage Handsken, og ikke vilde sætte en Plet paa sin Ære, paa sit historiske Skjold. Vistnok, Kampen blev ført usselt, men dette: at den overhovedet blev ført, skal vidne om, at Folket vilde dog være med at løse Knuden. Det skal ikke glemmes, og allermindst af Ham, som „sidder overlig og seer nederlig“ og er den høje Værge for Alt, som er præget af menneskelig Adel, og vil ikke tillade, at det, som kan fortsætte Levnetsløbet, bliver standset for altid i sin Udvikling, at det, som kan og vil løse sin Opgave og har en Gjerning i den store Menneskeslægts Huusholdning, faaer Braddød. Ja, vi var med at løse paa Knuden; og er Sønderjyderne ikke med, naar de løste den mandige

Pande og træde frem med aabent
Hjelmgitter**Side 58** ↑

under Sandhedens og Kjærlighedens Banner; og er Folket ikke med paa Højskolerne, i de frivillige Vaabenøvelser? Og dertil kommer: Prøvelsens Tid er ikke forbi endnu — der løses fremdeles paa Knuden, og, naar vi Danske her paa vor frie Jordbund lader os staalsætte til at tage Kampen op igjen, naar det kræves, da skal vi endnu være med til at overvinde de Forhindringer, som Nornen har kastet i Vejen for os. Først da er vi redningsløst hjemfaldne til Undergangen, naar vi som Folk gyse tilbage og opgive os selv, naar vi, som det er raadet os, vilde gjøre os selv og vort Land til „et monarkisk Hamburg“, en Flok af Skabninger, der lod al Tanke om at bevare vor Odel og Eje og værge vor Frihed med Staal og Blod, om saa skal være, fare, og gav os hen til kun at pleje det Kjødelige, befordre vort jordiske Velvære, og lod det komme an paa, om den rovgjerrige Fjende vilde unde os at bestaa i denne ynkelige Tilstand; — ja, da havde vi selv bundet Knuden til en uopløselig Strikke, der vilde kvæle os, og da var Døden os vis.

Danske Mænd og Kvinder! Vi staa endnu under den anden Nornes Stjerne; — Knuden er ikke løst, men den er heller ikke bundet sammen til et Hampereb omkring Folkets Hals til Døden — saa sagde jeg. Og her vil jeg pege paa Noget, Vorherre underlig har bragt istand, og hvorved Han i sin Naade har lettet os vor Frelse, ja, gjort den mulig, uden at en ny Brøde skal

komme til at tynde paa Folkelivet. Hvad der alt fra første Færd af stod for mig som det Forfærdeligste af Alt, som det, hvoraf jeg ikke vidste,

Side 59 ↑

hvorledes vi skulde komme ud, det varden Knude, vi selv var med at binde, da vi ved Wiener-Freden „i den treenige Guds Navn“ — thi saaledes lyder Fredsbrevet — afstod Sønderjylland til de tydske Fjender og Danmarks Konge satte sit kongelige Navn med Folkets Samtykke under denne Fredspagt. Det syntes en Haardeknude — hvorledes skulde den løses? Thi, stod vi op med Vaaben i Haand, sønderrev egenmægtig denne Pagt, og, om Lykken vilde føje os, tiltrodsede os, i Forbund med Frankrig, en ny Fred, hvorved Sønderjylland atter blev vort — hvad havde vi da gjort? Da havde vi brudt en Ed i den hellige Guds Navn, havde besudlet dette Navn, sat en uaftvættelig Plet paa vort Folkeskjold, og stod da mensvorne. Og deraf kunde ingen Velsignelse, men kun Forbandelse komme; paa den Maade kunde vort gamle Kronlands Tilbagekomst ikke blive en Kilde til Fred og Frelse, men til ny Fordærvelse for Land og Folk. Man trøster sig med, at saadanne Ord kun ere en tom Form, som Man ikke behøver at tillægge nogen Vægt; Enhver, ogsaa Fjenden veed, at Man mener dem ikke. Men, hvad end Menneskene mene, Gud mener det alvorligt med en Ed, Ordet fanger og Eden binder for Ham, og Den, der bruger Guds Navn forfængeligt, siger Han, skal ikke blive ustraffet. Man maa ikke lege med det

hellige Navn, og bruge det saaledes, at det skal dække Falskhed. „Jeg lod Forbandelse udgaa til Hans Huus, som sværger falskeligen ved mit Navn.“ — Dette stod længe for mig som en uopløselig Knude, som Ingen kunde raade Bod paa.

Side 60 ↑

At Danmark skulde komme til at staa ved Siden af Tydskerne og Bismarck, der bryde hellige Eder i Hobetal, det var mig en Gru. — Men saa god har Vorherre været os, at hvad vi ikke kunde, det har Han gjort; Han har løst denne Knude, og det er skeet paa underlige Maader. I Freden til Wien lovede Danmarks Konge med sin Underskrift, at afstaa Sønderjylland til de to Stormager saaledes, at han paa Forhaand vilde godkjende den endelige Ordning, som disse danske Landsdeel. 1866 i Freden til Prag § 5 er denne endelige Ordning kommet istand paa Papiret, ligeledes i den treenige Guds Navn, og denne Ordning gaaer ud paa, at Preussen beholder det Hærtagne, men paa det Vilkaar, at den Deel af Nordslesvig, som ved en fri Afstemning giver tilkjende, at den vil høre Danmark til, skal vende tilbage til Moderlandet. Sagen er derved vendt om. Før var det os, der vilde staa som Edsbrydere, naar vi vilde tiltvinge os vort gamle Eje, men nu er det Preussen, der ogsaa i dette Stykke, som ofte før, staaer som Ordbryder, hvis det negter Nordslesvig hiin Afstemning og dermed Tilbagevendelsen til Danmark, og, om vi nu, naar vi kan, med Vaaben i Haand kræve den Deel af

Sønderjylland tilbage, da skal Ingen med Rette kunne staa frem og sige til det danske Folk: Du staaer som et mensvorent Folk! Nej thi vi har ved Pragfreden faaet fuld Ret til at tilkjæmpe os det Tabte med Staalhandske, om vi kan det, og vi svare da: Du, Preussens Konge og Tydsklands Kejser! vi har kun

Side 61 ↑

overladt dig det, du tog, paa Vilkaar af den Ordning, du har besvoret i Prag og den Ordning indeholder Forpligtelsen til at give de danske Slesvigere, som begjere det, med deres Land tilbage til Danmark, og vil du ikke det, da har du slet ingen anden Ret til Sønderjylland uden Spydstagens, ja, ikke engang til Holsten og Lauenborg; thi du har brudt Vilkaarene for din Ret, og vi har igrunden Ret til at forlange det Hele tilbage lige til Elben, hvad vi dog nok skal betakke os for. — Og saa tvivler Man endnu om, efter saadanne underlige Ting, som er Skeet af Gud langt over Alt, hvad vi kunde bede om eller forstaa, tvivle om, at vi skal kunne gaa Prøvelsen igjennem, nu, da Vorherre saa øjensynlig har løst den værste og haardeste af alle Knuder; thi Han har gjort det. Kejser Napoleon tænkte neppe paa dette, at befri os for Helligbrøde, da han bevirkede, at hiin § 5 kom ind i Pragfreden.

Jeg siger da atter: den anden Gang var ogsaa tiltrods for Alt en god Gang. Og saa vente vi tillidsfulde paa det Tredie, som under Guds Styrelse og Naade ogsaa nok skal blive en god Gang, og sætte Kronen paa vor

Folkebygning, saa Gyldenaaret kan komme med Fred og Velsignelse under de gamle Folkebanner. Men det maa vi aldrig glemme, at der i dette Stykke skal Hjælp til Guds Hjælp, og at, for at Frelsen kan times, skal vi lade os baade staalsætte og blødgjøre til ædle danske Mænd og Kvinder, som vender Rygg til alt vort Pjalteri, vor Blødagtighed, alt Jettevæsen og ere villige til at sætte Livet ind paa

Side 62 ↑

og offere, hvad Mennesker kan og maa offere for at gaa den tredie Kamp imøde. Thi, gjør vi ikke det, men blive ved at drømme om, at det Store, vor Frelse fra Undergangen, skal times os uden Anstrengelse af alle Kræfter, uden selvopoffrende Kjærlighed, uden Villiens Ihærdighed, saa nytter det ikke at stole paa, at første og anden Gang vare gode, og at derfor tredie Gang skal ogsaa blive det. Men i Modsætning til den Mand, som har talt til os om „Drømmeri“, naar vi haabe paa og stile efter at vinde en Fremtid, siger jeg: Der er, Gudskelov! Varsler, som pege paa, at Folket vil forstaa sin Opgave og i Tillid til Guds Bistand gjøre sin Pligt. Hvad er „Drømmeri“? Det er et Liv, ført i Forestillinger, der ere løsrevne fra Virkeligheden. — Er det Drømmeri, naar en Mand, der er traadt i Støvet af en Voldsmand, bliver ved at sige: Jeg lever i Fortrøstning til den Sandhed og den Retfærdighed, som er for mig og imod min Fjende, jeg lever i Fortrøstning til min Oprejsning og jeg vil bruge alle gode Midler til at vinde min Ret; — jeg kan vente i 10, i 20 Aar, men jeg opgiver den ikke; thi da opgiver jeg mig selv og

min Sjæls fasteste Hold, og dør jeg forinden Oprejsningen kommer, saa dør jeg med den Tro, at den skal komme over min Grav! — Er det Drømmeri? Ja, saa er det ogsaa Drømmeri, naar vi i det Hele hviler i Tro paa det Usynlige, paa Sandhed og Ret, paa himmelske Stormagter. Nej, Ransmanden og Menederen „drømmer“; thi hele hans Tilværelse er bygget paa Løgnen eller paa det Hule og Kraftesløse, paa det, som dog tilsidst

Side 63 ↑

ingen Virkelighed er. Hvad ere vi Kristne for, naar vi kunne komme med en saadan Paastand, at det at stole paa Sandhed og Ret, ikke opgive den og ruste sig til at møde Ugudeligheden og Livets Ødelæggere, at det er Drømmeri — er det Kristendom? Ja, en Kristendom i de gode Dage; men, naar Prøvelsen kommer, da er det ude med den Kristendom. Seer Man da ikke, at det er at frakjende den levende Gud Virkelighed, naar Man siger, at det er Drømmeri at stole paa Liv og Sandhed, thi Han er Livets og Sandhedens Gud. Et Folk kan vente, om saa skal være, i 100 Aar paa sin Frelse fra Voldsmanden og Morderen, der vil dræbe dets Sjæl — men, er det et ædelt Folk, saa opgiver det ikke sin Tro paa, at Retfærdighedens Stjerne engang skal skinne over dets Oprejsning, og midt under Forsmædelsen samler det mere Aand og Malmen i det bliver renere og stærkere i Prøvelsens Ild, saa, naar Frigjørelsens Time flaaer, da træder det renere, ædlere, kraftigere frem som

et Adelsfolk. Kong Vilhelm og Bismarck, de drømme en fæl Drøm, naar de mene, at deres Krupskanoner og Bagladerifler kunne staa imod Sandhed og Ret, imod Aand og Hjerte, ja, imod den levende Gud selv; — det er en kostbar Drøm, der let kan ende som Akabs Drøm om Herligheden ved det lovløse Eje af Rabots Viingard: „der, hvor Hundene slikkede Rabots Blod, skal de ogsaa slikke dit Blod.“

Saa er da alle gode Gange tre; den ene bedre end den anden. — Førstegang var Aanden over Folket, — det var godt, men ikke det Bedste og

Side 64 ↑

Højeste, thi hvad der kun er over os, er da ikke endnu blevet vort Eget — det kommer og gaaer igjen, som Fuglen, der flyver hid og did. — Andengang saa og seer det ikke saa godt ud, — men jeg troer, at Aanden saa at sige arbejdede og arbejder under Folket, eller i det Dybe, i Folkegrunden, som naar Livskraften virker i Muldjorden ved Vaartid og bereder Grøden i Urter og Træer; tredie Gang skal Aanden med fuld Bevidsthed være i os, og lægge Staal i vor Arm til Sejer for gamle Danmark. Det skee! „Alle gode Gange ere tre!“

Side 65 ↑

Et Folk i Skygge.

Jeg vilde iaften gjerne tale til Dem

og mig selv, hvorledes et ædelt Folk forholder sig, naar Trængselens brede Slagskygge ligger ud over det, ja, naar det sidder i Skyggen. Det gjør jo vort Folk i disse Dage, og andre Folkefærd, større og tilsyneladende stærkere end vort. — Men det er klart, at, naar jeg taler om et ædelt Folk, da menes derved ikke alle de enkelte Menneske-Skikkelser; thi de er langt fra alle ædle; et Folk bestaaer af saare forskjellige Bestanddele, Guld og Sølv, Hø og Straa, og — Raaddenskab; men hvad det gjælder om her, er da først, at Folket af Vorherre er dannet til at være et Aands—Folk, der er kaldet af Ham til efter Hans Tanke med det at udrette en god Livs—Gjerning i hele Menneskeslægtens Levnetsløb, i Historien, og derfor af Ham har faaet tilsvarende Kræfter, er forsynet med et Præg og Stempel, der stiller det paa sin Plads i Folkenes Række, med Egenskaber og Evner, der kan løse den særegne Opgave; først dette, og dernæst, at Folket i det Hele ikke er faldet af fra sig selv, fra sit dybeste Livs—Indhold i den Grad, at det, aandeligt talt, er gaaet i Forraadnelse,

Side 66 ↑

og derfor er mærket til Undergang, til at kastes bort som ubrugeligt i den store historiske Huusholdning, men endnu selv i sin dybeste Fornedrelse, i sit Fald har Muligheden og Vilkaarene for at mandes op til at stræbe efter at staa Maal med sit Forbillede, med Guds Tanke over det og Mening med det. — Som sagt, det er ikke alle de Enkelte i et Folk, som kan eller vil være med i den store, ædle Livsstrømning. Og jeg skal da begynde

med at minde om — hvilket jeg altid saa gjerne gjør — hvad vore nordiske, hedenske Stamfædre, da Aanden i Fødselsstunden var over dem, har i Billedsproget peget paa med Hensyn til Menneskeslægtens og hvert Folks Vilkaar, saaledes som det efter Syndefaldet er blevet paa Jorden. Her som saa tidt ellers skal det vise sig, at vore nordiske Oldfrænder, skjøndt de sad i Hedenskabets Mørke, har drømt og i Drømme seet klarer end Mange af os, der sige, at vi ere vaagne, og rose os af vor lyse Forstand og vort klare Begreb.

Saa sige da vore Fædre i deres dybe Gude- og Menneskesagn, at der er et Træ, Asken Ygdrasyll, der staaer plantet ved Mimers Kilde; Træets Grene strække sig højt og udbrede sig over al Verden. I Toppen sidder en Ørn; fire Hjorte springe omkring og bide Knopperne af Asken, mens Nidhøg, Dragen, gnaver ved Roden med flere Orme, end Nogen kan tælle; men Nornerne øse daglig Vand af Urdas Kilde og skænke over Træet, for at det ikke skal gaa ud. — Ygdrasyll har tre Rødder; den ene er hos Aserne, den anden hos Jætterne eller Rimthuserne, den

Side 67 ↑

trede ved Niffelhjem eller Hels, Dødens Hal. See, her har vi nu et mægtigt og slaaende Billede. Thi dette Træ afbilder sikkert nok Menneskeslægten, som har een Oprindelse, een Stamme, men har mangfoldige Grene ud over Jorden, alle de mange forskellige Folkeslag, som findes i Verden; Ørnen i Toppen er, som Grundtvig siger,

„Menneskeanden i sin høje Flugt,
 — de fire Hjorte peger paa de vilde
 Lidenskaber, der fortære
 Livskraften hos Folkene, og Nidhøg
 med Ormene ved Roden paa Giften,
 Slangegiften, som har forkrænket og
 bliver ved at forkrænke Slægtens
 inderste Væsen (Rødderne). Jeg kan
 her ikke gaa nærmere ind paa
 Udviklingen af alle disse enkelte Træk;
 men hvad jeg især i denne
 Sammenhæng vil bede Dem lægge
 Mærke til, er de 3 Rødder, der have
 hjemme hos Aser, Jætter og hos Hel,
 Døden; — thi dette Træk afbilder vore
 Fædres skarpe og klare Blik paa den
 Kjendskgering, at der igrunder er tre
 Slags og Rækker af Menneskebørn i
 den samme Slægt, hvoraf Nogle ere
 Asabørn, det vil sige:
 Aandsmennesker, der har deres
 Rod i den dybe Følelse af
 Menneskelivets Adel og Guds billedlige
 hos os, drager deres Kraft og Saft fra
 det skjulte Himmelvæld, og har deres
 Liv og Hjerte trods al Skrøbelighed i
 den usynlige Lysets, Kjærlighedens,
 Adelskraftens og Aandens Rige, samt
 veed og er glad ved, at et Menneske er
 kaldet til at ofre, om saa skal være,
 alt det Udvortes og Haandgribelige,
 Kjødets og jordisk Velvære, for at
 bevare sit inderste Jeg, skal kæmpe
 mod alt Lavt og Usselt, imod Mørkets
 og Dødens Magter, for at svare til sit
 Navn

Side 68 ↑

af „Menneske“; — Andre ere
 Jættebørn, det er: saakaldte
 Mennesker, for hvem det
 Haandgribelige og Synlige er Alt, hos
 hvem Hjertet er indskrumpet til „den

kolde Kjødklump i den venstre Side“, som sætter Livet i det Kjødelige, og ikke blot selv vil leve deri, uanfegtet af alt Højere, men har fnysende Fjendskab imod Asalivet og Asamaalet, griner ad alt Aandeligt, ad de store, straalende Forbilleder, der give Tilværelsen Glands, og opbyder al deres ubændige og ihærdige Kraft paa at kjæmpe imod det Usynlige og Evige, som imod Sværmeri og Drømme, for at gjøre hele Menneskelivet fladt og bart, gjøre hele Jorden til en tung Klods eller Blyklump, en Skueplads kun for Fordærvsens Magter. Saadanne Folk kan have stor Forstand, men den bruges i Dødens Tjeneste, de kan have stor Kraft, men ingen Blødhed og Kjærlighed, kan fortræffelig regne med smaa Tal, men ikke med store. David var en Asahelt, Goliat, en Jættekjæmpe. — Den tredie Slags er Dødbiderne, som hverken ere Asabørn, fordi de ere aandsløse, men heller ikke Jættebørn, fordi de har slet ingen Kraft selv i det Onde, uden Vingeslag til at flyve opad, heller ingen Vægt, til at synke dybt ned i bevidst Ondskab. Af dem kan der være mange Afarter: de godmodige, som slet ikke bekymrer sig om, hvordan det gaaer, naar de kun faaer Lov til at leve i deres døde Tilstand uden at foruroliges, de ere de saakaldte „Jabrødre“, der, forsaavidt de have nogen Mening, altid have den paa anden Haand, ere af den Tro, som Den har, med hvem de tilfældig kommer i Berøring, uden oprindelig Tanke

Side 69 ↑

og uden Livsmaal, som de vil have

frem; Andre ere af den Art, at de nok ræsonnere og udtale Meninger, men ingen Overbeviisning, hvorpaa de vil sætte Livet ind, de smaatænke, smaasnakke om alle Ting, dømme om Alt, men efter en kummerlig Maalestok, hentet fra det flade Dagligdags, det er, naar de vil tale om store Ting, som om de vil maale Aandens Verden og det store Hele med en Tommestok, maale Verdenshavet med en Skrædderalen. Der er ikke nogen Livsbevægelse hos dem de er ikke ude i nogen Strømgang hverken paa Aserhavets eller Jættevæsenets Dyb, og for Alting vil de ikke offere Noget enten for Lysets eller for Mørkets Sag. De ere Dødbidere af den Slags, som kaldes Filistre. — Dette Selskab har sine Medlemmer baade paa Landet hos Bønderne og i Byerne hos Kjøbstadsfolk og ærbare Borgere, blandt Embedsmænd og Haandværkere, i Præstegaardene og paa Herregaardene, i de lyse gyldne Sale ved Hoffet, hos Krigsfolk og i Studerekammeret hos Studenter, Lærde og saakaldte Videnskabsmænd. Hvor har nu, Enhver af os, sin Plads? —

Af disse tre Slags Mennesker bestaaer ethvert Folk, ogsaa vort. Det kommer an paa, hvem der tilsidst faaer Magten og griber Høvdingsstaven. Og jeg mener, at, naar Folket sidder i Skyggen, naar Undergangens Fare truer, da skal det vise sig, hvad der gjemmes paa Bunden, om Folket har Ret til at leve og fortsætte Levnetsløbet, eller om det som en vissen Gren paa Ygdrasylls Ask skal afbrækkes og kastes i Ilden. — Men jeg vil nu her forudsætte, at der, naar

Ulykken kommer, er i Folket Asastof, som klares og kommer frem med en saadan Magt, at det griber Tømmerne. Og hvorledes forholder det sig da i Skyggen? Jeg skal benytte mig af et Billede. De kjender vist Allesammen den gamle Fabel om Fuglene, der vilde kaare sig en Konge, og blev enige om, at de, som kunde flyve højest, skulde være det. Da fløj Ørnen op paa sine brede, stærke Vinger, og lod alle de andre Fugle langt under sig og drømte sig allerede Konge eller Kejsere; men den tog sig ikke iagt for, at den bar en lille Fugl, som havde sat sig ubemærket paa dens Ryg; og da endelig Ørnen træt og mødig standsede sin Flugt højt over alle Skyer og kunde ikke mere, da fløj den lille Fugl jublende tilvejs med sine samlede Kræfter, saalangt den kunde og saaledes blev den dog Konge tiltrods for den mægtige Rovfugl. Endnu har vi en lille Fugl i vore Skove, som kaldes Fuglekonge, i Henhold til denne Fabel. — Dette Billede passer godt; thi det er just Ørnen, Rovfuglen, som i vore Dage vil flyve højest og tilrane sig Konge- og Kejsermagten over alle Smaafugle paa Jorden. Men det er netop Hemmeligheden, at et ædelt Folk og hvert ædelt Menneske i dette Folk lader sig bære, løfte af Ørnen, af det, der vil gjøre Ondt, af Trængslerne og Undergangens Fare, lader sig bære og løfte af det, der som Rovfuglen vil kue og døde, bære til Kraft og Liv. Saaledes skal et Folk forholde sig i Skyggen. — Danske Mænd og maaskee især I Kvinder! vi veed det, saasandt der var Hjerte i Livet hos os, et Hjerte,

der ikke kunde undvære Livets Haab,
vi veed det Alle, at i vore

Side 71 ↑

egne smaa Sorger og Trængsler, smaa nok overfor det Hele, men dog store nok for os: naar Skyggerne bleve mange og store, da var det Tider, i hvilke vi følte, at vi bleve baarne af en større Magt, naar vi havde Tro og lidt Kjærlighed, da blev vort Hjerte større til at rumme store Tanker, bløde, milde Rørelser, til at fatte Livsbeslutninger, og det kunde nok være, at vi i saadanne Timer blev løftet højt op over Tuerne, at det Smaa og Snevre og Dagligdags svandt ind for os til Sandskorn og at vi derimod fik at drage Aande i en renere, mere frigjørende Bjergluft, mere end i Lykkens Solskin. Vi følte os baarne af Ørnen, under Trængslen højere op, end vi ellers kunde komme; — det er en Prøvesteen paa Sjæle, hvorledes de sidde i Skyggen, om de da blive fyldte med Bitterhed og fortærende Tanker, med smaa Bekymringer, eller de blive løftede op, strejfe Støvet af Vingerne, for at flyve højere, — for at see ud over store Vidder — og blive bedre. — Saaledes ogsaa med et Folk. Nu i vore Dage — lade vi os bære opad af Ørnen, eller synke vi dybere ned, end vi var før? — Da Grækerfolket i de gamle Tider efter et langt, nydelsesrigt Liv i Kunst og Videnskab, under Livets Skjønheds og Storheds Indtryk, blev anfaldet af Perserne og Undergangs-Farens brede Vinger skyggede over det; — thi Grækerne var et lille Folk som vort, endda splittet ad, og Perserne væltede næsten i Millionviis sine Bølger ind over dem —, da lod de

sig bære af Trængslen. Da Perserhøvdingen sendte Bud til den græske Konge Leonidas, der med nogle Hundrede Mand stod paa

Side 72 ↑

Vagt i Termopylæ-Bjergpas, og lod ham sige: „Overgiv dig og aabn Vejen for os; thi vi ere saamange, at, naar det kommer til Kamp, vil Solen formørkes af vor Pilehagel“, — da svarede Grækerne: „Vel, saa skal vi kjæmpe i Skyggen“. Ja, her kom Skyggen, og i denne Skygge stred den lille Helteskare saa mægtigt, at vel sank de Alle for Fædrelandet paa Slagmarken, men Grækeraanden fløj som en Fugl højt op over Valen med Vingerne dyppede i det ædle Blod af Kjæmperne og kaldte, raabte Helte frem trindt og nær, saa Ørnen blev ikke Konge dengang, men den samme lille Fugl blev Hersker i det mindere Hellas; der slog det til, at Ørnen maatte løfte den lille Fugl op. — Og i vore Dage. Ja, det kjæmpede og kjæmper endnu i Skyggen, det berømte franske Folk, af hvilket vi desværre altfor meget paa kjødelig Viis, havde haabet ogsaa vor Frelse, det har kjæmpet til Blodet — og endnu kan vi sige, er den sidste Tærning ikke falden, men nu skal det kjendes, om det er sandt, hvad hiin Franskmand, der var baaret af det stærke Vejr til Norge, sagde deroppe i Klippelandet: „det Frankrig, som nu kjæmper, er ikke det samme, som erklærede Krigen i forrige Sommer“: det skal kjendes, om dette franske Folk lod sig bære af Ørnen, hvis Vinger skyggede og end skygger over Landet, eller det kun sank under

sin egen Forraadnelse, der havde angrebet Livsgrunden. Varslerne staa her imod hinanden: paa den ene Side den Ihærdighed, det Fortvivlelsens Mod, den idetmindste tilsyneladende Folkefribaarenheds Kamp, der tildeels udfoldedes efterat de store kejserlige Hære vare bukkede

Side 73 ↑

under, den staalsatte Villie, der under Hovedstadens Kringsætning af Fjenden dog syntes i lang Tid at trodse Nød og Hungerens Kvaler og at foretrække en Død med Ære for et Liv med Skam; — paa den anden Side „Kommunismens“ Rædselsherredømme, hvorunder Skjændselsgjerninger kappedes med Trællesind om at sønderrive Fædrelandets Indvolde. Ja, det skal kjendes, om den uhørte Jammer kan gjenføde dette Folk til en løftet Tilværelse, fordi der endnu er Kræfter, som kan og skal bruges i Styrelsens store Verdens-Huusholdning. — Naar et Folk, mens Udslettelsens Dom truer, enten bruger Tiden til at kaste sig over Jættevæsenets Gjerninger: kun tænker paa at slaa Aand ihjel og at grine ad alt det, der giver Tilværelsen Værd, grine ad og haane Fædrelandskjærlighed, Livets Haab og Hjertets Tro og Kjærlighed, tramper i Støvet al Villighed til at gjøre Offre i en ny Kamp for at erobre en ædel Fremtid, overdøver hver manende Adels-Røst, der kalder til at samle sig og staa fuldtruet i Aand og Haand, for at bevare sin Odel og Eje, overdøver det med Skriget: det er Folkeforførelse og Afsind, — da er det Jætterne, der regjere og da er Dommen vis. Eller naar et Folk slet

ikke vil forstyrres i sin gode Ro og Mag, vil under Finhedens eller Raahedens Dragt kun leve for at samle Guld og Gods og bedøve sig i Nydelser, hvad enten det er Nydelse i de gyldne Sale med Kunst og æsthetisk Røgelse, eller det er Nydelse i grov Kjøds-Lyst; naar et Folk vil blive ved i sin Filistertilværelse, med det stillestaaende Hjerte, med smaa Tanker og smaa Ord, — da fører

Side 74 ↑

Dødbideriet Regimentet. — Men vi skal Kjæmpe i Skyggen og under Kampen lade os bære, løfte af det, der truer, — saa gaa vi større ud af Skyggen, end vi gik ind deri.

Ja, derom gjælder det: at gaa større udaf Skyggen, end vi gik ind deri. Det er Aanden, som alene kan gjøre os større, navnlig naar den træffer Hjertet til en Beslutningens alvor. — Aanden kan slaa ned hos os i forskellige Egne af vort Menneskevæsen. Det er skjønt og stort, naar Aand slaaer ned i Indbildningskraften, og kalde Syner frem, der kan rive hen og kaste Straaler ud over Tilværelsen. Det kan nok især Skjaldene tale om, men ogsaa vi Andre efter formindsket Maalestok. Jeg har hørt, at Ølenslæger kunde røres til Taarer, naar han læste eller hørte sin „Axel og Valborg“: det var Billedet af en ædel Kjærlighed, Forestillingen om det ægte Guldbaand imellem to Hjerter, der syntes at briste, men holdt dog selv i Døden, sejrede over Graven, Forestillingen om Troskab imod Kjærligheden og Troskaben imod Konge og Fædreland, idet de To offrede

deres Livs Lykke heneden, for det, som er større end Lykken; — det var Aanden, som slog ned i Indbildningskraften hos Digteren, og vi Andre har vel følt noget Lignende ved dette Skjaldens Værk; og han og vi bleve større derved — ja, i Synet; men naar Aanden kun gjør det, da er det dog ikke det Største. Thi fordi vi lade os henrive af Billedet, af Synet, derfor er det ikke sagt, at vi selv leve det Liv, som Synet peger paa; — det er en levende Forestilling, vi

Side 75 ↑

saa deraf, og det er lifligt, som nar vi staa paa et højt Sted med en Kikkert, og igennem den kan see saa langt hen og levende øjne det Altsammen — milevidt borte, som om vi vare der, — ja, „som om“; thi vi ere der jo ikke. Og saaledes er det med den æsthetiske eller Indbildningskraftens Skjønverden: vi kan forlyste os derved, og dog kan det være meget langt fra, at vort Liv svarer til Synet. Vi see jo saa tidt, at Skjalde og Kunstnere i deres eget personlige Levesæt ingeniunde virkeliggjøre et skjønt og ædelt Liv, skjøndt de kan fremstille det saa lyslevende, ja, ofte endog viser os Modsætningen dertil: et Kjødliv, et blødagtigt Nydelsens Liv. Det er kun een Side af vort Væsen, som træffes af Aanden, og bliver det ikke til Mere, da høre disse Syner os igrunden ikke til — de staa udenfor os, ere kun tilstede i Synet. — Og Aanden kan slaa ned i Tankevæsenet hos os, og, naar den gjør det, og store, klare Tanker aabner os et Indblik i Tilværelsens Dybder, saa vi blive Sammenhæng, Orden og Lys vaer i det Hele, det bliver saa

gjennemsigtigt for os, idet vi faa Blik for de Tanketraade, der holder Alt sammen, — da blive vi paa en Maade større, det vil sige: Vor Synskreds udvides og der bliver højere, dybere Rum for os at bevæge os i. Jeg har hørt om En af vore første Tænkere, at han stundom ikke kunde sove om Natten, naar der saaledes var en stor Grundtanke, der var gaaet op for ham; — han maatte ligge den lange Nat og fryde sig ved Lyset, som var tændt, og i hvilket han forstod bedre, fuldere end før et af Tilværelsens

Side 76 ↑

Omraader. — Men det var heller ikke det Største. Thi Tanken er ikke Midtpunktet i vor Personlighed, og Tanken, den blotte, bare Tanke kan ikke føde et ædelt Liv: vi kan ved Tanken føres dybt ind i en Aands-Verden, og dog vort eget personlige Liv være fyldt med Sneverhertethed, Smaalighed, Gridskhed og al anden Daarlighed. Det er sandt, hvad en Digter har sagt:

**„Alle har Ret til din Tanke; dit
Eget er kun, hvad du elsker;
— Skal du da eje din Gud — elsk
Ham, og tænk Ham ej blot.“**

Det Største er, naar Aand slaaer ned i vort Hjerte, som er Villiens Sæde, og føder en stor Beslutning i Alvor, en Livs-Beslutning i os, saa personligt Liv og de ædle Forbilleder, vi saa eller tænkte, ikke falder ud fra hinanden, men vi lever, hvad vi saa og tænkte; det Største er, naar Aand rører ved dette vort Hjerte, gjør sit Krav gjældende og vi bøje os for Kravet i

Sandhed, bøje os for den Fordring, at vi skal sætte vort Liv, vore Kræfter ind paa at leve et Menneskeliv, værdigt Jordskabningens ypperste Væsen, at vi vil være med i den Fylking af Mænd og Kvinder, der ikke vil kaste sit Liv hen paa det, som ikke er en Bønne værd, paa kjødelige Nydelser, Mad og Drikke, Penge, Gods og den hule Glimmer: disse Skumblomster paa Tidens Hav, som boltre sig et Øjeblik og da briste, kun efterladende Tomhed og en fortæret Sjæl; men at vi vil leve med et virkeligt Evigheds-Indhold og give hen, hvad der fordres af os, for at bevare Kjernen i os, bevare os selv. Thi, naar Aanden

Side 77 ↑

træffer vort Hjerte til en saadan Beslutning for hele Livet og saaledes kommer ikke blot over os, men bliver boende i os, da er det derved at Karakteren dannes, at Asakraften bliver vor, dermed træder der Villier op, som er vor store Trang og vort Savn. Og det kan nok være, at det skeer ikke sjeldnest, naar vi sidde i Skyggen. Der er skønne Blomster, der springe ud i aabent Solskin, og vi agte dem ikke ringe: Rosen og Lilien, Gyldenlakken og hvad de alle hedde; men der er ogsaa Blomster, der gjerne springe ud i Træernes Skygge, ja, endog i Natten, og det er ikke de ringeste: Natviolen og Andre, der have en sød Duft. Saaledes ogsaa i Menneskeverdenen. Vi kan ikke undvære Lykkens Solskin, ellers forkrøbles vi i Væxten: da springer Kunst og Videnskab ud, da samles Menneskens Børn i glade, festlige

Samlag, da er der ædle Nydelser, der maa til, for at gjøre vort Liv lyst og mildt; glæde og stille Arbejde kan jo Ingen af os savne. Men der er ogsaa det i et Menneske, som næsten fortrinsviis kommer frem i Skyggen, naar Lykkens Sol er gaaet ned over os. Da modnes den staalsatte Kraft, da skyder sig Malmen op fra Sjælens Dybder, da staaer Beslutningen sin Prøve, da modnes den varme Kjærligheds Villie, til i Livets Farefrist at lade sig fæste til Sandhedens og Højsindets Haandgangne Mænd og Kvinder, Villien til at stille sig frem for at faa Ridderslaget af Aanden til at gaa med i det store Korstog for Livets Magter imod det Grimme og Lave og Dyriske. Og jeg spørger enhver Mand og Kvinde, som har saaledes siddet i Skyggen og faaet Hjerte til at

Side 78 ↑

blive Noget under Trængslen, om de ikke har følt, at der sprang Blomster ud af Hjertemuldet, og det var rige Timer, vi saaledes havde. Lad Alvorstanken, naar den fødes, synes at være haard som Jern, lad det gjøre ondt herinde, idet Saameget, vi bandt os til, skal give Plads for Villiesblomsten, der springer ud, lad det end være Korsets Tegn der sættes paa det, som vil frem herinde; det er dog en rig Time, naar vi i Skyggen fik Lykke — eller Naade til at kunne sige med en stor Beslutning: Velan, vor Liv er ikke givet os for at være i Blødagtighed eller endog i Pølen, det skal ikke leves og endes som noget Intetsigende, saa Man kan skrive over vor Grav: „Her hviler et

Menneske, der ligesaagodt kunde have været borte“; — vi vil være med i Rækkerne af dem, der vil kjæmpe, og, om saa skal være, lide for Tilværelsens store Formaal, om end vi skal være de Ringeste af dem Alle — komme saa, hvad komme skal! Ja, da har vi fornummet Natviolens Duft i Skyggen. — Men hvad der saaledes kan times den Enkelte, det kan ogsaa times et Folk i Skyggen. — Dertil er den beskikket over Folket herovenfra, at Aanden skal slaa ned i Folkehjertet, og føde den stærke Beslutnings Alvor, der siger: Skal der offres for Fædrelandet, — vel, saa vil jeg offere; skal der hengives — vel, saa vil jeg hengive — tag Alt, tag Gods, Blod, Liv, om saa skal være; — vi Mænd vil stille os frem til Tjeneste for Danmark, vor Moder, og byde Alt, hvad vi har at byde; — vi Kvinder vil give vore Mænd, vore Sønner, vore Brødre, vore Bejlere, — thi vi veed og føle, at der ligger ikke stor

Side 79 ↑

Vægt paa, om vi har det lidt bedre eller lidt ringere en kort Tid; men der ligger Magt paa, om Fædrelandet staaer med Frelse og Hæder over vore Grave, og for vort Vedkommende paa, om vi var med at hidføre dets Oprejsning. — Saaledes forholder et ædelt Folk sig i Skyggen: det lader sig løfte af Ørnen; det gaaer større ud af Skyggen, end det traadte ind i den. — Og da dufter det forunderligt gennem et saadant Folk.

Jeg begyndte med Asken Ygdrasyll, og jeg vil ende med Noget, der hører med til denne vore Fædres Sandheds-Drøm. Som De erindrer,

sidder der en Ørn i Træets Top, Billedbetegnelsen paa „Aanden i sin høje Flugt“, men ved Roden af Asken ligger Dragen, Nidhøg, som da vel skal betegne det Modsatte af Ørnen, altsaa: Kjødeligheden, Aandløsheden i det Hele, der søger at dræbe Menneskelivet, at tilintetgjøre Levnetsløbet. Men imellem Ørnen og Dragen siges et Egern, Ratatosk, at fare frem og tilbage, bringer Bud fra oven og fra nedden og sætter Splid imellem de Tvende. Hvad skal nu vel dette Egern betyde? Fra Aand til Kjød farer det og hvidsker sit Ord. Hvad er da vel rimeligere, end at det er det bekjendte „Pro et Contra“, der herved betegnes. Det bringer Bud fra Ørnen, og dette Bud er da Aandens Tanker, de store Syner, Aandens Troes-Forvisning paa, at det Store og Ædle har Ret og derfor skal sejre; men det bringer ogsaa Bud fra Dragen Nidhøg, og dette er Aandløshedens, Kjødelighedens, Vantroens Tanker, der gaa ud paa, at

Side 80 ↑

det Lave, Løgneren og Døden idetmindste har ligesaamegen, om ikke mere Udsigt til at sidde paa Tronen tilsidst og triumfere. — Og hvem har levet uden at have faaet nogen Erfaring om, at denne Frister har nærmet sig ham og villet bringe ham til at sætte et Regnestykke op: Det taler for Sandheden, men det for Løgneren; det siger Aanden, men det siger Kjødet; det har Grunde for sig, men det Modsatte har ligesaa vægtige Grunde; det er vel stort og smukt at sætte Livet ind paa et evigt Formaal eller for

Slægtens bedste Eje; men det er dog, ret beseet, ogsaa Dumhed, Sværmeri og Drømmeri at gjøre det, nej, Virkeligheden er dog det Haandgribelige, og det, Man kan tælle sig til paa sine Fingre: der er ingen Magt bagved det Synlige. Lad os tage et Exempel, som ligger os saa nær i denne Sammenhæng: Danmark staaer bestedt i den Kamp, hvori det enten skal oprejses eller for bestandig falde til Undergang. Det har Retten, Sandheden, derfor ogsaa den levende Gud paa sin Side; det er ikke et vissent Folk, der har udtømt sin Livskilde; der skyde bestandig nye Vaarblomster frem af Folkegrunden, det har endnu Livskræfter til at fortsætte Levnetsløbet, det har endnu, synes det, sit Bidrag at give i den store Verdens-Huusholdning; Gud synes endnu at kunne bruge dette lille Folk til at udrette en Gjerning paa Jorden — og derfor kan og vil det ikke gaa under, det skal tilsidst gaa sejerrigt og luttret ud af Skjærsilden, naar det kun vil høre Kaldet, tage sig sammen, anstrenge sin Kraft og byde Døden Trods. Saaledes taler Aanden, Nordens Aand. Paa den

Side 81 ↑

anden Side: Nej, Danmark og Norden er lille, saa usselt lille, og Fjenderne ere saa store og stærke, ja, overvældende stærke, klædte i Jern — Danmark har ikke en hundrede Deel af Mænd at stille op imod hvad Fjenden kan; — dets Tid er kommet, der er Intet at gjøre uden at bøje sig for Nødvendigheden, enten tage imod Naadestødet eller trygle om den Naade at føre en Skintilværelse uden Ære,

uden Frihed. Rigtignok er det Løgnen, Menneskelivets og Folkelivets Mord, Rov og Ran, der raader hist, men Kroppene har Man — og derfor skal Liv, Aand og Lys gaa under hos os. Det er Budskabet fra Dragen, saaledes taler Aandløsheden og Kjødeligheden. Ja, dette „Pro et Contra“ gaar Bud imellem de to Modstandere, og derved bliver Manges Aandsliv lammet; det er Anstødsstenen, hvorimod Man løber Panden og bliver standset: Noget for, Ligesaaameget imod — saa kladsker disse To imod hinanden, Mennesket staaer stille, Kraften er brudt, Man kommer hverken frem eller tilbage. Men det, siger jeg, er et ædelt Menneskes og et ædelt Folks Opgave, at holde denne Frister borte. Alt, hvad der er stort og straalende i Livet, det skal ikke blive virkeligt for os som et Facit af en Regning, af Beviser for eller imod; — men det skal komme frem for os som et Udbytte af Aandens og Hjertets Tro uden Beviser, af Overbeviisning, som er mere end et Beviis, hvad jo ogsaa ligger i Ordet „Overbeviisning“: det ligger „over“ Beviset. Man siger ikke: Jeg er overbeviist om, at To og To er Fire, eller: jeg er overbeviist om, at der skal saaes Rugkjerne, hvis der skal høstes Rus;

Side 82 ↑

men derimod: jeg er overbeviist om, at Gud er til; thi her er en Egn, hvor Beviset glipper. Min Sikkerhed paa, at det Usynlige og Sande og Skjønne skal sejre tilsidst, den ligger i min dybe Grundfølelse af, at Menneskelivet er Alvor, at Sandhed, Skjønhed,

Kjærlighed og Storhed er det Virkeligste af Alt, at Menneskelivet har sin Rod i og kan ikke undvære det Herlige, Sande, Skjønne og Store, og at Løgneren, Mørket, Ran og Rov, Mord og Jættevæsen er i grunden Huulhed og Tomhed, som dog tilsidst maa aabenbare sin Afmagt ligeoverfor det Livskraftige og Kjærlige trods det, at det seer ud som frygtelige Kræfter, der let kan knuse den lille Rest af det, der har svoret til Livets Fane. Det gjælder her om at kunne og ville „kaste sig ud paa 70,000 Favne Vand uden at kunne svømme“, uden at faa haandgribelig Sikkerhed paa Sejer, fordi vi har noget Sikkrere, som er Troen paa, at Aand er dog stærkere end Kjød, Sandhed end Løgn, den levende Gud stærkere end alle de døde Klogskabens Goder. Det gjør et ædelt Folk i Skyggen. Man skal i dette Stykke ikke indlade sig med „Pro et Contra“, thi da har Man allerede halvt tabt.

Saa skal vi da vide og troe, at der er Intet, som duer, der skal knuses, intet Folk, som har et virkeligt Livs-Indhold, og vil bevare det, vil ikke falde af fra sin Aand, skal gaa tilgrunde, men at Trængslen just sætter Prøve paa denne Villie, og, naar Folket bestaaer den, da skal det gaa større ud deraf, end det var før;

Side 83 ↑

„Thi ikke stort det duer,
Som i en Skjærsilds Luer
Ej luttres, men forgaaer.“

Men, om vi, om det danske Folk duer, det skal nu vise sig i Skyggen, vise sig, om det opgiver sig selv eller samler sig til det store Selvforsvar. Vi skal lade os bære af Ørnen; — naar den standser, kan ikke mere stige, mæt af Blod og Taarer og Kjød — naar den standser — og den skal standse, om vore Øjne end ikke seer det; — da skal den lille Fugl blive Konge, ja, ikke Konge og Tyran over andre, fremmede Fugle, men Konge i sin egen Rede, i Danmark, om Folket bruger Skyggetiden ret. Men saa seer vi da ogsaa, at Enhver af os, Høje og Ringe, Fattige og Rige, Herremænd og Bønder, ja, den ringeste Daglejer, Mand og Kvinde kan bidrage Sit til, at det skeer, — naar hver Mand og Kvinde lader sig løfte og arbejder paa at blive meer og meer af Asaæt. Enhver af os kan bidrage til Danmarks Fald, naar han giver sig hen i Blødagtighed, lader den store Nat gaa ubrugt hen eller lader Jættevæsenet faa Magten; men Enhver af os kan ogsaa bidrage til Danmarks Oprejsning ved at lade sit Hjerte gjøre større til at rumme Mere af Livets Indhold — det er dog paa det samlede Indhold af et Folks Aands- og Hjerteliv, at Frelsen beroer. Skal vi saa ikke det, I danske Mænd og Kvinder?

Side 84 ↑

Hvor der ingen Syner er, bliver Folket vildt.

Kong Salomons Ord: „Hvor der ingen Syner er, bliver Folket

vildt“, udtaler en saa dyb Sandhed, og udtrykker den saa lynslaaende, at den kunde og maaskee burde sættes som Overskrift over alle de Bygninger, store og smaa, hvor et Folks opvoxende Slægt samles, for at dannes til at blive Mennesker og Borgere i Fædrelandet, over Almueskolen saavel som over de lærde Skoler, ja, over Højskolen med, hvor den nuværende latinske Floskel kun tager sig fattig og forvrænget ud for danske Ungersvende, som der gaa ud og ind. — Her skal jeg dog nærmest søge at anvende hint salomoniske Slagord paa den egentlige Folkeskole.

Barnealderen er først en Drømmetid, senere hen en dunklere eller klarere Indbildningskraftens Tid, da de Smaa leve i Forestillinger. Børn har endnu ikke levet meget, erfaret meget, kan ikke tænke meget, kan ikke udrette meget; — men hvad de kan og begynder paa saa tidligt som de i det Hele er sig nogenlunde bevidst, — det er: at forestille sig meget, at leve i en drømt Verden, at danne sig en Kreds af

Side 85 ↑

forestillede Gjenstande, Skikkelser og Tilstande, hvori de færdes og øver en indbildt Gjerning som Fader og Moder, Bonde eller Herremand, Præst, Taler Helt, Prinds, Konge eller hvad nu det dunkle Naturdyb driver dem til. Det føler ogsaa alle virkelige Menneskekjendere og Børnevenner, og Man har fra Arildstid lagt synderlig Mærke til Barnets Lege og Barnets Drømme, og deri tidt og ofte søgt

Svaret paa Spørgsmaalet om, hvad Magneten i Barnets Sjæl pegede paa som det, hvortil det var anlagt og bestemt; det er jo historisk vist, at Naturdriften hos Nogle af de berømteste Mænd og Kvinder har skaffet sig Luft og Udtryk igjennem Lege og Drømme i Barndommen, Lege og Drømme, hvori ligesom det følgende Livsløb med dets afgjorte Præg spejlede sig, og som var ligesom en Forudgriben af den Ejendommelighed i Livsbetragtning og Gjerning, som skulde udfolde sig i Levnetsløbet. — Dette synes at stadfæste den Paastand, at Barndommen er Fantasiens eller Indbildningskraftens Alder. — Men, er det saa, da kan der vel heller ikke være nogen Tvivl om, at det er fornemmelig igjennem denne Evne i Sjælen, at Barnet skal paavirkes, at det er igjennem dette aandelige Meddelelses-Rør (Kanal), om jeg saa maa sige, at det Stof, der skal komme Barnets Sjæleliv tilgode, skal tilføres det. Ikke som om de øvrige Evner i Sjælen derved kom til at ligge brak eller blev tomme Rum, men saaledes, at, hvad der skal sætte Forstanden i Bevægelse hos de Unge og bringe dem til at tænke, som et Barn kan dette Sidste, det, der skal komme til dets Hjerte og røre det til

Side 86 ↑

Kærlighed og Hvile i et Livs-Indhold, det, som skal paavirke dets Villie til at ville være med i at sætte Kraft ind paa en Livs-Opgave; — det skal komme til Barnet under en levende Beskuelses og Forestillings Form og Skikkelse, saa det er, som saa

Barneøjjet det ligesom lyslevende malet for sig. — Hvad der kan være i sin Orden paa et senere Stade i Livs-Udviklingen og tjene til at give Livet Hold, Kraft og Retning, det er tidt dødsbringende for Barnet. Skal en lille Dreng eller Pige tvinges ind under tørre Begrebers Tugt, da lide de ubodelig Skade paa deres Sjæl; — Tilværelsen bliver afklædt al sin Farverigdom og berøvet al sin tonende Klang, og kun et Liig bliver tilbage; — de blive smaa gammelkloge Væsener, der tabe Livets Friskhed og Fylde, der maaskee aldrig mere vender tilbage, som vi see det paa saamange Unge, der gaa hen uden Sving og Vingeflugt, som dog ogsaa hører Mennesket til, gaa hen i flad Forstandigheds Prosa. Vil Man virke paa et Barns Villie med Regler og Læresætninger, der ere stillede nøgne hen som et Bud uden at være iførte Beskuelsens Dragt og Skjønhed, da faaer det ikke Begejstringens Løftestang i sin Haand, da kommer ikke let den store, varme Beslutning, som selv et Barn kan fatte den, til at leve Livet paa noget Godt og Ædelt, men Livet bliver i bedste Fald en regelret, kold Pligtvandring uden den varme Ild, som skulde brænde i Hjertet, Alt bliver udenfor og ikke indenfor, en Pligt, og hvad er Pligt? Det betyder „det, der ligger paa os“, ikke det, der er Hjertets Drivkraft. Denne Mangel opdage vi ogsaa

Side 87 ↑

hos mange Unge, hos hvem Betagethedens, Begejstringens Indsats aldrig gjøres, Indsatsen i det store

Spil, hvor det gjælder at vove Alt for at vinde Alt, hvor det gjælder om at vælge mellem det Høje og det Lave, Lys og Mørke, Liv og Død. — Og vil Man endelig paavirke Barnet ved alene umiddelbart at tale til dets Hjerte og vække bløde Følelser, om det saa end er den ædle Kjærlighed Rørelser for Gud og alt Herligt og Skjønt i Livet — da dannes let enten smaa Bløddyrsskikkelser, der smelte hen i Varmen uden Stivelse, Hold og Karaktermærker, og fryse sammen i Livets Kulde; eller smaa snart bevidste, snart ubevidste Hyklere, der give sig ud for at føle og elske, hvad de endnu ikke kunne føle, fordi de endnu ikke have erfaret det, og deres hele følgende Liv kan derved let blive stemplet til et usandt og usundt Føleri uden Daadskraft, eller slaa om til det Modsatte, til en sammenskrumpet, følesløs Tilværelse, fordi Hjertet blev behandlet som en Pragtblomst i en Potte, hvis Livskraft blev fremtvunget til i Utide at udtømme sig paa kunstig Maade, og derfor aldrig skyder Knop og sætter Frø mere. Nej, den Vej, Naturen anviser, er ud fra den modtageligste og meest fremtrædende Evne i Barnesjælen, igjennem Indbildningskraftens Seerør, at virke sandt og sundt til alle Sider i de Unges Væsen; paa Grundlag af Anskuelsen, Forestillingen og levende Billedskikkelser at lade Børnene see og optage i sig, hvad der hører dem til og deres Alder kan magte. Men hvad er det Andet end at føre Barnet op paa de Stader, hvor „Synerne“ gaa frem for det?

„Hvor der ingen Syner er, bliver Folket vildt.“ Men der er to Slags Forvildelser, som er ethvert Folkelivs Pest og Ødelæggelse. Den ene Slags, som jeg vilde kalde Raahedens, Plumphedens og den kjødelige Ubehændigheds Vildskab, bestaaer i, at Mennesket uden noget levende iboende Sandheds og Kjærligheds Indhold, uden at være kommet ind under Aandens Strømning, der bærer frem mod Tilværelsens Højder i Tro, Haab, Lys og Kraft, lader Livskraften bryde ud i det voldsomt Dyriske og Sandselige, lader Livet udtømme sin Kraft til væmmelige Vrængebilleder og Vandskabninger i Tanker, Ord og Gjerning. Denne Vildskab giver sig tilkjende baade i det Smaa og i det Store. Ikke blot aabenbarer den sig hos de fortrinsviis saakaldte „vilde“ Folkefærd i det ofte dyriske Liv, de føre under de grimme Skikkelser, saaledes naar de med næsten djævelske Grusomheder oprive hinanden, eller naar de følges ad til unævnelige Uteerligheder, selv i deres Gudsdyrkelse; men den sønderriver ogsaa tidt alle Baand hos de saakaldte Kulturfolk, og træder os særlig imøde paa visse Tidsrum i deres Levnetsløb, naar Massen, som har grebet Tømmen, kappes om at trampe hen over Alt, hvad der ellers gjælder for Ædelt, Stort, Skjønt og Helligt, jubler i Glæde, naar den ret kan gjøre bart til Grundvolden, ja tilintetgjøre Grundvolden selv for ethvert Menneskeliv, blotte Tilværelsens Rødder uden Blu og rette sine Øxehugg imod Sandheds, Kjærligheds, Aandens og Troens Tempel paa Jorden.

Da saa vi Øje for den Vildskab, jeg her taler om. Som et storslaaet Billede af en saadan

Side 89 ↑

Dyriskhedens Magt over et ellers saakaldt Kulturfolk, nævner jeg den franske Revolution i forrige Aarhundrede, da den var bleven moden, og hine Mænd og Kvinder dandsede i afsindig Lidenskab, med djævelsk Raseri, i skamløs Frækhed, hen over Offrene for deres blodige Vellyst, og da Alt, hvad der højnede sig noget over det Lave og Smudset i Dannelse, Sæder, Tankegang, Levesæt og Stræben skulde slettes ud, jævnes med Jorden, for at bringes ned til et Undermaal af et Menneskeliv. Men vi behøve ikke at gaa saa langt tilbage, for at opdage dette Vildskab. Spøgelset er traadt forfærdende ind paa vor Forroste oplyste Tids Skueplads, og det nye Rædselsherredømme under „Kommunens“ Navn har viist os, at Dæmonen er tilstede midt iblandt os og lurder kun paa at faa Magten, som den har Agten til at knuse Menneskelighed og Folkelighed, og derved Muligheden af en virkelig menneskelig Udvikling for Slægten til af Guds Naade at sætte sin Kronblomst. — Ogsaa i det Smaa kan vi tidt see igrunden det Samme, naar et Folk veed ikke Andet at forlyste sig med efter Dagens Slid og Slæb end Uteerlighed under Eder og Forbandelser, navnlig Kjøds-Nydelse, Slagsmaal og Fylder, medens kun Lovens Tugt og Frygten indtil en vis Grad og indtil videre nogenlunde kan holde disse raa Udbrud af Livskraften itømme. Dette er, hvad jeg vil kalde

det plumpe, dyriske Vildskab, naar det Liv, der gaves os, slaaer ud i disse Torne og Tidsler, der rive og stikke og true med voldeligen at dræbe alt det Højsindede, Skjønne, Straalende, Milde og Kjærlige.

Side 90 ↑

Men der er et andet Slags Vildskab, som jeg vilde kalde det tamme. Dette Udtryk trænger til Forklaring, da det synes, som om Vildt og Tamt ere Modsigelser. Det er dog ikke Tilfældet i denne Sammenhæng. Urtegaardsmanden kalder ikke blot det Træ vildt, der er uforædlet og upodet, med sure, bittre Skovæbler, der sammensnerpe Læben, naar Man bider deri, kalder ikke blot Tjørn og Tidsler vilde Buske; men ogsaa de Vandskud, der kan findes paa et ædelt Træ, og som, naar de blive mange og faa Magten, suge al Saft og Kraft fra Stammen til sig, saa de ædle Grene, saa Træet bærer ingen Frugt, — ogsaa dem kalder han „vilde“ Skud, skjøndt de slet ingen Frugt bære, hverken god eller ond, ja, endogsaa kan see ret smukke ud, ere grønne og saftige, hvad enten de fra Roden krybe langs henad Jorden, eller de skyde ud til Siderne og synes at give Træet en takkelig Form, et frodigt Udseende. Han bruger dog sin Kniv til at afskjære dem. — Saaledes er der ogsaa med Hensyn til Folkelivet et Slags Vildskab, som nok kan kaldes det tamme, fordi det bestaaer i, at Man fortaber sig i det Aandsløse, uden Sving og Vingeflugt: en Henslæben af Livet i det Døde og Visne, vel uden Drift til at træde op, men ogsaa uden Villie til at give sit

lille Bidrag til Livets Sejer over Døden; Man har i denne Tilstand intet højere Maal end, at æde og drikke, slide, sove og saa dø, uden at Tilværelsen har skudt en Blomst eller sat et Frø til at forskjønne og

Side 91 ↑

højne Levnetsløbet og forplante Noget af bedre Art til Fremtiden. Naar et Menneskeliv føres saaledes, at der krybes langs henad Jorden under den daglige Dont som Kaalormen kryber langs henad sit Kaalblad, uden nogen Lysning fra en usynlig Verden, uden nogen Anelse om og nogen Stræben efter et Aands- og Hjerteindhold til at fylde i Tilværelsen, da er det et Vildskab, saavist som et saadant Liv er et Vandskud paa Menneskeslægtes Stamme, et Vandskud, der, naar det formerer sig stærkt i et Folk, udmarver Folket og gjør det tilsidst uskikket til at løse sin Opgave. Et saadant Menneskevandskud kan være en skikkelig Person, der gjør Fyldest i det daglige Liv som Arbejdsdyr, der slider, forplanter sig og holder sin Færd i udvortes Orden; men han er intet „Selv“; det er om saadanne „Vilde“, Søren Kierkegaard taler, naar han siger, at der er Mennesker, der nyde stor Anseelse i Verden og kaldes „Han selv“ af Tjenere og Underordnede, men det er just Ulykken, at deres „Selv“ for længe siden er blevet borte. — Og hvad er nu Grunden til, at Saadant er tilstede baade hos Natur- og Kulturfolk, baade i det Store og det Smaa? Salomon svarer: „Fordi der ingen Syner er“. Og det skal vi nok erfare ved nærmere Eftersyn, at, naar de store Vildskabens Storme gaa over

Jorden, der styrte om uden at rejse op, da er Hovedgrunden den, at der ingen ædle Aands-Syner er i Folkene. Israel, Grækenland og Rom gik tilgrunde, da disse Folks ejendommelige Storblik forsvandt og Dannelsen blev en aandsforladt Overforfining; Frankrigs Omvæltning blev i sin Modenhed denne væmmelige,

Side 92 ↑

dyriske Vildskabs Triumf, da Tankesæt og Livssæt havde taget denne flade Retning at bortvise alle Aands-Syner fra sit Omraade og ansee dem for Drømme og Latterlighed. Og det skal vi vel lægge Mærke til, at der er en Dannelse, der med stor Dygtighed kan være hjemme i Alt, hvad der ligger paa Overfladen, i Alt, hvad der tjener til det dagligdags Behov og til Livets udvortes Hygge, en Kundskabsmasse, der er hentet fra alle den synlige Verdens Egne og er forbavsende; — men som mangler Eet, dette: at Synernes Aand er der ikke, dette: at Troen paa og Kjærligheden til Livets dybe alvor og Formaal, dette: at Man har berøvet sig selv Modtagelses-Evnen for at see det, som er bagved og over Naturen og Alverden, berøvet sig selv Øret for Tonerne fra en hemmelig Samklangs-Verden, der vil samle alle gode Stemmer til Eet. Og, mangler dette, da har Vildskabet igrunden alt taget Tronen i Besiddelse, da ulmer under al denne Omdannelse igrunden det blinde, dumpe Kaos med sin fortærende Ild i Sindenes, i Folkenes Dybder, og behøver kun et Pust, et Stød, for at bryde frem i al sin Vælde. — Og, naar vi skal tale om den

Enkelte, da er det jo gjerne saa, at der kommer en Tid for ethvert Mennske, naar det træder ud af Barndommen, at Livslysten til at nyde bryder frem og gjør sin Ret gjældende; og hvad kaster det sig da paa? Ja, har Barnet lært at kjende en Synernes Verden og faaet Indtrykket af, at Livet i det Store og Skjønne, det Ædelstærke og det Milde, det er Tilværelsens Virkelighed, og det Modsatte kun Huulhed og Tomhed; naar for dets Forestilling

Side 93 ↑

lyse, varme, rige Skikkelser og Billeder er gaaet forbi og har henrevet det, saa det har sagt sig selv: Saaledes er det at leve, jeg vil være med i Kredsen af de Mænd og Kvinder, som har højnet Menneskelivet, om ogsaa kun som en lille Væbner eller Terne; — da kan det haabes, at, naar Barnet træder ud til sin Gjerning, og Livet gjør sit Krav gjældende, det da vil lade Synet omsættes til Hjerteliv og til Daadskraft, vil stræbe efter at lade Lysglimtet, som det saa, dog i nogen Maade skinne over dets Levnetsløb, at det da vil gaa ud og leve sit bedste Liv i det Rige, hvortil Porten aabnedes for det i Synet; da veed det, hvor det skal søge et Indhold at fylde i sit Hjerte. Men naar det ingen Syner foresvævede Barnets Øje, er Synsnerven alt i Barndommen skaaret over, saa Aandsøjet er blindt, saa at det, som bæres med fra Barnealderen, er kun Fladhed eller Tomhed, Graat i Graat, er kun en kummerlig Forstandighed, visne Kundskaber og visne Læresætninger, — da vil Livslysten, naar den end til Raa og Plumpe, det

Kjødelige og Dyriske, hvor der dog er en Slags Livlighed og Rørelse istedetfor Kjedsommeligheden hist, eller Livslysten vil, om den er mat og uden stærk Drift, kaste sig over det heelt Indholdsløse i Slid og Slæb. Enten vil der slaa fortærende Vildskabs-Luer ud af Naturdybet eller Man slæber sig Livet igjennem i det tamme Vildskab, fordi Vingerne blev klippede af alt i Barndommen og tilværelsens Farverigdom blev pustet bort, i begge Tilfælde: fordi Synerne var borte.

Side 94 ↑

Det var vistnok en uheldig Tid, paa hvilken Almueskolevæsenet blev, som det siges, ordnet i Danmark (1814). Thi, var der nogen Tid, hvori Synernes Kilde var tilstoppet, da var det vel denne flade Forstandigheds-Tid, da Aand var borte. Derfor bærer ogsaa denne Ordning Stemplets af Tidens Fladhed, og hvad der saaledes var dens Fødselsmærke, har Skolen maattet forplante videre i sin Virksomhed. Jeg taler ikke om de mange hæderlige Undtagelser blandt Skolelærerne, der trods deres „Uddannelse“ paa et Seminarium, som det var fra Først af, gjorde en god Gjerning i Folkeskolen; men jeg siger: Hvad der i Almindelighed i Skolen er fortæret af Folkekraft, Folkeaand og Folkehjerte, af Livsfriskhed og umiddelbar Sjælesands for det Høje og Dybe i Tilværelsen, idethele for et fyldigt Menneskeliv, er ikke til at beskrive, og det var ikke uden Skjebnens bittre Lune, at „Galgen, Stigen og Strikken“ (Gymnastikredskaberne) var det Skilt, hvorpaa Man kjendte Skolerne trindt i

Landet. Det maatte derfor fylde med Harmen, da Man for nogle Aar siden saa Vedkommende med Biskop i Spidsen holde Halvhundredaars Jubelfest for et Seminarium, hvorfra der især i en lang, lang Tidsrække var gaaet en Aandløshedens og Vantroens Strøm ud over et heelt dansk Landskab, saa det havde passet bedre, om Man havde holdt en Bods- og Bededag, for at bønfalde om Forladelse for den Brøde, der var begaaet imod Folkets Liv. Thi, sandelig, det var ikke Syner, der brød frem paa disse Planteskoler for vordende Folkelærere, det var tvertimod Synerne, Man tog bort fra Folket.

Side 95 ↑

— Det er vistnok en sand og sund Viisdoms-Regel: at Man skal ikke tage Noget, som et Menneske eller et Folk elsker, bort fra det, uden at give det noget Bedre istedet; selv det Onde skal og kan igrunnen kun fortrænges med det Gode, som Apostelen jo ogsaa siger (Rom. 12, 21). Men, naar Man seer, hvorledes Folkeskolen har berøvet Folket den største Deel af dets levende Anskuelse af det Skjulte og Hemmelige i Menneskelivet og Naturen, Anskuelse, der mangengang ganske vist vare Forvrængninger og gjemte det, der var forkasteligt, men mangengang ogsaa vare Hylstre for noget Dybt og for dybe Anelser om Natur- og Aandslivet; naar Man seer det og tillige, at det tomme Rum, der saaledes fremkom, blev fyldt ikke med levende men med døde Ting, med fremmede eller hjemmelavede flade Tanker, der afskrællede alt dybere

Indhold fra Naturen og Menneskeligheden, — ja, da fristes Man til at sige: Gid Folket havde beholdt sine gamle Drømme og blevet fri for den Oplysningens Dag, der jog Drømmene bort. Naar Man i Norden tog Folkeforestillingerne om Nisser og Trolde, Ellefolk og Havmænd, Nøkker og Huldrer bort, Forestillinger, hvori Folket ofte paa en livsfyldig, om end drømmende Maade holdt den sande Følelse fast af en besjælet Natur og denne Naturens Sammenhæng og Forbindelse med Menneskelivet, — tog disse Forestillinger bort, for at fylde Folket med tørre Begreber om Natur og Liv i det Hele, hvorved det Levende forsvandt, Synerne svandt og Tilværelsen kom til at ligge som en aandsforladt Fladhed, — var saa det

Side 96 ↑

godt og har Folket derved virkelig vundet i Adel, Daadskraft og Hjerteliv? — Man siger: Vi har dræbt Overtroen — men hvad om Man nu har givet Vantroen Overtroens Plads — er saa det nogen Vinding? Naar Man tidt, saavidt Man kunde — thi Gudskeelov, der var andre Kræfter, der paavirkede Folket end de, som saa ofte raadede i Skolen — berøvede Folket Troen paa de Stormagter, de hemmelige Virksomheder, der vare bagved, naar Man under Oplysningens Skin vendte den usvigelige Sandhed om for Folket til det Modsatte: at det er ikke det Synlige, der bærer det Usynlige, men det Usynlige, der bærer det Synlige, — at der er et Regnestykke, der ikke just kan komme istand efter den lille Tabel,

saa Folket lærte at betragte det som Sværmeri og Vanvid at regne efter den store Tabel, regne med Sandhed, med Ære, Fædrelandskjærlighed, Offervillighed for et stort Maal, Tro paa den levende Guds retfærdige Styrelse — var saa det godt? — Vi rose os af vor Frihed, af vore Rigsdage og Storting, — og det er nok al Hæder værd; jeg troer, at denne Frihed har i tyve Aar virket mere til Folkeudvikling end vort offentlige Skolevæsen i hundrede Aar, skjøndt Man jo nu tidt hører den Tale, at Rigsdagen skal ikke være og kan ikke være en Løftestang for Folkets indre Liv, skal og kan ikke fylde det med Indhold, — den skal og kan kun give Formerne for Frihedslivet; — men har vi dog ikke maattet beklage og dybt føle Savnet af det rigtig høje Hjerteslag i vore Rigsdagsforsamlinger, just naar de store Afgjørelser forelaa? Naar da den danske

Side 97 ↑

Rigsdag og danske Folk i 1864 efter de smertelige Nederlag ikke lod sig opildne til at føre Ærens og Højsindets Kamp tilende, ikke dristede sig til at gjøre det sidste Kast paa det blodige Brætspil, — var det da ikke, fordi det altfor meget havde lært fra Barndommen at regne som saa: Saa og saa mange Kroppe imod, saa og saa mange Kroppe for os, istedetfor: Sandhed, Ret Fædrelandets Ære, den levende Gud for Løgn, Rov, Mord og Djævelskab imod — velan vi holde paa Vorherres Haand! — Og naar Norge og Sverig ikke følte, at her var der ikke Spørgsmaal om Muligheden eller Umuligheden af at hytte sit eget Skind;

men her kaldte Broderskabet og Æren, her kaldte Ridderligheden og Løftet; ikke følte, at Aarhundreder havde forberedt denne Time, at hele Nordens Sag stod paa Spil, at Fortiden rejste sig i sine Helteskikkelser og spurgte: Er vor Æt endnu til, at Fremtiden krævede sin Tilværelse af dem, at her skulde Regjering og Storthing og Rigsdag samles i en løftet Beslutning, her skulde Banneret hejses, her skulde der sættes det Store ind for at vinde det Større, det Største, vinde Alt, i den faste Tro, at Nordens gode Vætter under den øverste Styrelse nok vilde vaage over Udfaldet — var det da ikke, fordi Man ikke havde lært fra Barndommen af at leve i det Store, men var ført ind i det Smaa? — Man har jo dog før seet Norden stævne til Stordaad imod alle kloge Beregninger, — eller var det ikke her i Danmark, at Konge og Folk modstod og sejrede over Tydsklands store Hære, var det ikke fra Sverrig, at Gustav

Side 98 ↑

Adolf med sin lille Heltehær drog over Havet, for at slaa Kjæmpeslaget imod Løgner og Aands-Tyranniet paa den anden Side og foreskrev Fjenden Love? Hører det Nordboen naturligt til at regne efter Tal og Kroppe og ikke efter det som større og bedre er; har vi i vore bedste Tider erfaret, at Overtal er Overmagt, eller ikke snarere, at Aandsmagt er Overmagt tilsidst, og at stærke Hjælpetropper, usynlige og synlige, kommer Højsindet til Undsætning? Jeg kan ikke værgе mig imod den Tanke, at en af Grundene, og det ikke den mindste, til, at det tidt

staaer saa fattigt til i vort Folkeliv, hvor det gjælder ikke om de kjødelige Ting, men om det Større og Højere, — det er den, at Synerne blev ikke holdt i Ære, og at derfor Vildskabet har taget Magten, stundom det raa, men især det tamme, der kryber langsmed Jorden. Thi det er Synerne, der opildner, det er Synerne, de ædle Billeder fra Aandens og Hjertets Verden, der vinke og som gjør, at et Menneske og et Folk modig og frejdig gaaer i Kamp mod alle Magter, der staaer imellem, for at kjæmpe sig igjennem til Opnaaelsen af Det, der har indtaget Hjertet, og som har lært os, at et Menneskeliv bestaaer ikke i det Smaa, men i det Store, ikke i kjødeligt Velvære, men i Sjælens Adels-Liv. Men det er min Overbeviisning, at Almueskolen i det Hele har ikke, som den skulde, ladet disse Syner gaa forbi Folkets unge Slægt, men at Børnene tidt fra dem gaa ud i Livet med den meer eller mindre bevidste Tro, at det Haandgribelige er det Virkeligste, hvad det dog ikke er.

Man har meent, at Underviisningen i Skolen først

Side 99 ↑

og fremmest skal tage Sigt paa at gjøre Alt, den drager ind under sit Omraade, klart og gjennemsigtigt. Denne Betragtning er dog kun halvsand. Ganske vist hører det med til en forsvarlig Gjerning for de Unge, at kunne kaste Lys paa Gjenstandene, saa de staae der, saavidt muligt, i deres klare Omrids. Men saaledes, at det aldrig glemmes, at der er Noget bagved: en heel Verden af usynlige

Kræfter og Virkeligheder, som egentlig er Tilværelsens Kjerne og dybeste Indhold, og som Man kun meer eller mindre først faaer med at gjøre gjennem „Synerne“, gjennem Glimt, der vækker Anelser, dyb Ærefrygt og Længsel, vækker den velgjørende Bevidsthed, at Menneskelivets og Tilværelsens Maal er at leve i og for det Evige, for de straalende Forbilleder, at Guds Skabning, skjøndt vanheldet og truet af det Grimme, af Død, Mørke og Fortærelse, dog er til, for at det Skjønne, Ædle og Store kan sejre og tilsidst aabenbares i al sin Herlighed. Med andre Ord: Lærerens Kald er ikke blot at give det størst mulige Lys, som egner sig til at modtages af Børn, men ikke mindre at lade Barnet a ne langt mere, end det forstaaer, at lade det føle sig omringet af en indholdsrig Aands- og Hjerteverden. Thi alt Hint kan ikke sammenfattes i klare Begreber eller udtømmes i Beskrivelser osv. med sikre Omrids — hvad enten Man tænker paa Menneskelivets og Menneskesjælens egne Dybder, eller Man tænker paa hele Tilværelsens Indhold i det Store, det er dog saa, at der er noget Hemmelighedsfuldt og Dunkelt, noget Helligt, som vel kan skimtes og som maa troes paa, hvis Levnetsløbet

Side 100 ↑

skal blive Mennesket værdigt, men som ikke kan og skal fuldt afdækkes og stilles frem, for hvilket vi skal staa med Blu, mens det drager til sig med en aandelig Naturdrifts Inderlighed. — Hvis man leder sin Underviisning saaledes, at Barnet faaer den

Forestilling, at det Inderste i Livet kan magtes og besiddes igjennem det klare Begreb og Forstandens Udvikling, da berøver Man de Unge Tilværelsens rige Farvespil, berøver dem Troen paa, at Livsrødderne ligge i den hemmelighedsfulde Grund derbagved, og gjør Sit til at deres Fremtid bliver flad. — Hvem der med Kjærlighed og Aands-Blik har havt med Børn at gjøre, vil have opdaget, at de drages imod det dæmrende Dunkle og Skulte, drages til en Skjønheds- og Herligheds-Verden, der ligger bagved det Haandgribelige, og hvoraf dette Synlige kun er Billeder. Tag dette bort fra Barnet, og Du har klippet Vingerne af og dræbt Tilværelsens Sjæl hos det. Men dette Skjulte, og Vejlederen skal kunne holde Døren for denne Aands-Verden paa Klem, saa at de Unge derigjennem kunne fange Syn af det Rige, hvori det er saa godt at færdes. En af Grundene til, at Saamange forlade deres Skole, lede og kjede af den, er udentvivl den, at de ikke der havde Timer, hvori det vinkede og blinkede til dem fra Synernes Rige, hvori de saa Lysskikkelser gaa sig kaldende forbi. — Ligesom det er med det enkelte Menneske, vi møde, at der ingen Tiltrækningskraft er hos ham, naar han er af den Art, at Man igrunden paa en Time

Side 101 ↑

har faaet det hele Indhold, der er i ham, lærer ham saa at sige udenad, saaledes ogsaa med Skolen: Faaer Barnet snart det Indtryk, at der slet ikke er synderlig meer at hente der end en tør Forklaring af det, der ligger lige for eller som var meget meer

tiltrækkende, før Forklaringen kom end efter den, — da trækkes det snart og Skolen bliver en Byrde for det, som det jo hedder endnu sædvanlig hos Børn: „Idag har vi fri.“ En lille Datter, jeg har, sagde første Gang, hun var i en saadan Skole, til sin Broder efter en Times Erfaring derinde: „Kom, lad os nu gaa, nu veed Dotte,

Saaledes kaldte hun sig selv.

hvordan det er at gaa i Skolen!

Der skal under Meddelelsen af det Aandsstof, som Skolen har med at gjøre, gives de Unge en levende Følelse af, at der er en dobbelt Baggrund, en bagved og en foran, for Menneskelivet, med baade lysende og mørknende, baade vinkende og afskrækkende Skikkelser for Synet, samt mellem disse To en Mellemgrund, hvorover det størst mulige Lys skal skinne, og hvor Barnet selv færdes, mens dog denne Mellemgrund faaer sin rette Betydning af den dobbelte Baggrund. Barnet skal føres til Følelsen af, at det befinder sig imellem disse Grændser og det skal fyldes med dyb Anelse af, at der er en Sammenhæng, en Livskjede, der gaaer gjennem Tilværelsen, og at Nutiden skal levende forbinde Fortid med Fremtid, og at det selv er et lille Led i denne Kjede.

Hermed er Tanken henvendt paa Krøniken, Historien, som vel sagtens er Skolens ypperste Lærestof.

Side 102 ↑

Har Man givet sig af med Børn, da vil Man tidt have hørt det Spørgsmaal af dem, naar Man har fortalt Noget: „Men er det nu ogsaa virkeligt?“ hvormed de mene, om det da ogsaa har tildraget sig saaledes i Livet, som der er fortalt. Denne historiske Drift er der hos alle virkelig sunde Børn ved Siden af deres egne Drømme og fantastiske Lege, fordi de har en dybt rodfæstet Følelse af, at det gjælder at leve virkeligt og sandt, og de spørge saa, ikke fordi de fornægter Æventyret og Digtet, men fordi de ane, at selv et Æventyr, naar det duer, skal kunne omsættes i det virkelige Liv, for at have Sandhed. Men her, hvor Talen er om Historien, gjælder først og fremmest det forhen Sagte: Den maa ikke savne „Synerne“, hvis den skal slaa an hos de Unge. En kold, tør Meddelelse af Navne, Aarstal og Begivenheder er sløvende og søvndyssende. Nej, de skal staa frem for Synet, de større eller mindre Skikkelser med alle deres Lysstraaler, men ogsaa med alle deres Slagskygger, i Kamp mod Hindringer og Jættemagterne; Stordaaen skal højne sig over Smaakravlet og kaste sit Billede ind i Barnets Sjæl; ja, de skal gaa levende frem for Anskuelsen. Den dobbelte Baggrund maa ikke savnes; — det maa føles, at der er en Baggrund i Fortiden, som taber sig i det dunkle Fjerne, og at der er en Baggrund foran, et Maal, hvortil Historien, Slægtens Udvikling stræber, at Barnet selv er levende indslynget i denne Udvikling, staaer i Nutidens Mellemggrund, og at der gjøres Krav til det fra det, der er bagved, det Krav: at tage imod Arven og ikke lade

den ligge ubrugt og et Krav fra det, som er foran, den Fordring: at det skal være med at vie sit lille Bidrag til Fortsættelsen af Menneskeslægtens ophøjede Gjerning, til det Ædles og Stores og Skjønnes, til Livets Sejer tilsidst trods al Modstand og alle Syndens og Dødens Kræfter, og at det skal gøre sin Indsats af Liv, Kjærlighed og Offer, for at hævde en lille Plads imellem alle de Mænd og Kvinder, som kjæmpede for Andet end for sig selv, levede og døde, for at overgive Efterslægten en større eller mindre Arv af Aandens og Hjertets Guld og Sølv. Og gennem den ganske Fremstilling af Slægtens Levnetsløb i det Store eller Smaa skal det glimte, at det er ikke det Synlige, der bærer det Usynlige, men det Usynlige, der bærer det Synlige. — Det er atter her „Synerne“, der bevarer for „Vildskab“.

Man har indvendt imod denne Betragtningssmaade af Skolegjerningen, at den saaledes kun bliver en Leg, en Lyst og Gammen for Børnene, uden at der lægges an paa, hvad dog ogsaa skulde være Underviisningens Maal, at give de Unge Følelsen og Bevidstheden af, at Livet er Alvor, og at der hører Anstrengelse, Kraft og Ihærdighed til, for at føre et værdigt Menneskeliv. Jeg svarer først: Selv om Barnet paa den Maade skulde komme til at tro, at Livet kun er Lyst og Glæde, da veed jeg ikke, om dette vilde være saa meget værre, end om det fik den igroede Mening, at Livet er Kjedsommelighed fra Først til

Sidst, eller at al Livets Glæde bestaaer kun udenfor Alt, hvad der drives i Skolen, saa det maa søge i Kjød et,

Side 104 ↑

hvad det ikke fik Anviisning til og Følelsen af, kunde og skulde søges og findes i Aanden, fordi det aldrig lærte nogen Aand at kjende i Barndommen. — Men jeg siger lige tvertimod: det er Livets Alvor for et Barn, naar det faaer en umiddelbar Følelse af, at der til at føre et menneskeligt Levnetsløb hører Aand og Sjælsadel, følelsen af, at et saadant Levnetsløb har at kjæmpe sig igjennem, for at sejre, faaer gjennem Synet dybe Anelser, stærke Længsler imod Højderne, imod Herligheden i Himlen og paa Jorden, for hvilket der skal leves; jeg siger: det er Livets Alvor for et Barn, naar Synerne blive saa nærgaaende, at det nødes til at tænke, ikke med fremmede Tanker gjennem Udenadslæsning, men med egne Tanker gjennem Indenadslæsning i Menneskelivet og Menneskehjertet; naar det ved Synerne nødes til at føle Kjærlighed til alt det, der duer, og til at fatte den Beslutning, at ville leve for og i det, der henrev og indtog Barnehjertet. Thi Man vil dog ikke kalde det at tænke stort, naar de Smaa stoppes med Begreber, der ere som afrevne, visne Blomster, der ikke ere groede op i Barnet selv; eller det at elske, hvad der kun føles som en Byrde paa Sjælen, eller det at ville, naar Barnet lader sig slæbe med ad den slagne Landevej uden Sving og Beaandelse? Nej, for Barnet gjælder det især: „Alvor og Gammen kan

godt sammen“, og det bliver aldrig Alvor, Livs-Alvor for et Barn, uden gennem det, der bliver dets Lyst, og det er Synerne, som fornemmelig bringer det denne Alvor i Gammen og Gammen i Alvor. At disse Syner fra

Side 105 ↑

Først af maa føres frem for Øjet ved det levende, mundtlige Ord, bemærker jeg kun i Forbigaaende, saavel som ogsaa, at kun den Lærer kan føre dem frem, som selv seer, hvad han vil vise de Smaa.

Vi vil gjerne, at vort Folk, vort nordiske Folk, skal løftes og blive sig selv med den gamle Folkeand over sig og det unge Folkehjerte, bankende de store Slag imod Alt, hvad der er Velsignet i Tilværelsen. Her i Norden drømte vore Fædre stolte, dybe Drømme om Asers og Jætters Kamp, om Livets Krone, Kampen imod Midgaardsormen, Løgnens Slange, der omspænder Alverden, Fenrisulven, Dyriskheden, der vil sluge al Tilværelsens Adel. I disse Drømme varsler Nordens Aand om, hvad der er, den er udsendt til og skal fuldbringe. Kristendommen fæstede disse Drømme og Syner paa Guds-Ordets usvigelige Klippegrund; — hvad der hist kun er Anelser og Længsler, det bliver her Virkelighed og Opfyldelse. — Der er Skjønne Minder, vi har fra de gamle Dage om, hvad Nordens Aand i Pagt med Kristendommen kan og vil udrette i Verden. — Men det var gjerne Enkeltmanden, fra hvem Daadskraften udgik: enkelte Konger og Helte, der rev Mængden med sig, som ikke vidste, hvad de gjorde, men kun

fulgte Naturdriften. Vi Danske mindes vore Valdemarere, der førte Straaleglands over Fædrelandet, mindes Niels Ebbesen, der „slog den kullede Greve“ osv.. De Norske mindes deres Gangerrolf, deres Olafer og Kong Sverre osv., Mænd, der skreve sine Navne ind i Sagaen; de Svenske ihukomme deres Gustav Erikson Vasa,

Side 106 ↑

Gustav Adolf, Karl den Tolvte osv., Helte, der har skaffet Sverig Hædersrang i Evropa. Folkene fulgte disse Høvdinger, men kun Faa forstod dem. Vi ønske saadanne Dage, som disse Mænd og Kvinder skabte, tilbage, men saaledes, at, hvad der dengang var ubevidst Naturdrift (Instinkt) hos Folket, nu maa blive en klar, varm Folkebevidsthed, som det hører Nyaarstiden til, et Folkeliv, der ikke er afhængigt af Enkeltmanden, men er en Folkekraft. Kongernes Tid er i denne Betydning forbi, Folketiden er kommet; var det før Hine, der stode i Spidsen og førte an, dem, som næsten udelukkende gav Folkets Historie Indhold og Fylde, og i bedste Tilfælde rev Folket med sig; saa er det nu Folket, som skal afløse de Enkelte; det Liv, der er i Folket bevidst tilstede, skal give Historien, Nutid og Fremtid sit Præg og Stempel; det er nu Folket, der skal paa en Maade rive sine Førere med sig, ja, selv skabe dem, ikke blot føde dem, til at gaa i Spidsen for det, Folket vil. Kun saaledes kan Nordens straalende Dag komme tilbage, og Norden fuldbringe sin Gjerning i Verdens-Udviklingen. Men dertil

hører, at Folket faaer Syner, store Syner at skue, og bliver manet af dem til at leve i Virkeligheden, hvad Synet maade for Øjet. Og Synerne skal fra Begyndelsen ogsaa for Folket i den unge Slægt, i Barndomsaarene og Ungdoms-Alderen, hvorfra de tages med ud i Livet; det er hos den unge Slægt, at Synets Sands skal udvikles, saa Man sidenefter kan være vant til at see det Ædle og Straalende, have sin Lyst deri og Drift til at virkeliggjøre det i sit eget Liv.

Side 107 ↑

— Derfor er Skolen over al Maade vigtig for Folket, og det vil af dens Art for en stor Deel afhænge, om der herefter vil være et Folk i Norden, der kan og vil „føre Folkenes Sag til Sejer“, eller der skal kun være, ikke et Folk, men en Flok, som uden Formaal gaaer op i Madstræv og det Kjødelige. Der er endnu Meget tilbage at gjøre i den Henseende for os. — Troer De, at hiin Høvding havde kunnet rømme Nordens Grændse, Danevirke, uden Sværds slag, dersom hans Hærsylking havde ejet i Tusindevis Kjæmper, for hvem de store Syner havde svævet? Troer De, at Sverigs og Norges Regjering havde kunnet blive hjemme med de „22,000“, da Tærningerne kastedes om Nordens Fremtid paa hiin Grændse, havde kunnet det, hvis det svenske og norske Folk i større Mængde havde havt „Synerne“ og den Ild, store Syner giver? Man var mødt i store Skarer dernede paa Danevirke, selv med den daarligste Udrustning, og der var bleven ristet en anden Saga end den, der blev skrevet. — Men vi har

ingen Tid at spille; derfor har ogsaa jeg følt mig drevet til indtrængende at tale Synernes Sag for Folket, og jeg Gjentager saa eftertrykkeligt, som jeg kan, Kong Salomons Ord: „**Hvor der ingen Syner er, bliver Folket vildt!**“

Side 108 ↑

Den nordiske Kirkes tredobbelte Særpræg.

Der har i lang Tid været Tale om Nordens Forening, de tre Broderfolks Sammenføjning til en Eenhed ligeoverfor den øvrige Verden. Og jeg for min Part paastaaer Nødvendigheden heraf, idet jeg er overbeviist om at for Mennesker er der ingen anden Udvej at øjne for Nordens Fremtid og fortsatte Levnetsløb end en saadan Forening imellem disse tre Folk, som har een Aand, om end hvert af dem har sit Hjerte, og derfor vel heller aldrig til Lykke og Gavn vilde kunne sammensmelte, men hvert for sig maa beholde deres særegne Hjerteudvikling i alle indre Forhold, samtidigt med, at de alle Tre lade sig fylke under det samme Aandsbanner i alt ligeoverfor det Fremmede. Det staaer saaledes for mig, at vi i vore Dage, da alle Folkeaaender ere oppe, og det klarlig er Tidens Opgave, at det Beslægtede samles og finder hinanden igjen efter Aarhundreders Adskillelse, dels til Berigelse for Folkene selv, dels til den store, forestaaende Holmgang med samlede Kræfter, for at undgaa „Udslettelsens Dom“, — nu er

der ingen Tid at spille for dem, som kunne raade Tidernes Tegn og

Side 109 ↑

som skulle, menneskeligt talt, styre Folkenes Skjebne. Er Italien blevet en Enhed, er det splittede Tydskland samlet under Kejserkronen i Berlin, — da er nok utvivlsomt Øjeblikket kommet til, at ogsaa Nordens Folk indgaa det gamle Fostbroderskab, der bestod i, at den Ene stod og faldt i Frivillighed og Trofasthed med den Anden, fulgte ham til Sejer eller til Død, og jeg forstaaer ikke de Styrere, der ikke seer dette; det er ikke blot Højsindet og Blodslægtskabet, der kræver dette, men ogsaa den ligefremmeste kolde Klogskab; thi det er mig klart, at, vil de tre nordiske Riger ikke følge hinanden i samme Fylking imod Alt, hvad som truer, da er det Daarskab at trøste sig med, at eet eller to af dem kan bestaa, naar det tredie er bukket under — det Enes Fald er ogsaa de Andres. — Men denne Forening behøver ikke at iværksættes som i Italien ved en haardnakket blodig Kamp for at jage det Fremmede bort, skal heller ikke som i Tydskland naaes under „Blod- og Jernherredømmet“, men den kan og skal blive en Virkelighed i Villighed og Kjærlighed fra alle Sider og saaledes tusindfold mere velsignet.

Men, som sagt, der vil, selv under en inderlig og oprigtig Sammenslutning, blive saamegen Forskjellighed i de tre Broderfolks Hjertelig, og Historien er saa bestemt gaet i Retning af en Trehed i Eenheden at en

Sammens**mel**tning ikke, uden at bibringe Folkelivet dødelige Saar, kunde iværksættes. Og dette skal vi ikke beklage: Historien har, menneskeligt talt, altid Ret, og vi forstaa, at under Forudsætning af Aands-Enhed er en Hjerteforskjellighed, som, naar Aanden

Side 110 ↑

er een, aldrig kan være grundvæsentlig, ikke blot intet Tab, men en Berigelse og Vinding og betinger en Livs-Udvikling i større Fylde for Folket. Og saa kan de da ogsaa være til Gavn og til bedre Forstaaelse for os, at gjøre os det tydeliger, ikke blot, hvori vi har vort Fælleds, men ogsaa, hvori vi har vort Særegne, som ikke maa udviskes; thi til godt Samliv hører ogsaa dette: at vi bære Agtelse for hinandens Ejendommeligheder, hvad vi ikke kunne, hvis vi ikke kjende dem idetmindste til en vis Grad. — Jeg vil da her i denne Time henlede Opmærksomheden paa Forhold, hvori Hjertet først og fremmest giver Tonen an, nemlig Kirkeforholdet. Der skal da heri opdages en Forskjellighed, der dog langt fra at skulle hindre en kirkelig Eenhed, skal opfordre os til at drage Velsignelse af hinandens særegne Kristendoms-Tilegnelse til Berigelse for vort hele Troes-Liv, idet vi gjensidig hjælpe hinanden til i Forening at løse den store Fremtids-Opgave, vi troe, er den nordiske Kirke anviist.

Der gives vel i ethvert Folks Historie store Vendepunkter, da der ligesom forbilledligt i en eller anden

betydningsfuld Afgjørelse, en eller anden tidt ubevidst Folkevending antydes dette bestemte Folks Bestemmelse og Maal under Styrelsens Haand; der gives historiske Spaadomme og Varsler, der pege paa, hvad Folket er kaldet og anlagt til at udrette, men ogsaa Spaadomme om, hvilke Hindringer der ville stille sig i Vejen for Maalets Opnaaelse i Folket selv eller i dets Brydning med Verdens-Begivenhedernes Gang. — Saaledes nok ogsaa i ethvert Folks Kirkehistorie. Der

Side 111 ↑

kommer Tider og Folke-Afgjørelser, der ligesom paatrykke Folkets kristelige Udvikling et bestemt Præg og Stempel, Folketanker, som tage Magten, fordi det er egne, ikke fremmede Tanker, der tage Ordet; der kommer Folkeafstemninger frem, der ere paa en Maade Huulspejle, hvori Man kan see en Forudafbildning af Folkets kristelige Fremtid. — Jeg skal søge at paavise tre saadanne Punkter i den nordiske Kirkeafdelings Saga — eet for hver af de tre Stammer —, i hvilke Man maaskee som jeg vil øjne Mere end „et Tilfælde, der seer ud som en Tanke“, vil see et Fingerpeg af Historiens og Nordens Aand.

Jeg begynder med Danmark. Som bekjendt blev Kristendommen her indført uden den Tvang, som ellers hørte til Dagens Orden i Middelalderen, da en saakaldt kristen Kongr eller Høvding troede „at vise Gud en Dyrkelse“ ved at plante Korset i Strømme af Blod eller Flamme af Baal. Her i vort Fædreland fik Folket hovedsagelig Frihed til at vælge

imellem „den eenøjede Odin“ og „den hvide Krist“, og der hengik henved 200 Aar for „den forlorne Søn“ paa Vejen hjem til Faderhuset fra den Ørken, hvortil Asatroen, forladt af sit Aands-Indhold, var bleven, det vil da sige, inden Folket i sin Heelhed blev „kristnet“, bekjendte Troen og blev frivillig døbt. — Man veed, at i denne underlige kristne „Maaneskins-Nat“, som Pavekirkens Væsen var, hørte det med til et fuldstændigt Kirkeliv, at hvert Folk havde sin Helgen, der særligt skulde staa paa Vagt og være Værge for dette Folk. Tanken var jo, at en saadan Folkehelgen hinsides

Side 112 ↑

skulde særlig føle sig kaldet til at see paa sit bestemte Folks Bedste, bede for det, skjænke det sin Skat af overskydende Hellighed, og gaa i Kampen for det imod alle Fjender. Men det blev ofte saaledes, at Paven af sin egen Magtfuldkommenhed, paavirket eensidig af sine tidt folkefremmede Tjenere i Landet (Klerkene) satte en Martyr eller en i pavelig Forstand hellig Mand til Helgen for Folket, som ikke havde vundet dets Hjerte, og som derfor ikke i Aand og Sandhed blev tilegnet af det som dets Skyts-Engel. Derfor maa vi forekommer det mig, skjelne imellem de Helgener, som Paven egenmægtig udnævnte til denne Værdighed, og dem, som Folket selv kaarede sig til Vagtholdere for sig, og om hvis Liv og Død der saa gjerne dannede sig en folkelig Sagnkreds, hvori Man udtalte sin Beundring for og Tro paa Helgenens Magt og Kjærlighed. —

Saaledes veed vi, at Paven udnævnte Knud den Hellige til Danmarks Helgen; men, ihvorvel denne Konge døde en smuk Martyr-Død i St. Albani Kirke i Odense under Salmesang og Troes-Mod, dog er det vist, at hans Forhold til det danske Folk var ikke et Kjærligheds, men et Forbittrelsens Forhold, mens han levede, og selv efter hans Død blev det neppe anderledes, saa vi har al Grund til at tvivle om, at han nogensinde i Folkebevidstheden kom til at spille nogen sær Rolle som Fædrelandets Skytshelgen. — Derimod var der en anden Mand, som led en voldsom Død for Frændehaand, og som var Folket saa kjær, at det selv begjærede ham ophøjet til en Helgens Værdighed, hvad han ogsaa blev; det var Knud

Side 113 ↑

Hertug (Lavard). I ham fik, forekommer det mig, Danmark sin første egentlige og kjære Folkehelgen, og det er jo klart, at, skal vi kunne uddrage Noget af dette Forhold med Hensyn til Opredelsen af, hvad der er gjemt i Folkegrunden som Spaadom om en Kirke-Fremtid, maa vi betragte den folkevalgte og ikke den pavevalgte Martyr. — Knud Lavard havde været Sønderjyllands første Hertug under Danmarks Konge, og havde mandeligen og adelig værget Landet imod Tydskernes Overgreb og Røverier, saa han var blevet Folkets Yndling. Han myrdedes forræderisk af sin Frænde Maagens i Haraldsted Skov, og strax fortalte Sagnet, at der udsprang en Kilde paa det Sted, hvor hans Blod var rundet; til denne Kilde valfartede i Aarhundreder derefter

Pilegrime, og det var Almeentro, at dens Vand besad Lægedoms-Kræfter til at fri fra al Slags legemlig Bræk og Brøst. Denne uskyldig myrdede Mand gjorde nu Folket selv til en Helgen, længe før Paven bekvemmede sig dertil, og i ham æredes Danmarks bedste og kjæreste Skyts-Engel. Heri finder jeg en mærkelig Forbetydning: denne danske Storhelgen med hans Lægedoms-Kilde er et Tegn for det Kommende; i Danmarks Kirkes Barndoms-Tid oprandt der en Billedtanke, uden klar Bevidsthed i Folket herhjemme, men dog en Billedtanke, der synes mig at pege paa, hvad Præg den danske Kirke, naar den kom til sin fulde ejendommelige Selvstændighed, fri for det Fremmede, vilde komme til at bære, hvad dens Opgave skulde være i den store guddommelige Huusholdning. Igjennem Sagnet om hiin Kilde, der

Side 114 ↑

udsprang af Heltens Blod, skimter Man Kilden, der udsprang af den rette Storhelgens Blod, der flød paa Golgata, som det jo ogsaa udtrykkelig siges, at paa Korset udgik der Blod og Vand af Hans Side. Og lysner det nu ikke op for os, naar vi see, at, da Danmarks Kirkefolk endelig efter i Aarhundreder at have gaaet i de Fremmedes, Romerskes og Tydskes Ledebaand, kom til Bevidsthed i vore Dage, gjorde aabenlyst Opstand imod de fra Syd indførte Tanker, der havde hemmet Udviklingen til Stilstand, og nu først fremstiller Skuet af et Kirkefolk, der har en særegen Gjærning at gjøre; — see, at nu drages der i Flokke til,

slaaes Kreds om den Kilde, som udsprang af den rette Storhelgens Blod: Daabens Kilde, og det med en Klarhed og Sikkerhed som ellers intetsteds i Kristenheden, for i dens Vand, forbundet med Ordet, som der lyder af Hans egen Mund, at saa al sin Brøst og Bræk lægt. Det er blevet Særkjendet for den danske Kirkelighed, efterat den er kommet til sig selv. Og som Hertug Knud blev taget op af sin Grav og løftet op over Alteret i Kirken til Tegn paa sin Værdighed, saaledes er Ordet, Livs-Ordet ligesom gravet op og er blevet indsat i sin rette Herskerstilling over Daaben og Nadveren i den hellige almindelige Kirke, som der staaer i Salmen:

„Blegt som et Liig var Livets Ord,
Dødt det os laa paa Tunge,
Aand dog fra Herren i det foer,
Fugle derom vil sjunge.“

Og saa dernæst dette: Ved Ophøjelsen af den myrdede

Side 115 ↑

danske Helt til Folkehelgen, blandedes det Folkelige og det Kirkelige underligt sammen i en uren Blanding, som det maatte skee i Mellemaalderens Dæmring, — saaledes er det ogsaa bleven den danske Kirkes Opgave at hævde Folkelighedens, nødvendige Forhold til det Kristelige, men at stille det saaledes liveoverfor hinanden, at den urene Blanding undgaaes, medens det dog kjendes, at det Folkelige er den menneskelige og naturlige Forudsætning for det

Kristelige. Faren er vel nær, som ved ethvert Skridt vi tage heri en syndig Verden, Faren for at tage det kjødeligt med dette Forhold; men Opgaven er ligefuldt stillet den danske Kristenhed, og der arbejdes jo ogsaa just iblandt os paa at løse den; og saaledes finder jeg da, at hint Træk i Danmarks Saga i alle Maader er et Varsel, en Spaadom om, hvad der skal være den danske Kirkes særegne Livs-Gjerning.

Jeg vender mig nu til Norge. Vi vide, at Kristendommen i dette Nordens Land ikke som i Danmark kom til Folket ad den frie Udviklings Vej, men under Tvang, ja, Blodbad; og det er derfor ikke saa underligt, at den Retning, som var raadende i Fødselsstunden, satte sit Stempel paa Norges Kristelighed for Aarhundreder; thi Man beholder gjerne Modermærket, Man er født med; det er ikke underligt, at Norges Folk derfor har mere ondt er Danmarks ved at komme sundt og sandt ind paa Kristendommen, som er Hjertets frieste Sag under Solen, hvorfor det modstrider dens Væsen, naar Kjødelig Tvang anvendes i dens Navn; Øjet bliver derved fra første Færd vænnet til at see

Side 116 ↑

skjevt paa den og har vanskeligt ved at „vende Synet“, som der staaer i Sangen:

„Det stakkars Øje er blevet vant,
Det har saa ondt ved at vende Synet;
Det kjender slet ingen anden Kant,
Og brænder saart under Brynet.“

Og den kan nok kjendes endnu i vore Dage, Indvirkningen af Tvangs-Væsenet paa det Frieste af alle Omraader. Ja, det kjendes just nu i vor Tid, da ogsaa Norges kirkelige Ejendommelighed, saa at sige, først klart har aabenbaret sig. — Begge Olaferne foer frem med Ild og Sværd med deres kristnede Kongshære imod de andre hedenske Bønder. Og hvad der tilstidst gjorde Udslaget i denne Kamp, saa Norge endelig blev kristnet, det berettes os saaledes, at Man uvilkaarligen saaer en Anelse om, at der ogsaa heri er en historisk Spaadom om, hvad dette Kirkefolk i Fremtiden skulde søge at virkeliggjøre som Kristendom. Det var Olaf den Hellige, Norges første og igrunden eneste Folkehelgen, der vandt Sejer for Kristendommen, skjøndt han vandt den kun ved selv timeligt at ligge under. Han fordrede heel, fuldstændig Underkastelse af Normændene i Troens Sag, ellers skulde Blodnornen raade. Men Bønderne trodsede. Saa tørnede de to Hære sammen paa Stiklestad under Kongens Hærraab: „Fram, fram, Kongsmænd, Korsmænd, Kristmænd!“ under Bøndernes Løsen: „Fram, fram, Bondemænd!“ — Da, fortæller Snorre, da, midt under Slaget, mens Solen stod højt paa Himlen, formørkedes dens Glands og den hang over Kampen som et ud-

Side 117 ↑

brændt Kul, og dette varede lige til Kongen var falden med Sukket: „Nu hjælpe mig Gud!“ — Men da lamsloges Bønderne med Gru og Rædsel, og troede vel deri at see den sande Guds, Olafs Guds Vrede over deres trodsige

Kamp mod Korset og over Olafs Drab: „der gik en Gysen igjennem dem“, siger Sagaen. Men det sees tydeligen, at denne Solformørkelse og de efterfølgende Jærtegn, som skete over Olafs Liig, var Det, der drev de hedenske Normænd til at lade sig døbe, selv Kongens bittreste Fjender. Saaledes blev Norge omvendt: under Gru og Bæven tog de imod „den hvide Krist“ som Frelser. — Hvor seer ikke heri et Varsel om, hvad Norges Kirke—Udvikling og navnlig i den seneste Tid har fremviist Skuet af i det Store og Hele: paa den ene Side et Aandstyranni uden Mage, en aandelig Tvang og Trældom, Man paalægger hinanden en Trældom saameget mere afstikkende, som Man roser sig af sin Frihed, en Trældom, som hidtil spotter og trodser næsten alle Krav paa Hjertets Rettigheder; — paa den anden Side hvad der hænger sammen med det Forrige, en Kristendom, som gjør Evangeliet til en Lov, tung og mørk, spænder sig selv og Andre ind i en Tvangstrøje, der vil knuse Menneskeligheden og kue Hjertevæxten, en Tvangstrøje, sammensat dels af saakaldte rettroende Læreudviklinger, dels af Lovregler. Solformørkelsen var profetisk: det er, som om den endnu staaer over Norge, og som om Frelser-Solen, Evangeliets Varme, milde Lys der endnu kun skinner igjennem en Sky. Hvad Pietisme er hernede i Danmark, vide vi; men Norges Pietisme er endnu mørkere

Side 118 ↑

jernhaardere, mere indelukket.
Rædselen og Umenneskeligheden,

disse to, kappes i Norge om at stænge for en virkelig Livs-Udvikling i Folkets Kristendom. — Men Eet er der, som vi trods al Formørkelsen maa anerkjende som en berettiget Baggrund for Livet deroppe i Broderlandet, og det er Alvoren. Idet Norge Skrinlagde Kong Olaf i Trondhjems Domkirkes Kor som Folkets Helgen, har det vel sat Lovens Tvang og Mørke paa Højalteret i sin Kirke, men tillige Alvoren. Normændene har forvexlet Dødens med Livets Alvor, men naar den Tid kommer, da Evangeliet faaer Magt i Norge, da vil Norges Kirkefolk kunne lære os Andre bedre end hidtil at forstaa Herrens Ord: „Stræber alvorligen at gaa ind ad den snævre Port“ (Luk. 13, 24). Grundtvig siger i sit „Kirkespejl“, at „Norge endnu har sin Evangelist tilgode“. Meningen hermed er jo ikke, at Evangeliet ikke endnu er forkyndt i Norge, men at en Forkynder, som ikke blot prædiker Troens Ord, frit for Lovens Surhed, i en liden Kreds hist og her, men en Evangeliets Forkynder for det hele Folk, endnu ikke er fremstaaet i Landet. Og det er sandt. Men, naar han kommer, da vil han finde en Bund hos Folket, som gjør det meer end almindelig skikket til at blive naadestort til Livets Alvor, som det i Misforstaaelse hidtil været skikket til Dødens Alvor.

Jeg skal nu ogsaa pege paa en Skikkelse i Sverig fra samme Omraade: Helgenkredsen, som synes mig ligeledes at frembyde et historisk Forbillede (Type) for den svenske Kirkes Ejendommelighed, en Knop, der lader ane, hvilken Blomst der paa denne Kirkes Grund

skulde udfolde sig udaf Folkets inderste Hjerteliv. — Sverig fik ogsaa tidlig en Helgen i „Gamle Erik“, den Hellige, den første kristne Konge i Riget. Men baade Sagn og Krønike om ham er, saavidt jeg veed, saare fattig, et Kjendetegn paa, at han aldrig i Folkets Bevidsthed har spillet nogen stor Rolle eller er bleven Folkehelgen i egentlig Forstand; thi ellers er det altid saa, at vedkommende Folk har i Mellemaalderen omgivet sine udkaarne Kirkemænd og Kvinder med en Krands af berømmelige Sagn og tilskrevet dem Gjerninger før og efter Døden, der bevaredes som hellige Efterladenskaber til deres Ihukommelse gennem Slægterne. — Derimod er der en anden Skikkelse, som i mine Øjne ret egentlig kaaret af Svenskerne til deres menneskelige Skyts-Engel, og hvis Betydning for hele Folkets Kirke-Fremtid er umiskjendelig, nemlig den hellige Birgitta, som blev erklæret for Helgeninde, ikke blot af Paven, men af de Svenske selv. Og, naar vi betragte hende, springer Meget frem, der slaaer os som Forvarsler for den svenske Kirkes ejendommelige Udvikling. Der berettes os om hende, at hun havde Syner, Aabenbareelser og Henrykkelser baade fra Herren selv, og af Engle, Aander og Afdøde, hvilke hun overgav sit Land og hele Kristenheden i omfangsrige boglige Værker. Hun skildres os som en Kvinde, der skarpt og strengt revsede ikke blot sit eget Fædrelands Fordærvelse saavel i Kongens Gaard

som i Folkets Liv, men ogsaa lod sin tugtende Røst lyde ud over hele Kristenheden ligeoverfor Paven og den bestaaende almindelige Kirke; der var, saavidt vi kan see, hos hende

Side 120 ↑

en underlig Blanding af Statskløgt og Kirkeinderlighed, en Blanding af Stat og Kirke, og af særlig svensk og Almeen-Virksomhed. Og hvad der er meer end almindelig betegnende for Folkets Opfattelse af hende, er dette, at hun siges at have efterladt sin ene Haand som Helligdom (Relikvie) i Rom, hvor hun opholdt sig sin sidste Tid og hvor hun døde (1373), mens hun dog vilde, at hendes øvrige Støv skulde jordfæstes i Fædrelandet. Dette Sidste er vel kun et Sagn; men det aabenbarer dog i alle Tilfælde, at Man havde en dunkel Følelse af hendes særegne Aands-Stilling imellem Sverig og Rom. — Naar vi nu betragte den svenske Kirkes Særkjendtegn i Nutiden, da lynslaaer det os, at Birgitta og Det, for hvis Skyld hun blev skrinlagt som „en Hellig“, staaer i nøjeste Samklang med, hvad de svenske Kirkeforhold frembyder Skuet af. Vi blive her, som ved Danmark og Norge, staaende ved Nyaarstiden, fordi det først er i den, at det aabenbarer sig i Dags-Lyset, som i Mellemaalderen kun laa dæmrende og drømmende i Folkenes natlige Færden. Saa kan det da ikke undgaa vor Opmærksomhed, at den svenske Kirke ganske anderledes end de andre to, den danske og den norske, er traadt i Statens Tjeneste, og som Kirke har begjæret og modtaget ligefrem et Kald til ogsaa at have Stemme i Rigets

almindelige Afgjørelser, idet Ordets Tjenerskab lige til vore Dage som særskilt Stand har været selvskreven til ogsaa at være en statsretlig (politisk) Stand — vist hverken til Baade for Stat eller Kirke — idet Kirkens Embedsmænd som saadanne har siddet

Side 121 ↑

i Rigets lovgivende Forsamling — Dernæst er det umiskjendeligt, at den svenske Kirke, ihvorvel den i det 16de Hundredeaar som de andre nordiske Kirkesamfund løsrev sig fra Pavens Aag, dog langt mere end Søsterkirkerne beholdt en forholdsvis ikke liden Deel af Pavekirkens Ordning og Præstehæder: den beholdt Bisperne i uafbrudt Rækkefølge, som vi ikke have, ja, den beholdt Ærkebisperne som Kirkens Førstemand (Primas), beholdt lige til vore Dage Domkapitlerne med Særegen Magt og særlige Rettigheder, beholdt store Stykker af Liturgien, hævdede en mægtig, lovomgjort Myndighed over Huuslivet selv i de ængeste *(forurolige)* Forhold, og over Folket i det Hele, som hos os i lange Tider har været ukjendt, kort sagt: en ikke lidet præstemyndig (hierarkisk) Kirkerets-Orden og en Uafhængighed navnlig for Bisperne af Statsmagten, som er uhørt i Danmark og Norge. Er det ikke, som see vi den hellige Birgittas ene Haand i Rom. Det er i det Hele, som om den svenske Kirkes ene Haand er bleven udenlands, hvad ogsaa under en anden Skikkelse viser sig deri, at Man i Sverig meget længere end vi har været afhængig af det Fremmede med Hensyn til kristelig

Oplysning og Holdning, afhængig navnlig af Tydskerne, hvad Thomander 1857 i Kjøbenhavn udtrykte saaledes: „Man støtter sig i Sverig til Kliefoth“. — Jeg skal fremdeles gjøre opmærksom paa, at den særlige Blanding hos Birgitta af Kjærlighed til Fædrelandet og Deeltagelse i det almindelige Kirke- og Folkeliv paa hendes Tid, samt hendes deraf følgende Indflydelse paa begge ligesom gaaer igjen i Nyaars-

Side 122 ↑

tiden hos Svenskerne, navnlig hos Gustav Adolf, Sverigs ædleste og kongeligste Kjæmpeskikkelse, der til Bedste for sit Land og Folk, men ikke mindre til Gunst for det almindelige Aands-Liv i vor Verdens-Deel, med Højsind drog over Havet, for at værne om Samvittigheds-Friheden imod de Kejserslige og Pavelige, købte Sejren med sit ædle Blod, og derved skrev sit og Sverigs Navn ind i den almindelige Kirke- og Folke-Saga, saa det aldrig glemmes; hvad aldrig endnu saaledes er timedes Konge og Folk i Danmark og Norge. Men ogsaa Statskløgten, som vi fandt forenet hos Birgitta med Fromheden, kommer her igjen; thi ved Siden af Gustav Adolf stod Oxenstjerne, der med Snildhed vidste at drage verdslig Fordeel ud af den store Kamp for Aanden. — Og nu paa det reent aandelige Omraade. Man veed, at En af de mest fremtrædende for Sverig mest ejendommelige, Personligheder i Folkets nyere Kirkekrønike, er Emanuel Svedenborg († 1772), en Skikkelse, som ikke hos os eller hos Normændene har nogen Sidestykke, en

ret egentlig Sær-Fremtoning i Sverigs Aands-Liv, født udaf og opvoxet paa Folkets Grund. Han havde Syner og Aabenbarelses tilgavns, han omgikkes med Aander, Engle og Afdøde som Birgitta, og udtalte, hvad han saa og hørte ligesom hun for Alverden, og han har da paa Kirkens Omraade været en Aabenbarelse af, hvad der ligger i den drømmende, indbildningskraftige svenske Sjælegrund og tidt træder os imøde i de svenske Sagn, Æventyr, Sange og Oplevelser. Og som Birgitta virkede han langt ud over sit Fædrelands Grændser, saa

Side 123 ↑

at svedenborgske Enkeltmænd og svedenborgske Samfund har dannet sig vidt omkring i Verden, et Sidestykke til hendes Nonne- og Munkeorden. Thi Svedenborgs Aands-Tilstand har ikke indskrænket til en vis Kreds af Samfundet, men den var kun et Udtryk for, hvad der gjærer dybt i det svenske Folkedyb ogsaa under Kristendommens Paavirkning. Vi har jo hørt derovrefra om „de raabende Røster“, en Betegnelse for denne Sjælsbetagethed, denne sværmeriske Hensynken i et Aands-Rige, hvori Man seer og hører det Skjulte, og udaf denne Tilstand udtaler Ord, som ikke ere Personernes egne, men komme fra en overvældende Magt, der har gjort den Lidende til et blot Talerør for sig; vi veed, at denne Aands-Tilstand har været en Fremtoning, som er egen for Sverig i Norden og som derfor nok aabenbarer en særegen Side af det svenske Aands-Liv. Derfor kan det ogsaa være,

at den gamle flade Forstands-Kristendom (Rationalismen) aldrig ret har slaaet Rødder i Sverig — den var altfor aandsfattig og blottet for „Syner“ — medens derimod den ny (Nyrationalismen) har faaet sine begavede Talmænd i Folket, fordi den anderledes kan spille med Aabenbareiser selv paa Vantroens Grund. — Jeg tager da vist ikke Fejl, naar jeg stiller den hellige Birgitta frem som den Skikkelse, der med Sagnkredsen omkring sig, afgiver Forvarselet for den svenske Kirkes Ejendommelighed og Fremtid. — Her er nok af Lys og nok af Skygge, Meget at bøje sig for, ikke Lidet at lade sig belære af, betydeligt at tage sig iagt for.

Og, naar jeg nu i Korthed skulde angive, hvad

Side 124 ↑

der efter det Foregaaende skal være den Haands-Rækning, de tre nordiske Kirkesamfund skulle og ville komme til at yde hverandre, naar de blive sig selv nogenlunde klare, da maatte jeg udtrykke dette saaledes: Fra den danske Kirke skal de to andre Søsterkredse føres til med Bevidsthed at stille sig paa Kirkegrunden omkring Kildevældet med Herrens Livsord og lære at forstaa Forholdet imellem Menneskelighed og Kristendom; fra Norges Kirke skal det danske og svenske Kirkefolk modtage et kraftigt Stød til med al Alvorens Ihærdighed at lade Aanden gennemtrænge alle Livs-Forhold hernelen, og ikke tage det halvt med Kampen for Livets Krone, og endelig skal Sverig føre an, hvor det gjælder om at bringe en

levende Forbindelse tilveje mellem alle Kristne, ja, imellem Livet her og Livet hist, slaa Synets og Aandens Bro over Svælget til Riget paa den anden Side Graven, ikke paa Dødningeviis, men paa Livets Vej bringe det til klar Bevidsthed, at det er ikke to Riger, men eet Huus, der slaaer sit Tag over dem, der ere gangne bort, og dem, som ere blevne tilbage.

Side 125 ↑

Ved
**Bavtastenen i Ryslinge for
 Frederik den Syvende,
 5te Juni 1871.**

Paa denne Fest til Kong Frederik den Syvendes Minde vil jeg begynde med at sige, at Maalet for et virkeligt velsignelsesrigt Konge- og Folke-Rige, Forbilledet, som der skal stræbes efter, er en folkelig Konge og et kongeligt Folk, og Forholdet imellem begge er kun i samme Grad sandt og sundt, som dette Maal er nærmere eller fjernere. — Han, vor uforglemmelige afdøde Kong Frederik, var anlagt til at være en folkelig Drot, og hans Gjerning sigtede til at gjøre os Danske til et kongeligt Folk.

Han var en folkelig Konge. Hvad ligger der i det Ord: „folkelig?“ Der er kommet et andet Ord frem, som betegner Noget, der kan være godt nok, naar det holder sig paa sit Eget, men som bliver en Bastard, en Skifting, et Troldbarn, naar det lægges

i det ægte Barns Vugge, trænger det ud og tager dets Plads, som var det det Samme som det Folkelige. Det er det saakaldte „Populære“. Jeg vil ligne det Populære

Side 126 ↑

med Vand, som er meget godt og uundværligt til sit Brug, og det Folkelige med Viin, der er af en ædlere Art. Vandet har ingen Smag, ingen Duft og ingen Farve — det er eens allevegne. Ligesaa er det Populære det Samme overalt. Naar vi ikke i vor Tanke og Tale gaaer videre end til, hvad Alle kan forstaa, hvad der er let og gjennemsigtigt ved første Blik, da er dette „populært“, og, naar vi kan omgaaes Alle ligegodt, ere tilgjængelige for Alle, og da især for den menige Mængde — og det er jo en ypperlig Gave — da kaldes Man „populær“; men deraf følger saa ogsaa det Mislige, at det bliver prist som den til forskjellig Tid er stemt og bølger frem og tilbage efter Tidsaandens Vind, udtaler Tidens almindelige Tanker, selv om de ere raadne eller dog fordærvede, siger „Ja“ til, hvad den brede Mængde i Øjeblikket er grebet af, følger med eller endog stiller sig i Spidsen for Massens højrøstede Fordringer, om de end ere aldrig saa urimelige og uædle, — slaaer paa de Streng, som de Fleste gider høre; „det Populære“ staaer i nøjeste Forhold til og Afhængighed af Tids-Aanden, medens „det Folkelige“ naturligviis er voxet sammen med Folke-Aanden. Og der er stor Forskjel paa disse To. Der maa gjøres samme Skjel mellem Tids-Aand og Folke-Aand, som der er imellem Skyverdenen med dens

Former og Skikkelser, der idelig vexler efter Vinden, snart ligner en Skov, snart et Kirketaarn, snart en Drage, snart et tamt Dyr osv., — og saa det faste Landskab i vort Fædreland, hvis Grundpræg

Side 127 ↑

bliver det samme gennem alle Tider, om det end træder frem i forskellige Afskygninger under forskellig Behandling eller Belysning. Folkeligheden er det Faste og Blivende; thi det er Folkets inderste Væsen, det udgaaer fra en Aand, der har sit særlige Syn og Betragtning af Himmel og Jord, Liv og Død, som kun dette Folk har, tilligemed sin bestemte Drift i en afgjort Retning; Folkeligheden springer ud fra et Hjerte, der har sin særegne Kjærlighed, sin Hvile i Noget, som det er skabt til og som er skabt for det. Derfor sammenligner jeg det Folkelige med Vinen, som efter sin Art har sin bestemte Farve, sin særegne Duft, sin Smag efter den Jordbund, hvori den er Voxet. Og saa seer vi strax, at „Popularitet“ og Folkelighed ikke blot ere forskellige, men kan komme til at staa som Fjender overfor hinanden. Thi, mens det ikke er imod det Populæres Begreb at smigre for Massen i et Folk, og bifalde dens Udskejelser, at lefle med Tids-Aanden, og derfor smykkes med Øjeblikkets Krands, saa er det under alle Betingelser en Umulighed for den virkelig folkelige Mand; den, som har Folkets Aand over sig og i hvis Bryst Folkehjertet banker, han kan ikke bøje sig for det, der er en gnavende Orm paa Folkelivet, han maa

staa det imod, og, imens den Populære kan gaa i Spidsen for Folkeforførelsens Tanker, i Spidsen for det vildledte Folk, saa møder den Folkelige de Fremmylrende og siger: Skam Jer — det er ikke det Ædle i Eders Folk, I drives af og kræver, men det er Mørkets og Selvsygens Drifter, Misundelsens og Hadets Kræfter. Og saa taber en Saadan Øjebikkets

Side 128 ↑

glimrende Hyldest; men til Gjengjæld vinder han Folkets, det virkelige Folk Krands, om han end maa vente og bie paa den, til han ligger i sin Grav. — N. F. S. Grundtvig er folkelig, men han var tidt og ofte ikke populær, ja, var igrunden i sine dybeste Udtalelser aldrig populær; — J. A. Hansen (*redaktør og politiker, *1806 og † 1877*) er populær, men har aldrig været folkelig. Den franske „Kommunisme“ er populær, men er en Fornegtelse, ja, et Manddrab af Folkeligheden; den danske Folkehøjskole-Tanke er folkelig, men endnu neppe populær.

Nu siger jeg: Frederik den Syvende var en folkelig Konge. Ja, han var ogsaa populær — thi de To kan ogsaa være sammen og det er det Bedste —; hans Tale var forstaaelig og jævn, og han oprejste ikke nogen Skranke imellem sig og det menige Folk, omgav sig ikke med en kunstig Majestæts-Glorie, der afskrækkede de Simple; der er nok meer end Een af Eder, I Bondemænd! som han tog i Haand, talte hjertelig med og bad at hilse Kone og Børn, som Erik Ejegod gjorde. Og det traf sig saa heldigt for ham, at han levede i en Tid, da det,

som Mængden trængte til og begjærede, det var ogsaa det, som Folkeaanden krævede; men han trodsede heller ikke dette Krav; thi han var mere end populær, han var folkelig; ikke saaledes, mener jeg, at han med Klarhed kunde sige sig selv, hvad den danske Folkelighed var; han var, troer jeg, i dette Stykke som et Barn, der ubevidst drives af skjulte Kræfter; men vi tør sige: i hans bedste Timer var Folkets Aand over ham, hvad enten han forstod det eller ikke, og Det, at han gav sit Folk

Side 129 ↑

Frihedens Guld paa den 5te Junidag, det skete, fordi denne Aand tilhvidskede ham, at saaledes skuldet det være, saaledes krævede det danske **Folk** det, krævede, at det fribaarent mødte paa Thinge og aabent og frejdigt stod for sin Konge som et Folk, der var adelsbaaret til: at give sig selv Love; og han gav Friheden, ikke tvungent og med skumle Bagtanker, men frit og glad, og han svigtede aldrig Folkekongens Drift og Lyst: saalænge han sad paa Tronen, holdt han sin kongelige Haand over den Gave, han skjenkede Folket, trofast til det Sidste. — Han var en folkelig Konge, — det var Folkets Aand, der var over ham, naar det var hans kjæreste Syssel at hente ud af Fædrenes Gravhøje Minderne om Folkets Fortid, Daad og Levnetsløb; og det var ikke alene Bavgastenen og Graven, der drog ham med en stærk Magt til sig; han følte nok, at her var Aanden ikke, her var kun Minderne om den, og dem elskede han; men det var det Levende, han dog, trods al

Skrøbelighed, vilde; og, da han engang kom fra en saadan Syssel i Jellinge Konge- og Dronningehøj, og Folket i Skarer omkredsede ham, mens han sad i Præstens Have der, da slog han til Lyd med Haanden og sagde omtrent som saa: „Kongen vil tale til sit Folk. Gjerne dvæler jeg ved disse Fædrenes Grave og Efterladenskaber; men det er ikke Danmarks Konge nok; — hvad hjalp det, at vi havde Fædre, som er Ihukommelsen værd, naar den Aand, der var over dem, var begravet med dem og ikke længer var over Folket, — da først glædes Kongens Hjerter, naar han seer, at I, mit Folk! kan og vil besjæles til

Side 130 ↑

at gaa frem i Fædrenes Spor og øve Størværk for gamle Danmark som de!“ Det var folkeligt. — Og han havde en Følelse af, at det var usselt at være Konge for et Folk, som ikke var det danske Navn værd, som ikke vilde og kunde sætte sin Kraft og sit Liv ind paa at værges Fædrelandet imod Ransmænd og Stimmænd; og derfor — i Farens Stund raabte han ud over Landet: Herfrem, danske Mænd, i Staal og Plade, gjør Fædrenes Gjerning, gaaer de ædle Heltes Hærgang! Han følte, at der var intet skjønnere og mere straalende end at staa paa Vagt for gamle Danmark under det gamle Danebroge, og i standende Strid at give, hvad Gud har givet os, for at fri og frelse det dyrebare Land og overgive Slægten en velsignet Ihukommelse. — Det var maaskee ikke populært, men det var folkeligt. Og derfor sang ogsaa Hæren, ja, det hele Folk:

„Vi byde Fjenden Trods,
 Naar Kongen er med os,
 Og vee det usle Drog,
 Som elsker ej sit Sprog,
 Som ej vil offere Liv og Blod for gamle
 Danebrog.
 Og kommer jeg ej hjem til min gamle
 Fa'r og Mo'r,
 Kong Frederik vil trøste dem med disse
 hersens Ord:
 Sit Løfte har han holdt, en tapre
 Landsoldat.
 Hurra, Hurra, Hurra!“

Ja, en Aand var over Konge og Folk i
 de Dage, saa selv Fjenden maatte
 sande: Her er ikke en sammenløbet
 eller sammenblæst Flok, men et Folk!
 — og de følte Uffes Sværd, Skrep, ved
 Slesvig, Frederits, Isted,
 Midsunde og Frederiksstad.

Side 131 ↑

Og, da han saa laa paa
 Sottesengen dernede i det dyrt
 tilbagekjøbte Land, da Dødens Skygger
 alt vævede Sløret for Kongens Øje og
 førte Syner frem for ham, — hvilke
 vare da de Billeder, der gik forbi den
 døende Drots Blik i Dødsnatten, hvor
 færdedes hans Sjæl, hans Tanke, hans
 Hjerte paa det Sidste? — Det var paa
 Dannevirke i Spidsen for
 Danehæren, han drømte sig. De, som
 vare omkring ham i denne
 skjebnesvangre Nat, de fortalte, at
 Kongens Høvdingsrøst lød som til
 danske Krigsmænd: „Fremad, fremad,
 danske Folk!“ Ja, han færdedes med
 sin sidste Tanke midt i Slagmarken
 paa sin hvide Ganger. — Troer I, at

naar Kongens vildsomme Sjæl i Dødskampen kunde drømme sig paa disse Steder, naar hans sidste Syner var Valpladsen med de kjæmpende Skarer, hvor Danmarks Gaade skule løses, — troer I, at dette var tilfældigt, og at det kunde skee, hvis ikke Kongens Hjerte havde hørt hans Folk til, hvis ej det var det Inderste hos ham, hvis ej Folkets Aand havde havt et Hjemsted i Kongens Sjæl? Derfor siger jeg: Frederik den Syvende var en dansk Mand, han var en folkelig Konge. Hvad han var for Gud, det vedd vi ikke, og det ere vi ikke satte til Dommere over, men vi skal vide og takke for, at han var en Folkedrot; og han skal aldrig glemmes i Danmark.

Og hvad han gjorde for os og gav os, det sigtede til at gjøre os til et kongeligt Folk i Fædrelandet. Hvad er „det Kongelige“? Jeg vil først sige: det Kongelige er Overblikket, det er dette, at det fører op paa høje Steder, hvor der er Udsigt ud over store

Side 132 ↑

Vidder, fjernt fra det Lave og fra Krybet, fra Smaaligheden, beslægtet med Kongeørnens Blik fraoven; det Kongelige er dette, at Man kan samle det Hele i sit Skue, og ikke gaaer tilbunds i det Enkelte, det Smaa. Det er det Kongelige, at Man med Aandens Syn ud over det ganske Fædreland med dets Skove og Søer, Belter og Hav, med dets Agre og Enge, med alle dets Yndigheder og Herligheder kan sige og føle: dette Fædreland er mit, og det kalder paa mig og kræver, at jeg, den Enkelte,

skal leve og dø for det, hvis Jord gjemmer Støvet af alle danske Slægter før mig; det er det Kongelige, at Man har Aandens Syn for dette vort Folks Liv igjennem Tiderne og Slægterne, at Man seer og veed og føler dybt, at der i Fædrelandet levede Fædre og Mødre, danske Mænd og Kvinder før vi gjennem Aarhundreder, og de Bedste af dem har efterladt os en Arv af Adel og Stordaad, Heltegjerning og Kjærligheds-Drift, af Højsind og ædel Blødhed, en Arv, som vi ikke skal forøde, men forøge, at ogsaa vi kunne overgive Efterslægten, ikke Skam og Skjendsel, Blødagtighed og Smaahed, men et Hæders-Navn med Rentes Rente, overgive dem, som komme efter os, vor Tids Krønike ikke beskrevet med Nidskrift, men med nogle flere gode Runer paa Ærens Skjold; det er kongeligt. — Og til det Kongelige hører det: at kunne regjere, kunne holde Tømmerne, og „raade sine egne Runer“, holde Høvdingstaven, og med den pege hen paa Maalet for Folkelivet og være med at føre an, i større eller mindre Kredse, paa Gangen dertil. Det er en stolt Beskrivelse af det Kongelige, naar Ha-

Side 133 ↑

kon Jarl siger til Trællen, der leger Konge med Filen til Septer og Ambolten til Trone:

— — — „Du skjælver
Paa Tronen, Dreng! det maa en Konge
aldrig,
Om end det stormer om ham
rundtomkring,

Og truer ham med Død og Undergang;
 —
 Da skal han sidde rolig med sit Spir,
 —
 Et Fast, et kongeligt, et mægtigt Blik,
 Da lægger Stormen sig, da bli'er det
 roligt,
 Og Solen skinner paa hans Guld.“

Ja, der er Forskjel paa at „lege“ kongeligt, som saa Mange har gjort baade hist og her med Kjævl og under opstyltet Værdighed, mens Alt var fladt og roligt, og saa at være kongelig, naar det gjælder om ikke at „skjælte“ for Stormen, men at besværges den med Kongetro og Kongekraft. — Og, naar et Folk virkeligt skal være kongeligt, da maa det kunne regjere i den Betydning, at det giver sig saadanne Love, som baader Fædrelandet, gavner det hele Folk. Thi Danmark er ikke til for os Enkelte først og fremmest, men vi er til for Danmark, for det Hele. Og for saaledes kongeligt at kunne styre og regjere, hører der fremfor Alt dette: at kunne regjere sig selv. Vi har haft Herremands-Vælde i Danmark; det var den saakaldte „Adel“, der styrede, og endnu drømmes der paa Herreborgene i smaa Hjerner om den Vælde; men disse Stormænd var saa tidt Smaamænd, der ikke kunde regjere sig selv, lode sig trælbinde af Kjød og Dumhed, og istedetfor at røre sig til en god Gjerning for Folket, lode sig styre af Blødagtighed og Haardhed, af Hovmod og ussel Fordeel, trykkede Bonde og Borger i Støvet til

Side 134 ↑

Trællekaar. Det var ikke kongeligt: ofte blev de store Herrer selv Trælle med Ridderhjelm. — Vi har havt Præstevælde i Danmark; men det gik gjerne saa, at Præsterne kunde ikke regjere sig selv, kunde ikke styre deres Herskesyge eller Begjerlighed, trodsede baade Konge og Folk og holdt Folkets Sjæle i Trældom, ligesom Herremændene Folkets Kroppe; — det var ikke kongeligt. Vi har havt Kongernes Enevælde i Danmark; — men fordetmeste kunde de ikke regjere sig selv og styrede derfor daarligt Land og Rige; — det var heller ikke kongeligt, trods alle Kongemagtens Tegn, Krone og Purpur. Vi har været paa Vej til at faa en Embeds-Vælde i Danmark, — men Fristelsen kom atter — det holdt tidt haardt for Embedsmændene at regjere sig selv, de troede tidt, at Folket skulde tjene dem, istedetfor de Folket; — det var heller ikke kongeligt. — Nej, for at kunne styre og regjere kongeligt, gjælder det om at kunne styre sig selv, holde sin Egenkjærlighed, sin Gridskhed, sin Misundelse, sit Had, sin Smaahed nede og kudske dem, mens det hele Fædreland, det hele Folk staaer der for vort Blik som det, der kræver for Underdanighed, vor Tjeneste, vor Kjærlighed, ja, om saa skal være, vor Opoffrelse. Kong Frederik gav os Friheden, for at gjøre os til et kongeligt Folk, saa det hele Folk skulde stile mod Maalet, ikke enkelte Stænder være ovenpaa, mens de Andre var nede. Og det er vist og sandt, at, kan et Folk blive præget med Kongestempel, da maa det være ved Friheden, som giver Alle lige Ret og hvorved den Enes Selvhensyn

møder Modstand og lammes

Side 135 ↑

af den Andens lige Berettigelse. Der er ingen Gave, der bedre kan fylde Menneskehjerner, som har ædle Drifter, med Følelser af Kongeværdighed, end Frihedens Gave. Under dens Sol rejser sig alle Menneskelivets gode Spirer, ligesom Blomster og Græs groer frem under Solens Lys og Varme. Og, er der noget kongeligt i et Folk, da kommer det frem i Friheden. Vel skyder der ogsaa Ukrud og Giftblomster op; men da skal det vise sig, om den gode Sæd er mægtig til under Kamp at holde det Onde nede, som Kornet, der saaes i Ageren, overvælder de vilde selvsaaede Urter. — Naar Frederik den Syvende kaldte sit hele Folk, ikke enkelte Klasser, til Thinge og sagde: Jeg deler min Styrelses-Magt med mit Folk, — da var det Meningen, at vi Alle skulde føle: denne Frihed er ikke for at tjene Herremænd eller Præster eller Embedsmænd, eller Bønder, eller Dannede eller Udannede i deres særskilte Stilling i Modsætning til det Hele; men den er, for at vi skal bruge den saaledes, at „Danmark dejligst Vang og Vænge“ kan blomstre og faa det godt paa sine gamle Dage; den er ikke, for at vore egne smaa Fordele kan vindes, men for at Fædrelandet kan vinde den store Fordeel at have en ædel, fribaaren Befolkning, der vil lægge Liv og Kraft paa den Gjerning at højne Danmarks Lykke, at fylde Folkelivet med det Gode og Velsignede. Saa faaer vi Enkelte det ogsaa godt. Det er kongeligt.

Og endnu Eet. For at et Folk kan være kongeligt, maa det kunne og ville væрге sit Eget, væрге

Side 136 ↑

med Manddom og Villighed det Land, Gud gav det at bo og bygge i, den Folkelighed, som er dets Odel og Arv. Derfor skal vi vel mærke os, at, samtidig med, at Kong Frederik kaldte sit Folk til Thinge og gave det Frihed, kaldte han ogsaa til Vaaben, til Grændsen, for at vogte og væрге Riget imod Røverne og Fjenderne, for at give Blod og Liv for det gamle Fædreland. Det skal minde os om, at Friheden er Intet, er kun en smuk Maske over et Dødningeaasyn, naar vi igrunden er et Trællefolk, der bøjer os og bukker for Ransmændene, og kun tæller Fjendens Tal, for alene derefter at vælge sit Stade: enten Modstandens eller Trygleriets, istedetfor at lægge Heltemod, Fædrelandskjærlighed, Ret, Sandhed i Vægtskaalen. — Den Mand, der lader Ugjerningsfolk bryde ind i sit Huus, røve og skjende Hustru og Børn, idet han tænker: De er Mange, jeg kun Een, gjør det, og ikke, uden at regne, kaster sig i Kampen imod Fordærverne, — det er en Træl, der ikke fortjener Hustrues og Børns Kjærlighed, er en Træl, om han end smykker sig med Frihedens Navn. Den Mand, er det end den fattigste Huusmand eller Inderste, der lader sin rige og mægtige Nabo, en Herremand eller Godsejer, træde sig paa Nakken, lader ham krænke og haane sin Menneskelighed og Ære, og gjære sig til Herre i Huset, mens han staaer der med bøjet Hoved og Hatten i Haanden, istedetfor at sige: „Pak dig ud, her er

jeg Herre!“ bærer sig saaledes ad, fordi han tænker: Jeg er kun lille og ringe og hvor skulde jeg turde sætte mig til Modværge mod den Mægtige og Rige, af hvem maaskee min Velfærd afhænger,

Side 137 ↑

— det er en Slave i sine bedste Friheds-Klæder. — Nej, Venner! det Kongelige i et Folk, det er ogsaa at føle, at, hvor lille Man end er, saa har Vorherre sat sit Mærke paa dette Folk, har givet os et Folkeskjold, som ikke godvillig skal gives Bøddelen i Vold til at sønderbrydes, et Folkebanner, som ikke i Vanhæder skal stryges selv for den mægtigste Fjende, men at vi skal værge os til det Yderste; det er at føle, at Overtal er ikke Overmagt i ethvert Tilfælde, og at, skal vi end for Øjeblikket bukke under, saa er der intet Valg: naturligviis falde med Ære og ikke leve med Skam, og at det, at købe et ynkeligt Liv af de mægtige Ransmænds Raade, det er just at bukke under i Virkeligheden uden Haab om Oprejsning, men at ligge slagen paa Valen under sit Banner, som Man værgede til det Sidste, det er alligevel en Sejer og det er en Forjættelse om en ærefuld Folkeopstandelse, naar Tiden kommer. Det er kongeligt — saaledes skal et Folk være. De, som raaber paa, at vi skal nedlægge Vaabnene og bruge al vor Kraft til at samle Penge og Gods, nyde Kjødelighedens Glæder, ja, sige: „det er umenneskeligt og ukristeligt at gaa i Kamp for Fædrelandet“; vi skal kybe for vor Fjende og tiltrygle os hans Naade ved at ligge værgeløse for

hans Fod, kun bede ham om at beholde vore Gaarde og vort Kjød, og ikke bryde os om, at han tager vor Ære, vor Folkelighed, vore Sjæle, — de er, Gud bedre det, ikke kongelige, men stakkels Trælle, og de raade os til at blive som de; og Den, hvis Navn de formastelig paakalde, Han vender sig bort fra dette usle Trældoms-Væsen. Skulde det blive

Side 138 ↑

Følgen af Frederik den Syvendes Friheds-Gave, at Folket besluttede sig dertil — thi nu kan det gjøre det, just fordi det har faaet Bestemmelses-Ret over sin Fremtid og Skjebne —, da vilde det være et Vidnesbyrd om, at hans Gave kom for sildig, at Folket var dødsmærket og raaddent, og Giveren vilde vende sig i sin Grav, tænker jeg. For Gud i Himlen skal vi kaste os i Støvet og tilstaa: Du har Ret og vi har Uret, men giv os Naade, — men ligeoverfor vor bittre Fjende, om han saa smeddede sig 10 Kejserkroner, skal vi staa oprejst med Kongestemplet paa vor Pande, see ham i Øjet og sige: Du er i vor Gjæld og vi slaa ikke en Tomme af paa vor Sandhed og Ret. Det er kongeligt. Saadan bar Frederik den Syvende sig ad, da de Forvorpne stillede ham Vilkaar; saaledes vilde han, at vi skal bære os ad. Og kun saadant et Folk kan være frit og bruge Friheden, uden at dræbe sig selv.

For denne folkelige Konge har vi rejst denne Bavgast til hæderlig og taknemmelig Ihukommelse, og det er vort Ønske, at mangen dansk Mand og Kvinde, som gaaer den forbi, maa

standse lidt og tænke: den bedste Tak vi kan bringe, er den, at lade det Kongelige faa Magten i os. Og gid navnlig denne Egn's Beboere maa i Kjærlighed staa Vagt om Kongehøjen som ædle Danemænd og Danekvinder. Nu falder Dækket og der staaer indenfor Kong Frederiks Navn ristet i Stenen med Runer; dybere er Runeskriften i danske Hjerter.

Side 139 ↑

En Sammenstilling.

Det er efter Kejsers Napoleons Fald, synes jeg, meer end godt er, blevet almindeligt, at sparke til den døende Magthaver, og gjerne at ville tro det Allerværste, der siges om ham, hans Liv og Fortid og hans Regjering, og det skeer tidt ikke mindst af dem, som i hans Kejsertid talte smigrende Ord om hans Magt og om hans gode Villie til at staae imod Fordærvsens Magter. Et harmeligt modbydeligt Indtryk gjør det at høre ikke Faa af dem i Frankrig, som vare hans Tjenere, som soledede sig velbehagelig i hans Straaler, og af hvilke Mange har modtaget Hæder, Glands og Rigdom af ham, nu efter hans Nederlag overdænge ham med Spot, Foragt og de groveste Beskyldninger. — Og ganske vist, den Vanskjebne, der er overgaaet ham, har ikke været uforskyldt, og har tillige aabenbaret en Raaddenskab og en Huulhed ved hans hele Stilling og i hans Regjerings-Færd, som Man ikke kan eller maa være blind for, hvis Man i

det Hele vil have en Dom om de sidste store Verdens-Begivenheder og drage Nytte af at betragte dem. Det kan og skal ikke glemmes, at hans Trone hvilede paa en oversavget

Side 140 ↑

Bjelke, paa en brudt Ed og en svigtet Æres-Forpligtelse, hvoraf der aldrig kan komme Andet end Fald tilsidst. Denne Grundvold for hans Magt maatte nødvendig avle en Fordærvelse, en Masse af fortærende Svampe i hele Folkelegemet, og han selv synes saa lidt at have været drevet af Aand, saa lidt at have havt Syn paa, at et Folk maa være Fyldt med ædle Kræfter, for at have Ret og Magt til at kaste Afgjørelsens og Folkefrigjørelsens Lodd i Vægtskaalen under de store Brydninger — at han tvertimod, som det nu anstikkes af Blødagtighedens, Vantroens, Nydelsessygens, Lefleriets, Kjødets og Guldbegjærlighedens Gift. Det viser sig derfor ogsaa nu, at det var i højeste Grad uholdbart, naar vi i grunden allesammen nærrede den Tro, at han skulde blive det Redskab, der „førte Folkenes Sag frem til Sejer“, til virkelig afgjørende Sejer. Dette skal sees og ikke forties, naar vi ville følge Sandhed og komme tilrette igjen efter denne vor grundige og farlige Misforstaaelse og Vildfarelse. Kejser Napoleon ligger paa sine Gjerninger, — den Dom vil Historien sikkert nok fælde, — han bliver ikke nogen tragisk Helt, der kjæmpede og segnede for en stor og berettiget Tanke, hvori han selv havde sit Liv.

Men ligesaa vist er det, at vi, for at fælde en retfærdig Dom, maa see

Kejser Napoleon i Forhold til sin Tid og de andre Stormagter, der prangede paa Højderne, og med hvilke han kom til at spille det store Spil om Sejer eller Undergang — og tabte

Side 141 ↑

Spillet; ligesaa vist er det, at vi ikke udelukkende skal stirre paa den for største Deel udhulede og raadne Stamme, men, for at dømme ret, ogsaa maa have Øje for de smaa grønne Spirer og Blade, som kan udspringe selv af et saadant meer end halvvissent Træ, og som tyder paa, at der dog endnu er Liv i Træet, om end kun et hendøende. Og saa siger jeg: Han holdt Tømmerne i en ussel, ikke blot Dværgetid i Evropa, en Tid, da selv det Største, som skete, var lamslaaet under denne Puslen i Bjergets Mulm og førtes frem ad Tusmørkets Krumveje (Italien); men i en Dværge-Jættetid, da ikke blot den jammerligste Smaahed uden sand Løftelse spillede Mester, men da Alt var lagt aabenlyst an paa, med fræk Skamløshed, at lade Løgn, Meened, Herteløshed, Aandløshed, Ran og Rov og al Slags Ugudelighed trampe hen over alt Ædelt, Storslaaet, alt varmt Liv og al Menneskelighed, og Man aabenbart vedkjendte sig, at Sandhed, Retfærdighed, Sjælsadel, Troskab og Kjærlighed vare retløse i Verden. Ganske vist har der været Tider i Slægters Levnetsløb, hvori Tilstanden var en lignende, ja, hvori der forefaldt endnu rædsommere Brudd paa Tro og Love og alt Menneskeligt; men det gjør ikke de nuværende Tider bedre, og desuden mener jeg, at hvad der under mange

grusomme Tidsskifter i de forledne Dage kunde være gjort paa en Maade i god Tro og Tidt uden Anelse om, at det kunde være anderledes, fordi da laa Menneskebevidstheden ofte i Dvale, i et Tusmørke, som lod Himmel og Helvede, Ondt og Godt, Løgn og Sandhed blandes sammen, uden at Man vidste,

Side 142 ↑

hvad Man gjorde, — det kan i vor Tid og navnlig i vor Verdens-Deel ikke gjøres i denne Dæmrings-Tilstand af Lys og Skygge — dertil har Man ad Forstandens og Begrebets Vej altfor meget arbejdet sig op til Dags-Klarhed; og derfor kan Man ikke skuffe sig selv, naar Man gjør det Onde; Man veed godt, at det er imod Alt, baade hvad Kristendommen byder og hvad Manneskehjertet kræver, — Man vil dog det Onde og pynter det kun i det Højeste med Hykleriets Kaabe, fordi Man vil staae som retfærdiggjort, skjøndt Man ogsaa veed godt, at Ingen troer derpaa. Saavidt ere vi komne i Udviklingen hos Kristenheden. Jo højere Solen staaer paa Himlen, desto mindre kan Man bilde sig ind, at en Stejle er en Æresport, en Røverborg en Kirke, en Stimand en ædel, højsindet Helt, hvad Man maaskee kunde tro, mens Morgentaagerne endnu stod over Landet. Under saadanne Omstændighederne endnu stod over Landet. Under saadanne Omstændigheder og Forhold fortrinsviis at tage en Enkelt ud af Mængden — og det især efter at denne Enkelte er faldet dybt fra sin Højde som det største Offer for en fælleds

Brøde, — at tage en Enkelt, som var sin Tids Barn, og havde ganske vist ikke Magt eller dyb Villie til at staa Tidens Strøm imod, og saa udøse sin Foragt og sit Had fortrinsviis paa ham, som det nu skeer i Frankrig og mangfoldig andetsteds, — det kalder jeg baade uhistorisk og uretfærdigt; det beviser kun, at Man selv er betænkelig inddrøkket af Tidens Gift.

Men jeg paastaaer endvidere, at Kejser Napoleon, sammenstillet med Tidens Stormagter, ikke blot ikke behøver at slaa Øjnene ned for dem, hvor dybt han

Side 143 ↑

end maa slaa dem ned overfor Menneskelighedens og Folkelivs-Tankens Krav, som han har svigtet; men endog kan see dem i Øjet med en Slags Stolthed. Det er fuldkommen sandt, hvad nylig er sagt om ham i en „Tidsbetragtning“ af Rudolf Schmidt, at han kun „opererede med Ideer“, ikke fyldtes af dem, ikke dreves af dem, men brugte dem kun i fremmed Tjeneste, hvad aldrig er til Baade i Længden. Men om hvilken af de andre store Folks Høvdinger kan Man endog sige Saameget? Det er sandelig ikke „Ideer“, der kundgjøre sig i Petersborg, Berlin eller London; — nej, der fryse de bort i russisk barbarfrost, svides bort i den brandenborgske Sand-Ørken, kvæles i engelsk Kjød og Fedt. — Der er, saavidt jeg kan see, ikke en Eneste af dem, som fører Folkenes Sag, der har givet end det mindste Bidrag til det virkelig Menneskelige Sejer og Ære, medens der bliver ved at skattes til Døden, Barbariet, Tyranniet og

Pjalteriet. — Kejser Napoleon har dog gjort Noget, hvorfor Menneskeheden er ham Tak skyldig, om han end ikke var Mand for, hverken hvad Magten eller Villien angaaer, at tage Skridtet fuldtud, og hvad saa end hans Bevæggrunde vare. Det kan gjerne være, og efter de nyeste Oplysninger, er det sandsynligt, at Bevæggrundene vare simple nok; men der er dog ved ham bragt Noget frem, som er smaa Lysglimt i Mørket. — Jeg skal pege paa fire Ting, som aldrig ville blive glemte, naar hans og vor Tids Saga skal skrives, og der vil da blive spurgt, hvad da de Andre have at stille ved Siden deraf uden en Slags Modbilleder, ja, Vrænge-

Side 144 ↑

billeder. — Han bandt den ene Vinge paa den Ørn, som, hvis den faaer Lov til at følge sin Rovfugledrift, vil betragte Evropa som et Aadsel og fraadse deri; derved forsinkede han Ørnens Flugt og gav en Verdensdeel Pusterum idetmindste for en Tid. Det skal aldrig glemmes. Hans Fald har strax, som vi vide, løst denne bundne Vinge; Rovfuglens Reb har strax hakket Seglet over paa det „hellige“ Fredsbrev, som var „besvoret“, og vi skal sagtens snart faa at see dens brede Slagfjedre kaste sin Skygge kold og dødtuende over Folkene. — Det Andet, vi skal takke for, er dette, at Kejser Napoleon gav Stødet til og selv kjæmpede for, at det fremmede Tyrannies Jernbøjler knustes for et Folk, og at det blev givet tilbage til sig selv; og, om end denne Befrielsens Gjerning fra hans Side kun blev halvgjort — thi han selv var kun halv,

ja, ikke det engang — saa er selv dette dog Noget, som er enestaaende i vor Tid, hvor Man nok har seet de store Magthavere kneble Folkene, ja, føje nye Lænker til de gamle; men hvor Man ikke har seet Nogen løse en Folkesjæl af dens forsmædelige Fængsel. Vel kan Glæden over denne Italiens Frigjørelse ikke være ublandet, naar vi see, først at dette latinske Folk med Victor Emanuel i Spidsen smittede sit nye Skjold ved Forbund med den Magt, som vilde kue og trælbinde andre Folkefærd, dernæst at dette samme Folk med denne samme Konge lod sin Redningsmand i Stikken, for at hytte sig selv og faa større Fordeel — en, som det synes mig, uaftvættelig Plet paa det unge Italiens Skjold. Men dette kan ikke lægges Napoleon til Last, og under alle

Side 145 ↑

Omstændigheder maa det være Hjertet kjært og dyrebart, at dog paa eet Sted det ugudelige Fremmedherredømme maatte vige Pladsen for Folkets egen Selvstyrelse. — Jeg nævner dernæst dette: Kejser Napoleon har under det græselige Ragnarokkur, hvori al Folkeret og Statsret, al gammel Vedtægt, Troskab mod Konge- og Folkeforskrivninger (Traktater) æltedes sammen til et Kaos, hvori kun Næveret, Spydstageret, Ulvtid, Sværdtid, Blodtid var ovenpaa, udtalt den eneste med Sandhed og Retfærdighed stemmende ædle, menneskelige Grundsætning, som er opstillet i dette fortvivlede Tidsrum, den Grundsætning, at hvert Folk maa uvægerlig selv raade for, til hvilket Folkelegeme det vil henhøre ogsaa

statsretligt; og vel er denne Grundsætning endnu ikke trængt sejrende frem, og i det sidste Aar har en Jernhæl igjen traadt den i Støvet; men den er udsaaet i Folkejordbunden, der ligger den og groer, og selv det, at Jernhælen har traadt den ned, kan bidrage til, at den kommer i dybere Muld og vil voxe frem med større Kraft. — Og endelig vil jeg som det Sidste nævne, hvad navnlig vi Danske aldrig uden sort Utaknemmighed kan eller vil glemme, uanseet al Formodning om, i hvad Hensigt Kejseren gjorde dette: Han har faaet denne Grundsætning anerkjendt, idetmindste paa Papiret, i Wienerfredens 5 §, som bestemmer, at Nordslesvigerne selv skal afgjøre, om de vil høre til Danmark eller Preussen. Dette skylder vi, at vi staa folke- og statsretlig uantastelige ligeoverfor vore Dødsfjender, at vi ere blevne frie for Bruddet paa Tro og Love, naar vi, om og med Sværd

Side 146 ↑

i Haand, kræve vor gamle Odel og Eje tilbage. — Ganske vist, han kunde heller ikke her komme ud over det Halve, var ikke Mand for at tvinge Vedkommende til at lade Tingen blive virkelig udenfor Papiret; men hvad have de Andre at komme frem med ligeoverfor ham; hvori har de endogsaa kun paa Papiret anerkjendt nogen ædel Grundsætning for Folkenes indbyrdes Vilkaar og Frihed?

Thi jeg spørger: Hvad har det store Rusland i vor Tid ydet til Menneskehedens Bedste? Almindelig Tavshed. Derimod løfter der sig en Røst, der taler et forpint og bristende

Hjertes Sprog. Polen taler fra sin af Sønnernes Blod dampende Jord, med Lænkens Raslen, med et søndersplittet Folkelegeme, der vrider sig i Krampetrækninger, med dybe Smertens Stemmer fra Siberien, hvor „Haabet er ladet ude“, og jeg veed ikke, at der fra Moskovitten har lydt et eneste Ord, eller er udgaaet en eneste Daad, som har villet i Virkeligheden lukke den stængede Dør op for Folkenes Frihed, for Liv og Lys. Det er, som Napoleon den 1ste sagde, „Tartaren“, der stikker frem igjennem den evropæiske Fernis. Og senest har vi derfra seet Stumperne af en „i Guds Navn“ afsluttet højtidelig Folke-Overeenslømmst flyve ud over Verden, iturevet af den mægtige Haand, som underskrev den. — Og hvad Stort og Godt, selv efter meget formindsket Maalestok, er der udtalt end sige udført fra den habsburgste Kejsertrone? Man har taget Deel i det Vinter- og Nattetog, der skulde sønderrive et lille fredeligt Folk, ligegyldigt om det derved udslettedes af Tilværelsen, taget Deel deri

Side 147 ↑

halvt af Rovlyst efter fremmed Gods, halvt af Frygt for at blive overfløjet af den anden tydske Stormagt; truet og tvunget blev det til at give Slip paa Fængsels-Nøglerne, hvormed Man havde stænget et fremmed Folk inde; — prøvet har Man paa at spille den samme Rolle som Tydsklands Kejser, der nu er tilfaldet den anden „Store i Sækken“; straffet blev Man for sine Synder imod danmark og andre Folk med at ligge under for Den, som lokkede og fristede til det Uhæderlige.

— Og nu England, det England, som engang var Frihedens Forkjæmper i Verden, og gjorde sig en Ære af at gaa foran, hvor Aandens Banner vajede og krævede Kjæmpernes Fylking frem imod al Trældom, — England — vi har erfaret, hvorledes det med Hænderne i Lommen har seet til ved de uhørteste, blodigste Brudd paa Tro og Love, paa Folke-Pagter, hvorunder dets eget Navn og Segl stod, og til hvis Overholdelse dets Ære var knyttet; vi har seet dette stolte England fejgt og trællesindet bæve for enhver mandig Holmgang for dets Ære, krybende at forhøre sig hos dem, som i vore Dage skred frem ikke blot over Dynger af Lig, men over al Folkeret og Menneskelighed, forhøre sig hos dem om hvad de krævede, ikke for at modsætte sig Uretfærdighedens Krav, men for at understøtte det; vi har seet dette England finde sig i, at Man slog det under Ørerne med Stumperne af de Forpligtelses-Breve, det selv havde været med at udstede. Ja, dette England, der med al sin Frihed dog har underkuet Irland og berøvet det dets Selvstændighed, medens det nu kun nødtvungent vil raade lidt Bod

Side 148 ↑

paa den gruelige Uret imod et værgeløst Folk — hvad har det gjort, for at bringe Slægten Lettelse, Løftelse og Fremgang? — Og nu Tydskland, der staaer paa rygende Tomter af brændte Byer og Borge, ombølget af Kvinders, Børns og Oldingers Suk og Smertes-Røst, staaer der med sin Gud

Man veed, at hos

Venderne, der ere
 Preussens egentlige
 Stamfædre, havde Guderne
 to Aasyn, et paa hver sin
 Side af deres Billedstøtter:
 det ene, som forestillede
 den ophøjede (ideale)
 Guds-Skikkelse, det andet
 forestillende
 Vrægebilledet, — et
 Fingerpeg paa, at
 vedkommende Folk
 forbeholdt sig efter
 Omstændighederne at offere
 til den høje eller til den
 forvrængede Gudsskikkelse.
 Denne Brug har Preussen i
 vore dage optaget: i
 Theorien bringer det
 Sjælsadelen sin Hyldest; i
 Praxis bøjer det Knæ for
 Grimheds- og
 Hjerteløsheds-Billedet. Den
 Kristne Gud maa finde sig i
 at have sin Modsigelse ved
 sin Side under samme
 Navn. Et styggere
 Vrægebillede af den sande
 Gud kan ikke godt tænkes
 end den Gud med
 Pikkelhuen, der ikke blot
 tillader, men kræver som
 sin Ret, at alle Folk offres,
 for at det Tydske kan
 bestaa.

ved Siden, for hvem Man gjør Buk paa
 Buk, mens Mandslet, Jern og Blod,
 Hovmod er Guds-Dyrkelsen, der vises
 ham, — hvad har dette Preussen at
 opvise, der kan kaldes et Bidrag til at
 berede Menneskelighed, Frihed, Ære
 og Folkelighed Vej paa Jorden. — Man
 beskylder med Rette Kejser Napoleon
 for, at han opsvang sig paa
 Kejsertronen ved at bryde en Ed, ved
 at gjøre Oprør imod den Forfatning, i
 Kraft af hvilken han havde mod taget

sin Stilling. Her, kunde Man mene, at dog vedkommende Kejser havde Noget forud for Ham. Det er underligt, at det ikke for længe siden er blevet seet og udtalt langt stærkere og klarere end det

Side 149 ↑

er, at der ligesaa fuldt er gjort Oprør i Tydskland: Man har der været revolutionær fra Tronerne efter stor Maalestok, Man har der fra høje Steder været en Tilintetgjører af den Forfatning, ifølge hvilken Man alene havde sin retslige Stilling i Forbundet. Saavidt jeg og Nogen veed, var det tydske Forbunds Forfatning den Retsgrund, hvorpaa Preussen og de andre tydske Stater stod som Medlemmer af dette Forbund. Denne Forfatning kunde ændres paa fredelig Maade ved lovlig Vedtagelse af en anden; men den kunde ikke eensidig spænges med Vold; gjorde Man det, da var det Oprør, da var det revolutionært. Men nu gjorde Man dette i Aaret 1866, sønderrev Pagten og angreb dem, som efter deres Stilling var Forpligtelsen tro og adlød Forbundets Love; Man jog tydske Fyrster bort, styrtede dem fra deres Troner og tog deres Lande i Besiddelse med Vaabenmagt, og den Kejsertrone, som nu er oprejst, den hviler ligesaafuldt, ja, endnu mere end den napoleonske, som dog bagefter fik Folkets Stemme, paa en oversavget Bjelke, om denne end er klinet sammen med „Blod“ eller svejst set sammen med „Jern“. — Og kan nu denne Stormagt pege paa nogen eneste Kjendsgjerning, der endog kun fjernt kan sammelignes med det, som

Napoleon den 3die dog har udrettet for Slægtens og Folkelivets Formaal, ihvor lidt end dette er? — Saa siger jeg: Lad os da i vore Tidens grændseløse Savn af ædle Mænd og Folkeførere paa de høje Steder, idetmindste afholde os fra at gjøre alene til Syndebuk ham, som trods al Raaddenskab dog var den Eneste

Side 150 ↑

paa Tronen, der gjorde et lille Skidt fremad til Noget, vi kan glæde os over og ikke bedrøves over paa Menneskelighedens Vegne. Ganske vist, det var kun Lidt og der var slemme Hager ved dete Lidet; — men lidt Godt, der kan bruges i Udviklingens Tjeneste, var dog nok værd at paaskjønne ved Siden af de Ødelæggelsens Bølger, der ellers true med at overskylle vor Nutid og bortskylle vor Fremtid.

Hovedaarsagen til, at det maatte gaa nedad og tilbunds med Kejser Napoleon var naturligviis den, at Frankrig under ham var sunket ned, som det nu sees, under Lavmaalet af sædelig og menneskelig Tilværelse, og at han ikke var mindst skyldig i, at dette var Tilfældet; men den nærmeste Aarsag var den, at han begyndte Krigen med en vitterlig Løgn. Det blev af Kejseren og hans Regjering angivet som Angrebs-Grund, at Preussen bejlede til Spaniens Krone for en af sine Prindsere. Dette var Løgnet: det var kun et Paaskud, der var saameget betydningsløst, som Kong Vilhelm, inden Krigen brød ud, havde givet Afkald paa sin Plan. Havde endda Kejseren sagt: Frankrig vil vinde sin gamle Magtstilling tilbage,

som Preussens Lykke og Snedighed i Forbund med Frankrigs Dumhed har svækket; jeg vil erobre os Rhingrændsen, for saaledes at stoppe Munden paa de oprørske Kræfter herhjemme og befæste min Trone; — da havde dette vel ikke været et stort og ridderligt Feltraab, men det havde dog været ærligt. Endnu bedre, ja fuldt berettiget for Gud og Mennesker havde det været, om han havde sagt: Vi erklære Preussen Krig, fordi denne Magt

Side 151 ↑

truer al selvstændig Folkelivs-Rørelse, al Frihed og al Sikkerhed for Landene i vor Verdensdeel, truer med at slukke al Ild paa Menneskelighedens Arne i Evropa; — vi kaste Handsken, fordi al Udvikling under Aandens og Hjertets Frihed vil blive umulig, om der ikke sættes en Dæmning imod denne Strøm, der under et Blod- og Jern-Herredømmes Flag vil overskylle alt Folkeliv paa vor Jordbund. Men Kejseren begyndte med en Løgn — derfor maatte det gaa, som det gik: saadan stadig Fordømmelse til at ligge under, saa at saagodtsom ikke et eneste Solglimt har skinnet over dette store Folks Vaaben og Valpladse, men Alt har været en sort Nat, — det synes at forudsætte en dybere liggende Grund — og jeg seer den i Løgneren — den havde sat Dødsmerket paa Sagen fra Begyndelsen af. Kejserefterfølgere i Regjeringen, Gambetta og Fæller, de har været ganske ideforladte. Uden at have Syn for noget Højere end at hytte det Kjødelige i denne Krig, begyndte de med at slaa Vaabnene ud af Hænderne paa det

franske Folk og de franske Stridsmænd ved at erklære: Kampen er uretfærdig fra vor Side, men vi skal dog blive ved at slaaes. Dette var ogsaa en Løgn og tillige en Dumhed. De skulde, synes mig, have begyndt med at udtale: ganske vist var den Grund, hvorfor Napoleon erklærede Krig, ingen Grund, den var huul og tom; men der er en Grund, og, har nogen Krig været retfærdig, da er denne det; thi her gjælder det om, hvorvidt Folkene skulle have Lov til at leve deres eget Liv, eller de skulle i bedste Tilfælde friste en ynkelig

Side 152 ↑

Tilværelse af de Hovmodiges Naade: den Grund tage vi op. Vi erklære en ny Krig i vort eget og alle, især de smaa Folks Navn; — derfor løfte vi Banner — for Frankrig først og fremmest, som ingen Fremtid kan faa, hvis ej den tydske Syndflod vises indenfor sine egne Grændser, men ogsaa for al den undertrykte Menneskelighed, for Ære, Sandhed og Ret. Et saadant mandigt, ærligt Ord har Magt til at kalde Aanden til Hjælp og det har Noget at betyde, selv om den øjeblikkelige Sejer ikke var tilfalden det kjæmpende Folk. Der er Forskjel paa, om Man lider Nederlag saaledes, at det Ædle i Folket rejser sig, eller saaledes, at Enden bliver „Kommunisme“. Men saaledes som Ordet fra de Styrende var, kunde Aanden ikke vedkjende sig Kampen. — Men dog siger jeg: Gudskeelov! at Frankrig dengang faldt. Havde det sejret under Løgnens og Ideforladthedens Banner, da var det vel just redningsløst fortabt og havde

vel aldrig mere kunnet blive en Forkjæmper for Folkenes Ret, idet Folket da havde sat sig fast i Raaddenskabene, som allerede var saa stor, at den kunde ikke blive større uden at naa Hjertebladet; da vilde Solskinnet og Lykkens Varme have modnet Fordærvsens Giftblomst hos det. At det blev ydmyget, at Natten kom over det med sine Stjerner og, Gud give, med sin dugg, deri seer jeg en Forjættelse om, at Styrelsen endnu har en god Livs-Gjerning at bruge Folket til, naar det nytter Tiden og lader sig „advare mod Udslettelsens Dom“ og faaer Øjet op for, „hvorfra dets Frelse skal komme“. Da skal det maaskee nok vise sig, at Tydsklands Sejer,

Side 153 ↑

der just ikke var under Sandhedens Banner, om end hyllet i Hykleriets Slør, var en Guds Straffe-Dom fraoven, og Frankrigs Nederlag, som Tingene stode, en Guds Naade-Dom, der sigtede til Oprejsning.

Saa maa det da vel sagtens indtil videre have sit Forblivende med Tydsklands Overvælde. Men ingen Magt skal bringe os til at see Andet i denne Overvælde end Sværdet og Øxen i Skarpretternens Haand, hvormed denne Slægt af Halvmænd skal tugtes og straffes for sin Brøde imod Aanden og Hjertets dybe Livs-Krav. En Skarpretter er et nødvendigt Onde, om det end ikke er misundelsesværdigt at være det. Napoleon den Første var en saadan Skarpretter i vore Fædres Dage; Tydskland er det i vore. Men Napoleon faldt; ethvert nyt Skarpretter-Embedede skal ogsaa

inddrages, naar det har gjort sin beskikkede Deel. Jeg tænker endog, at det tydske Kejserdømme vil være falden i kortere Tid end det sidste franske, der dog varede henved 20 Aar. Tiden skynder sig bestandig mere og mere, alt som det lakker ad Enden; det er jo en Jernbane-Hastigheds Tid; jeg vil see det, før jeg troer det, om Tydsklands Kejserdømme staaer i ti Aar.

Men Eet synes vist, og det er, at vi idetmindste ikke for Tiden skal see op til de høje Steder, til dem, som sidde paa Tronen, for at opdage Folkebefriere. Det har Vorherre grundig villet lære os i disse sidste Dage. Det er nok ogsaa Enden paa Begyndelsen til en Folketid, og Begyndelsen paa Enden af Konge- og Hersker-Tiden. Det er en tidlig Vaartid, saa vinterligt

Side 154 ↑

det end seer ud. Men naar man gaaer i det aarle Foraar derude i Skoven, og fryser maaskee, saa taarerne rinde nedad Kinderne, da skal Man ikke see opad til Trærnes Krone og Grene, for at opdage Spor af Vaaren og Forjættelsen om, at Vinteren er ifærd med at vige; thi deroppe er Alt endnu nøgent og bart og seer mørkt ud; men da skal Man see nedad til Skovbunden; der begynder da allerede Blomsterlivet at røre sig, der begynder det grønne Skovbunds-Teppe at væves, og det, det i Bunden, forvisser os om, at det virkelig er Vaar og at Sommeren stunder til. Gudskelov! i Folkeskovbunden spirer det i Folket, ihvor visne og skarpe end „Kronerne“ deroppe seer ud!

Sværmeri.

„Hvor Oberon lever, hiin Hjerterigets
Drot,
Og Titania, Synernes Dronning,
Jeg mødtes paa Morganas vidunderlige
Slot
Med Artur, hiin herlige Koning.

„Aarhundreder bortfløj; jeg mærked ej
dertil,
Da stod jeg en Kveld ved en Kilde,
Jeg lytted til Vovernes underlige Spil,
De hviskede saa venlige, milde.

„Jeg bøjed' mit Hoved; jeg aned dog et
Savn,
— End bar jeg Forglemmelsens Krone:
Jeg husked end ikke mit gamle danske
Navn —
Sært rørte mig Bølgernes Tone.

„Det var mig, som de hvidsked om,
hvad jeg havde glemt.
Min Guldkrands var trillet i Voven, —
Brat vaagned hvert Minde, som i
Sjælen var gjemt,
Om Danmark og Issefjords-Skoven.

„Jeg mindedes Karolus og
Ridderskabets Flor,
Og alle de Kjære, som døde;
Jeg husked paa mit Navn, og min
Længsel blev stor —
Da klang det, som Vindharper løde.

„Forsvundet var Slottet — som skyer

foer det hen;
 Og Skibet sig vugged paa Sandet.
 Ud skjød jeg min Snekke; jeg sejled
 bort igjen —
 Jeg sejled mod
 Fædrenelandet.“

Side 156 ↑

Denne Sang af Ingemann taler om Holger Danske, Danmarks stærke Landeværnsmand, et Udtryk for vor Folkeand, som tidt maatte gaa bort og forsvinde, naar Folket sov ind og vendte sig fra sine Minder og sit Odels-Liv, men som kom tilbage igjen i de store Tider, naar Folket rejste sig og rystede Søvnagtigheden af sig. Der fortælles om ham som Sangen ogsaa lyder, at han i mange Aar opholdt sig paa Morganas Ø, hvor han med Glemselens Krone paa levede i Drømmenes og Synernes fortryllende Verden, mens alle gamle Minder vare udslettede, saa han end ikke ihukom sit Fædreland, ja, end ikke sit eget Navn. — Men Sangen maler tillige, hvorledes han en Kveld stod ved en Kilde, „anede et Savn“, og bøjede Hovedet, saa Glemsels-Krandsen faldt af — og saa steg de op, de gamle kjære Minder, — Drømmeøen forsvandt i Skyerne for Virkeligheden, og paa sin gamle Snekke styrede han tilbage til Fædrelandet. — Det er om denne Holger Danske, Folkesagnet fortæller, at han engang skal komme igjen, naar det synes at lide mod Natten og Undergangen i Danmark, og der ikke er flere Mænd i Landet end Saamange, „som kan sidde om et Tøndebånd“; da skal han som en rigtig „Udskrivnings-Chef“ udskrive

alle tolvvaars Drengene og med dem bestaa det store Slag imod Danmarks Fjender, befri og frelse Fædrelandet; og Slaget skal staa paa Grændsen dernede i Sønderjylland.

Det er nu herom, jeg iaften vilde tale lidt til Dem. — Man kalder det nu Sværmeri, saaledes som Holger at glemme Alting over noget Indbildt, over

Side 157 ↑

Noget, som ikke er virkeligt, eller dog Noget, som ikke staaer i Sammenhæng med det Haandgribelige og Daligdays. Og jeg vil og tør ikke frikjende Holger for at have „sværmet“ paa Drømmeøen, og det skal aldrig godkjendes som noget Tilladeligt at glemme Fædreland, Minder og Navn; skjøndt vi vel til hans Undskyldning maa tænke os, at det var hans Folks Søvn og Død og Nedsunkenhed i Kjødelighed, var dette, der havde drevet ham til at søge Forglemmelse i en Drømmeverden, da Virkeligheden ikke gav nogen Trøst og Glæde. Saaledes er det vel tidt gaaet mangan ædel Mand og Kvinde, at de under Fædrelandets dyne Fald, Skam og Elendighed ere blevne fristede, og have fulgt Fristelsen til at forlade Hjem og Folk, for i fremmed Land at søge Valmuens Bedøvelse, søge at glemme Jammeren og Usselheden langt borte. Det skal ikke forsvares; thi just i Ødelæggelsens og Fortærelsens Tid skal de, som see Nøden, harmes og bedrøves over den, blive hjemme og ofre al deres Kraft og løfte deres Røst, for at det kan blive bedre. En Søn maa allermindst forlade sin Moder, naar hun ligger dødssyg og trænger til hans Pleje. „Sit Fædreland

skylder Man Alt, hvad Man kan udrette“, ikke blot i de gode, men ogsaa, ja, meest i de onde og fattige Dage. — Saa jeg vil ikke forsvare Holger, om end gjerne undskyldte ham. Det var „Sværmeri“, hans Liv paa Morganas Ø. — Men hvad jeg vilde gjøre opmærksom paa, er dette, at der er to Slags Sværmeri. Den ene Slags er den, som bestaaer i, at Aanden sværmer, uden at Hjertet er med, og det vilde jeg kalde det uædle Sværmeri. —

Side 158 ↑

Aanden er at ligne ved den stolte Kongefugl, den mægtige Fugl med de brede, stærke Vinger; den kan flyve langt og højt, flyve ud over den Muur, som skiller imellem de to Verdener, den dagligdags og den usynlige, den kan da forlyste sig i Synerne fra sit høje Stade, som Ørnen fra sin Sky; og, naar den gjør det, siger maaskee Regnormen paa Kaalbladet: det er det pure Sværmeri og Galskab; thi det gjør jeg ikke. Og den er lovlig undskyldt. — Men ligesom selv den højestflyvende og vingestærkeste Fugl maa have sin Tue paa Jorden, sin Rede, hvortil den daler og hvor den har sit Hjem, saaledes maa ogsaa Aanden have en Tue, et Hjemsted, hvor den kan hvile ud, hvor der er Varme og Kjærlighedens Liv, — og denne Tue er Hjertet, — ellers er den en Løsgjænger for Gud og Mennesker; vil den eller kan den ikke dette, have Hjertet til Rede, hvor den kan lægge sine Æg og hvor dens Unger skal udruges, da er det en „sværmende“ Aand. Hjertet er det Faste, det, der har sine Rodskud i det Dyne, i

Kjærligheden, og Fuglen maa aldrig flyve saa langt bort, at den glemmer sin hjemlige Tue, og Alt, hvad den seer i det Høje, Alt, hvad den vinder af Syn og Liv og Lys, skal den dele med Hjemmet i det Lave. Ellers er det en sværmende Aand, og det ender da med at blive et uædelt Sværmeri. — Vil Man nu see et storartet Billede paa dette i Historien, da er det Mahomedanismen. Det kan vist ikke negtes, at der her var Aand, især i Førstningen af denne Fremtoning. Derom vidner meget i Koranen, derom vidner, at denne Tro har affødt en Digtning, som ikke savner Vinge—

Side 159 ↑

flugt, derom vidner den Kultur og Videnskabelighed, som aabenbarede sig i denne Betragtning Blomstringstid. Man tænke paa Araberne, paa Mindesmærkerne af Bygningskunst osv. i Spanien. Men det var en Aand, som havde forladt Hjertet med dets dybe Længsler og Kjærlighed; — der var Syner, der var Sang og Kunst, der var Helteværk, men uden Kjærlighed, — det var en vild, ja, uædel Sværmen. Det sees allerbedst af Mahomedanismens Forhold til og Betragtning af Kvinden som Legetøj, en Slavinde, et Vellystens Middel. Men hvo, som nedværdiger Kvinden, han nedværdiger den ene store hele Side af Menneskeligheden, Hjertesiden. Hvor ganske anderledes Nordens Hedninger: Freja deelte halvt med Odin paa Valen. — Hos Koranens Tilhængere blev derfor Hjemmet, Reden — en Øglerede, Huuslivet kjendes ikke der i Haremet, hvor de mange Kvinder ikke

tillade Kvinden at faa Plads. Og derfor maatte ogsaa denne Aand snart dale paa en anden Maade: Vingerne faldt af, og nu gaaer den som en kalkunsk Hane, er gaaet tilbunds i Kjød, og Halvmaanens leflende Halvlys skinner kun paa en Mødding. — Det bliver Følgen af et Sværmeri uden Hjerte. Af den Slags var Holger Danskes ikke.

Men der er et andet Sværmeri, naar Aand og Hjerte blive enige om at flytte sammen, saa Aanden stiger ikke tilvejs alene, men har Hjertet i Følgeskab med sig. Og dog saaledes, at Hjertet forlader sin egen faste Jordbund, hvori det efter Naturen er plantet og som er det anviist, for at søge Æventyr, søge en

Side 160 ↑

Hvile i det Fremmede. Det tager sin dybe Længsel, sin Kjærlighed med sig, men glemmer i sin Forvildelse, at disse Længsler kan igrunden kun opfyldes i Hjemmet, at denne Kjærlighed finder kun sin Gjenstand der, hvor det efter sin Natur fik sin Plads, hvor Vilkaarene kun ere tilstede for Væxten og Udviklingen. Vil vil see et stort historisk Billede paa et saadant Sværmeri, da kan vi betragte Korstogene, især det første. Ja, det var et mægtigt Sværmeri, en grundig Misforstaaelse, men det var ikke en Hjerteløs Aands-Flugt; nej, her var Hjertet virkelig med: den dybe Længsel efter Fred med Gud, den ædle Begejstring for det Højeste og Saligste, som det stod for Slægten dengang i Æventyrdragten, de dybe Anelser om det bedste Hjem, Kjærligheden til det Himmelske, og Offervilligheden til at

lægge sig selv og alt Sit, ja, Blod og Liv paa Alteret for Gud — det var Altsammen med. Derfor kan vi kalde det et ædelt Sværmeri. Hvorfor er det, at vi kan lade os henrive af Korsfarernes Kjæmpeværk, af den store Heltekamp under Korsbanneret, mens vi vende os fra Halvmaanens Sejersgang med Afsky? Fordi vi føle Hjertet banke gennem Korstogene, — hos Mahomed er der intet Hjerte. Kan vi miskjende denne Hjertevarme, naar vi læse om Normanshøvdingen Tankred, En af Korsets navnkundigste Kjæmper: „Skjøndt Kampen var Tankreds Liv og Lyst fra Barnsbeen, saa faldt han dog altid, naar han hvilte sig, i dybe Tanker over det, Herren havde sagt: Slaaer Nogen dig paa det ene Øre, saa ræk ham det andet, og tager Nogen din Kappe, da giv ham Kjolen med, hvad den verdslige

Side 161 ↑

Kjæmpe aabenbart gjorde tvertimod. Først da Pave Urban gjorde vitterligt, at hvem der bekjæmpede Hedningerne, havde deres Synders Forladelse, da først var det, hans Heltemod ret vaagnede og hans Kræfter fordobledes; thi da fik han Øjnene op og saa, hvad Vej han skulde, istedetfor at han hidtil bestandig havde vaklet imellem Verden og Evangeliet, saa Man skulde ikke tro, med hvilken Ild han greb Sværdet i Kristi Tjeneste. — — Og det er for alle beslægtede Naturer en stor Fornøjelse at kaste et Blik ind i de ædle Kjæmpers Sjæl, som virkelig sværmede for Kirkeriget og fandt derved Samvittigheden forligt med

Kjæmpe-Driften, og aldrig svang
ædlere Kjæmper Sværd“:

Grundtvigs Haandbog i
Verdenshistorien.

— Eller naar vi høre Fortællingen om, hvad der tildrog sig paa Bjerget, da endelig Korshæren som var svundet hen til 12,000 Mand, fik Synet af „den hellige Stad“: „da, siger Robert Munk, som selv var med, smeltede Steenhjertet i hvert et Bryst, Alle svømmede i Taarer og tilbad i Støvet Ham, der sidder ved Guds højre Haand og skal igjen komme at dømme Levende og Døde“. Er det ikke, som om vi ligesom kunne høre det store Hjerteslag gaa igjennem det Hele! „Og, føjer Grundtvig til, det kan idetmindste vi, der, skjøndt Vingerne ere stækkede, dog endnu har lidt af Fuglearten, godt forstaa; thi selv om vi kunde flyve til den Udsigt, vilde Hjertet banke underlig og Øjnene knap blive tørre, og, havde vi gjort Rejsen i Selskab med de Hundrede-Tusinder, som sank

Side 162 ↑

undervejs, da vilde endnu Ingen kunne beskrive de forunderlig blandede veemodig-glade Følelser, hvormed de saa Overblevne maatte staa ved Maalet“.

Sammesteds.

— Men det var dog Svarmeri; thi det var ikke alene løsrevet fra Hjemmet i Fædrelandet, men det var tillige løsrevet fra den rette Kristendoms-Jordbund, den rette aandelige Betragtning af det virkelig „hellige

Land“; thi det var den store Misforstaaelse at mene, at Kristi Land var det jordiske Israel-Lands Muld i den gamle Verdens-Deel fremfor det troende Hjertemuld over den ganske Jord, „den hellige almindelige Kirke“. Men det var et ædelt Sværmeri, og derfor kunde Styrelsen bruge det i sit Øjemed, saa det blev den mægtige Dæmning i Aarhundreder imod Aands-Fornegtelsens Bølger, der truede med at oversvømme Kristenheden. Men det var ikke de ædle Kjæmpers Tanke — deres Tanke maatte lide Nederlag, for at Guds Tanke kunde sejre. — Som Korsfarernes, saaledes var Holger Danskes Sværmeri paa Morganas Ø: han havde Aand og Hjerte med sig.

Der er Noget, vi vel ikke i almindelig Forstand kunne kalde Sværmeri, men en „Sværmen“, hvori der idetmindste fra Først af ikke kan opdages nogen højere Drift, men som vi maa tænke os fremkaldt af en Slags Natur-Nødvendighed. De egentlig menneskelige Kræfter ere da bundne eller slet ikke tilstede — det er kun en blind Naturdrift, der raader, løsreven fra den givne Virkelighed. Under denne blinde Drift kan der

Side 163 ↑

naturligviis ulme noget Ædlere, men der kan ogsaa være heel blot og bar Kjød-Rørelse i al dens Væmmelighed, og det vil vise sig, naar denne Fremtoning sætter sin Blomst og kommer til sit Maal. — Saadan blind Natursværmen see vi et stort Billede paa i Mellemtidens Folkevandringer; disse uhyre Folkemasser, der brøde frem for

største Delen fra dybe, dunkle Baggrunde, som endnu ikke er, og vel aldrig bliver oplyste. De brød frem, og det var Naturdybet, der gjærede i dem. Dog var der Forskjel, som navnlig viste sig under disse Folkeslags Fremfærd og i, hvad der blev Maalet for deres „Sværmen“. Der var Nogle, f. Ex. Hunner og Vandaler, der væltede frem kun i Kjødets Tjeneste uden Spor af højere Menneskeværdighed, og de fik derfor ogsaa en brat Ende: de stræbte at udrydde og overtrampe alt Aands-Liv og de satte Bom for hvert Fremskridt mod Lyset, vilde igunden ælte hele Menneskelivet sammen til et Kaos eller til en uformelig Klump, hvorover kun Kjødelighed, Dyriskhed, ja, Djævelskab skulde trone. Men Enden for dem blev da ogsaa, at de fremvæltede og brusede hen over Verden, men saa sank igjen og udslettedes uden at efterlade noget virkeligt historisk Spor af deres Tilværelse og Idræt. Og det er Kjendetegnet: det Folk, som ikke giver sit historiske Bidrag til Slægtens Løb mod Kronen, ikke efterlader Minder og idetmindste Sagn om indgribende Eftervirkninger, de har igunden Dødsmerket fra Begyndelsen af. Den Haand, som styrer Verdens-Tømmen, lod saadanne Horder komme som et Tugtens Riis over Folkene til Huusbehov, men kastede

Side 164 ↑

Riset paa Ilden, naar det var brugt; thi der var hos disse „Sværme“ intet brugbart Stof til at blande i det gamle Verdens- og Menneskeliv. De skulde fælde det Raadne og bringe det nødvendige Røre i det Stivnede, men

kunde selv ikke forædles. — Andre derimod, som Gotherne, Frankerne og Angelsachserne, de fulgte ogsaa i deres „Sværmen“ Naturdriften, og vidste igunden ikke, hvad de vilde, — men under denne Drift gjemte der sig en Aands- og Hjertekjerne trods al Raahed, en Perle, der kunde slibes, ædle Menneskekræfter, som kunde komme op og afgive nyt Gjæringsstof for Udviklingen, nyt og frisk Blod, der skulde gydes i Slægtens gamle henvisnende Legeme og føre Menneskelivet videre. De bleve i Styrelsens Haand brugte ikke blot til at nedbryde den gamle forvitrede Folkelivs-Bygning, men til at faa opbygget en ny Folkeverden, der skulde betinge, at Maalet kunde naaes. Saaledes navnlig Gotherne, der kastede Roms Volds-Magt omkuld, men grundede andre Riger, udaf hvilke Aands-Forædling (Kultur) skulde fremblomstre, og rydde Vejen for Udviklingen af Menneskelivet. — Vi sige jo om Bierne, at de „sværme“, naar de drives bort fra Moderkuben og endnu ikke har fundet en ny Kube, hvori de skulle finde deres Hjem, og i den Tid kan det være farligt at komme i deres Nærhed. Bræmserne har ingen Kube, og de fortjene den heller ikke; thi de har ingen Honning. Det kan Man vel kalde Forskjellen imellem disse to Slags Folkefærd i Folkevandringens Tid. Hunnerne havde ingen Rigdom at bringe, og fik derfor heller intet Hjem hverken paa

Side 165 ↑

Jorden eller i Krøniken; Gotherne havde den skjulte Fylde, og fik Hjemmet og det endnu begge Steder. —

Og, skal vi pege paa Fremtoninger i vore Dage, som svare til disse skildrede Folkeforhold i Mellemalderen — i det Mindre — thi det Dyb, hvorfra hine nye Folkehære brød frem, det er udtømt og kan ikke afgive nye Folkedannelser — altsaa i det Mindre, da maa vi vel sige: See paa „Kommunismen“ og „Internationale“, som de har viist sig i Frankrig og truer med at gjentage sig Verden rundt — det er en „Sværmen“, — og det er en blind Naturdrift, som satte og sætter disse Masser i Røre, — men forgjæves søger Man efter at oppdage nogen Aand og Hjerte paa Bunden her, ingen ædel, varmende Ild, brænder om og kun ulmende under denne Kjødets Lidenskab: det er kun Vesuvs Afgrunds-Flammer og svidende Lava, som her vælter frem i denne Bevægelse, forsaavidt den er reen og ublandet efter sine Grundsætninger. Hvor Fædrelands-Kjærligheden, Familielivet, Ægteskabet, Hjertetroen paa det, der er over Verden, bliver fornegtet, hvor alle ædle Forbilleder (Idealere) gaaer tilbunds i Dette: paa den ene Side Arbejdets kjødelige Forherligelse uden andet Maal, og paa den anden Side Kjødets Vellevenet og Penge, — der er det en hunnisk Betragtning af Menneskelivet, der raader; det er en „Sværmen“ som Hunnernes; der er det „Bræmserne“ uden Honning under Vingerne, men vel med en giftig Braadd.

Men desværre kan det jo ikke være anderledes, end at Mange „sværme“ med i denne mørke Masse

uden klar Bevidsthed om det Menneskefjendtlige deri, ligesom Oster-Gotherne for en Tid gjorde fælleds Sag med Hunnerne; de „sværme“ med, fordi Nøden er bleven stor og Samfundet har gjort Uret imod dem, navnlig ved at lade den dybe Kløft imellem dem og „de Dannede“, de Rige, de Fornemme blive større og dybere, ja, de føle sig forskudte, trængte ud af Aandens Strømgang i det Folk, de tilhøre som en Slags Løsgjængere (Proletarier); — de gaa med, og dog er der gode, brugbare Kræfter, der røre sig i dem, paa Bunden er der baade Aand og Hjerte, som, naar disse Kræfter kunde komme op, kan være med i det ædle Menneskelivs Udvikling. De ere kun som Bierne formedelst Tidens og Samfundets Blindhed og Egenkjærlighed trængte ud af den gamle Kube og der er endnu ikke aabnet en ny Kube for dem. De ere Nutidens Barbariske, men ikke forraadnede Folkefærd, der paa en Maade for et overfladisk Blik gjøre det Samme som de virkelig Menneskefjendske Masser, vi før nævnede, gjøre, men dog ere af en grundforskjellig Art. Og de skal derfor ogsaa behandles og mødes grundforskjelligt. Vor Tids „Hunner“ skal slaaes og vil blive slaaede til Jorden ligesom den gamle Tids; de dyriske „Kommunister“ skal der ikke viges et Skridt for: de skal knuses, hvis Livet skal have en Fremtid; men som Gotherne fandt en ny Kube, hvor de bleve Menneskelighedens Skjoldbærere i de nye Folkesamfund, saaledes skal ogsaa den fjerde Stand, hvor den duer, sikkerlig blive et nyt Udviklings-Stof i Folkenes

Fremtid. Kun at der tages kærligt og
viist paa Sagen. Jeg husker

Side 167 ↑

grangivelig fra min Barndom, hvorledes min Moder bar sig ad med at lokke med det Gode — thi med det Onde lader det sig ikke gjøre — de hjemløse Bier bort fra den vilde Sværmen ind i Kuben. Det skete derved, at hun gik efter dem, og opad den Træstamme, hvor de endelig havde hængt sig i tykke Lag ovenpaa hinanden, stillede Kuben, som hun indvendig havde indgnedet med de Blomsters og Kløverurters Saft, som Bierne efter deres Natur elskede, saa den duftede dem imøde. Det drog, Sværmen gik derind og blev saa en lille fredelig Familie ved Siden af de andre Bistader i Humlehaven. — Saaledes skal vi ogsaa gjøre. Ja, som sagt, den fjerde Stand er paa en Maade jaget ud af Moderkuben — Pengespørgsmaalet og Arbejdslønnen er i grunden af ringest Betydning og Vægt; — men Udelukkelsen fra de højere Samfunds-Goder, fra Fælleddsskabet og Broderskabet i dybere Forstand, — det er den egentlige Grund til hiint uhyggelige Røre. Nu skal Moderen, Fædrelandet, aabne sin Favn og lukke et hjerteligt Hjem op for de Sværmende, lokke dem ind i Kuben igjen, og det kan kun skee derved, at de føle sig i Kjærlighedens Samfund med Folket, det hele Folk. Men saa maa Kuben dufte af Folkelivets Blomster: Folkemindernes og Folkeandens Saft skal drage dem ind i det store Fælleddsskab med os Alle, mens tillige al kærlig Bistand og Hjælp ydes. Det er den Folkelige,

varme Oplysning, Livs-Dannelse, som skal til, og den skal komme ikke paa den lunkne Klogskabens og Selvhensynets Vej, hvor det føles, at Man kun kommer „Sværmen“ imøde, fordi Man nødes dertil og

Side 168 ↑

vil hytte sig selv for vilde og tilintetgjørende Udbrud af Masserne, men paa Kjærlighedens og Offervillighedens Vej. Saadanne Kuber ere de nye Folkeskoler, Højskoler og Friskoler, hvor den danske Krønikes og Folkelighedens Aand raader, og der bør gjøres Alt, for at ogsaa Folk fra de fattigste og laveste Samfunds-Lag der kunne finde et Hjem ved Hjælp fra alle os Andre. I Forbindelse hermed skal vi saa Allesammen række Broderhaand til timeligt Opsving for Arbejderklassen ved at betale Arbejdet ikke blot efter Tilbudet paa Markedet, men efter billigt Hensyn til Tidernes Beskaffenhed, og lade de Sværmende komme til Selvagtelse og til Følelsen af, at det Fornødne er at kunne staa selvstændigt ved Siden af sine Medborgere, ikke i Trods, men i Kjærlighed. Saa skal nok de, hos hvem Hjertelivet ikke er blevet raaddent, gnide Søvnens af Øjet, de ville see, at det ma gaat var en ond Drøm, der betog dem, nar de troede at kunne berede sig en god Fremtid ved at fornegte Ret, Sandhed, det Ædlere i Livet, ved at gjøre Oprør mod det Bestaaende, og de ville blive levende Lemmer paa Folkelegemet, og bringe deres Honning til fælleds Bedste. Den tredie Stand blev frigjort til at give sit Bidrag til Udviklingen i forrige Aarhundrede, vor Tids Opgave er at

faa den fjerde Stand indordnet i „Arbejdet“ for en god og glædelig Folkefremtid. Den begyndte som Barbarer, den skal ende som Gotherne med at være med i Aands-Livets Strømgang.

Man har beskyldt den Retning, hvortil vi høre, for mange slemme Ting, hvorom jeg ikke her skal tale.

Side 169 ↑

Men iblandt andre Beskyldninger er ogsaa den for „Sværmeri“. Vi ville i Kirken gaa ud fra Livet, som er os givet, fra Ordet, der er talt til os med Navns Nævnelser og udfra dette tilegne os Alt, hvad ellers hører Kristendommen til, men som staaer i anden Række; vi vil gaa ud fra det Oprindelige, ikke fra det Afledede, fra det Nærværende, ikke fra det, som kun vidner om Noget, der har været, og først kan blive vort igjennem det, som nu er: Ordet til os fra Herrens egen Mund; vi hævde „Troen“ som det Første, „Læren“ som det Andet. Er det Sværmeri? Ja, saa er ogsaa det Naturlige Sværmeri og det Kunstige det Virkelige. Vi vil jo blive i vor Rede og dertil bringe alt andet Godt og Velsignet af Guds Naade. — Vi ville i Folket atter staa fast paa det os af Gud Givne og ikke søge Hjem i det Fremmede; vi ville ikke grunde Folkets Dannelse (Kultur), hverken i de høje eller lave Kredse, hverken i den videnskabelige eller i Folkeskolen, paa det Udenlandske, men paa vort Særegne: det er den store Trætte imellem os og mange andre gode danske Mænd, idet vi mene, ikke at den almindelige Kulturstrøm skal holdes borte og foragtes, men at, hvad

vi isandhed skal tilegne os af det almindelige Dannelses-Væsen, det skal tilegnes udfra det Hjemlige, udfra vort Eget i god Forstand, vor nordiske og danske Ejendommelighed i Liv, Saga og Modersmaal, og det skal tilegnes igjennem vor egen Natur, vor egen Opfattelses-Evne, som da skal udvikles, ikke sløves ved det Fremmede, mens de Andre synes at ville, at Grundlaget skal være det almindelige Aands-

Side 170 ↑

Indhold, for derfra at vende os til det Hjemlige. — I den Sang om Holger Danske, hvormed jeg begyndte, der kommer han først til sig selv, mindes først „Danmark og Issefjordsskoven“, og saa stiger „Karolus og Ridderskabtes Flor“ derefter frem i hans Erindring. Det er Gangen. Vi mene, at vi aldrig saa nogen Fremtid, hvis vi ikke blive i vor Rede, dannet af Hannen og Hunnen, Nordens Aand og Danmarks Hjerte, beredet og tættet af vore Sagn, vor Krønike, vort Modersmaal og Digtningen; og vi mene, at Folket fra al sin Flagren i det Fremmede, som har fortyndet vor Ejendommelighed, har udviklet vort Præg, fyldt os med Brokker og Stumper af en Mangengang folkefjendsk Viisdom (det Romerske), og svækket vort Syn, saa vi maa gaa med farvede Brillen, hvorigjennem ogsaa vort Eget faaer et unaturligt Skjær, — skal vende hjem, og ikke være bange for, at saa den almindelige Kulturstrøm skal gaa os forbi og lade os i vor Fattigdom tilbage. Tvertimod først da, naar Holger Danske mindes sin Herkomst

og sin Rod i Fædrelandet, først da bliver „Karolus“ og det Fremmede isandhed levende for ham; de store Verdens-Forhold og det Almindelige kan vi først da tilegne os til Velsignelse, naar vi har en egen Natur og er os den bevidst med dens Fylde og dens Trang. Først da kan vi bruge det Fremmede („assimilere“ det), uden at det truer os paa Livet, som den særegne Blomst suger af den fælleds Jordbund just de Safter, som dens Art trænger til, for at den kan springe helt ud i sin Ejendommelighed; den vilde dø, hvis Man tvang den

Side 171 ↑

til at optage Andet af Muldet, end den kunde gjøre til Sit, medens en anden Plante af forskjellig Art just gjør det, den første vrager, til Middel for sit Fremspring. — Er dette Sværmeri? — Vi ville i Fædrelandets Forhold indad- og udadtil en reen og klar dansk Styrelse, ubekymret om andre Folks statsretlige (politiske) Tilværelses- Maade. Vi ville Frihed i det Indre, ingen kunstige, ikke i Folket selv liggende Indskrænkninger for vor Borgerret, ingen Valglov, som sonderer og splitter ad; thi der er, ret forstaaet, ingen Sondring i Virkeligheden, naar vi betragte vort Folk som saadant; det, der skiller, det er ikke Forskjellen imellem Højest- og Lavestbeskattede, det er ikke Land og Kjøbstad osv., men det er Forskjellen imellem gode og slette Borgere, imellem Kløge og Dumme, Fædrelandskjærlige og Egennyttige, og ingen Valglov kan skaffe os kun gode Vælgere og kun gode Rigsdagsmænd; der er

forholdsviis ligesaa mange slette, dumme, egennyttige Vælgere i de højere Samfundslag som i de laveste; og kan vi ikke have Tro paa Folket som en Heelhed, og paa, at Sundheds-Kræfterne i Folket vil under Kampen og Udviklingen fejre over de syge, da ere alle Forebyggelses-Midler (præventive Forholdsregler) unyttige og vi gaa Undergangen imøde. I det Ydre ville vi en dansk Holdning, en modig og mandig Stilling overfor Venner og Fjender, fordi vi mene, at dette baade i Almindelighed er det, der holder længst ud, og at vor Saga beviser, at hvergang vi var svage og lod de Fremmede raade, da kom Undergangen, hvergang vi ikke talte frit og heelt ud, men vilde spille den

Side 172 ↑

sine Statskløgts (Diplomatiens) Rolle, da fandt vi altid vor Overmand i dette Stykke og kom til at betale Gildet. Men hvergang vi talte reent ud af Posen og stod paa vor Ret og Fædrelands-Kjærlighed, da kom der Løftelse over os, og Danmark blev frelst, — selv om det i Øjeblikket kom til at ligge under. — Ja, de kalder det „Sværmeri“, men det er jo kun at blive hjemme i vor gode, retfærdige Sag, i Sandhed og Kjærlighed, i vort Folks mandige Selvbevidsthed — og det skal aldrig med Rette blive kaldt „Sværmeri“.

Der har været en lang Tid, da Folket med Holger Danske var paa den fortryllede Ø, hvor det som han glemte sit Navn, glemte sine Minder og sit Fædreland, skjøndt vi rigtignok ikke kan sige, at det som Holger levede et rigt Drømmeliv; thi det var Fladhed fra Først til Sidst. Da, i Aarhundredets

Begyndelse var det, som om der skete en Vækkelse med Ølenslæger og andre nordiske og danske Banebrydere. Men den store Folkemængde blev dog for største Delen uberørt deraf; det var „de Dannede“, som bleve meer eller mindre paavirkede. — Nu begynder Holger Danske at vaagne hos det menige Folk: Man husker sit Navn, de gamle Minder leve op, og Man seer „Snekken sig gyngende paa Sandet“, Snekken, der vil føre „til Fædrelandet“: der søger den ene Flok efter den anden ombord, Gudskelov! Mange kalde det „Sværmeri“, men saaledes vil vi gjerne „sværme“ i Erindringen, i Troen og i Haabet.

„Vi fejle mod Fædrelandet“

Side 173 ↑

Stille Folke-Tanker.

Man seer jævnlig i Bladene, at Fremmede blive gjorte til Riddere, Kommandører, Storkors af „Danebroge“, og deriblandt ikke faa Tydskere, Mænd af det Folk, der overalt er med til, saavidt det kan skee, at sønderrive vort Folkebanner, og ialtfald ikke kunne elske det. De skulle altsaa gaa med dets Tegn paa deres Bryst. — Jeg kjender lidt til Folkets Tankegang, og jeg veed, at hver dansk Mand og Kvinde, som er sig nogenlunde bevidste som Danske, og som derfor føler nogen Varme herinde, naar Danebroge nævnes eller vajer for dem, føler, hvad jeg altid føler, naar jeg

læser om saadan Gave til den Slags Folk, nemlig inderlig Smerte, blandet med Harm. Jeg husker endnu godt, da jeg i Rigsraadet 1864 fik et Aftryk af Forhandlingerne, der gik forud for den forsmædelige Fred i Wien, hvor det kogte indeni mig, da jeg deri saa, at alle de store Herrer, som Preussen og Østerrig havde beskikket til at komme overeens med de danske Udsendinge om, hvor dybt et Ulivssaar der skulde tilføjes vort Fædreland, hvor dybt der skulde skjæres i det danske Folkelegeme, saa, at de Alle, baade de Over-

Side 174 ↑

ordnede og de Underordnede, vare smykkede med Danebrog-Ordenens Tegn og Mærke — Flere Storkors, Andre Kommandører eller Riddere af denne Orden. Bismarck selv var Storkors af Danebrog. — Man kan nu sige, at det har Intet at betyde, at saadanne Ordens-Meddelelser ere kun en tom Form, et Høfligheds-Beviis, som forstandige Mænd hverken glædes eller bedrøves over. — Men jeg paastaaer tvertimod, at dette er at drive Spil med noget Folkekjært, som aldrig burde finde Sted, thi denne Orden er knyttet til og bærer Navn af Noget af det Dyrebareste, vort Folk har beholdt uantastet: det Banner, der betegner (et Symbol paa) vor Folkelighed, vor Selvstændighed, vor Folke-Ære og vort Sejershaab, og vækker de bedste, de varmeste Minder. Er Folkebanneret dyrebart for Folket, som i det har vænnet sig til at see sin Fortids Hæder og sin Fremtids Sejer, saa dets Hjerte bliver varmt ved Synet; — da skal Man skaane denne Folkets

Følelse, som hører til det Bedste, vi har, da skal Man skjærpe og ikke afstumpe denne Følelse, og ikke sige, at det er en dum Fordom; — thi tag denne Følelse bort fra Folket, Følelsen for Flagets Betydning, tag dets Magt til at løfte Ungdommen og Manddommen bort, saa Man seer i Danebroge kun en Klud paa en Humlestage; — tag idethele bort fra et Folk Følelsen af, at vi skal holde vore Fædres Minder i Hævd og værne om dem — og det gjør Man ved at berøve Banneret dets Glands — og see saa, hvad der tilsidst bliver tilbage af det, der skal holde Folket sammen og give det Lyst og Magt til at ofre Alt for Fædrelandet,

Side 175 ↑

naar det kræves. Men det gjør Man meer eller mindre, naar Man leger med og omgaaes letfærdigen med de Tegn og da især det betydningsfuldeste Tegn paa Folkets Selvstændighed og ærefulde Fortid, det Tegn, som meer end noget Andet kalder frem de lyse Minder om Stordaad og Offervillighed for Fædreland og Konge. Naar Kampen atter skal staa for Danmarks Liv, da vil nok ingen Hærfører kunne undvære den Varme, den høje Ild, det stærke Hjerteslag hos Hæren, der kan og skal løfte, naar han peger hen paa Danebroge og siger: „See vort Banner, følger det efter! Det fulgte gennem Aarhundreder trofaste danske Mænd, det har varet over Fædres Heltedaad, Sejer eller Nederlag, men altid har det mindet om dette Fædrelands Krav til alle sine Sønner!“ — Er dette Tegn bragt ned til i den almindelige Bevidsthed at være noget Betydningsløst — hvor langt mon der

da kan være til det, at Man med Ligegyldighed tænker sig, at et andet Banner, f. Ex. Ørnebanneret, vajer over os? — Men endnu — hvad Følelse troer Man, der maa røre sig i danske Mænds og Kvinders Hjerter, naar det seer Danebrogens Tegn paa Dødsfjendens Bryst, paa Wrangels, Bismarcks Bryst, de to Mænd, der har gjort deres til at sønderrive Danebrog. Ja, Man saarer dybt Folkets Følelse! — Det kan gjerne være, at der er Tydskere, der bære denne Orden, og ere ligesaa brave Mænd, som Mange, der herhjemme gaa med Korset paa, ja, ere ligesaa danske som mange af vore Landsmænd, der æde Danmarks Brød, men som hverken De eller jeg vilde have gjort til Storkors, Kommandører

Side 176 ↑

eller Riddere af Danebrog. Og ganske vist skal vi ønske og bede om, at Man vil være noget mere nøjeseende med at tildele ogsaa Danskfødte denne Orden; — men saa aabenbar skrigende er dog i dette Tilfælde Modsætningen ikke imellem Tegnet og den Mand, som bærer det, som naar Den smykkes med det, som ikke kan staa under Danebrog, ja, som har gjort Sit til, at vort Folkeslag skulde stryges og Gravnatten komme over Danmark, og sagtens vil gjøre endnu Mere. — Man afskaffe heelt Ordener og da ogsaa denne — deri kan der være Mening — men beholder Man den, da lad den ikke komme til at bedække et Hjerter, som hverken kan eller vil slaa „for God og Kongen“ i den Betydning, hvori disse Ord ere satte paa Korstegnet, men har beviist det

Modsatte. — Og Man tilføje ikke de virkelig danske Mænd, som bære Danebroge med Rette, den Krænkelse, at de skal staa ved Siden af tyske Fjender i dette Stykke.

Siger Man, at det kan ikke anderledes være; Man maa gjøre Gjengæld — andre Regjeringer sende deres Ordener til vore danske Mænd, — saa maa vi gjøre det Samme, det kræver den gjensidige statskunstige (diplomatiske) Høflighed; — da kan der svares: Ingen Høflighed paa Sandhedens og Folkefølelsens Bekostning! Og dernæst kan der svares: Vi har en anden Orden, Elefantordenen, som i sig selv slet ikke har nogen Betydning, men kun er et blot og bart Tegn paa Kongens Naade i Forbindelse med en vis Rangforhøjelse, en Orden, med hvilken der igrunden slet ingen Tanke kan forbindes, hvortil der slet ikke knytter

Side 177 ↑

sig noget Folkeminde, og som derfor slet ingen Følelse vækker — det skulde da være den dumme Ærbødighed for en Guldkjede; — Elefanten med sin Snabel kan ikke begejstre. — Lad Regjeringen bruge den til disse tomme Høfligheds-Beviser imod Fremmede. Og, indvender Man, at med denne Orden følger der en Rang saa stor, at Man dog umulig kunde sende den til Folk i mere underordnet Stilling, hvem Man vil hædre, fordi „Excellencen“ er dens Tilgift, og at Man derfor maa bruge den anden Orden som har flere Grader, af hvilke den ringeste kun skjenkes til Smaafolk; — da svares der: Hvorfor kan Man da ikke dele

ogsaa Elefantordenen i flere Grader, saa at Hver kan faa Sit? Man kunde jo da efter tilbørligt Regnskab gjøre Folk til Smaa-, Mellem- og Stor-Elefanter, og saaledes komme bort fra det for alle Danske saarende, smertelige og harmelige Syn, at see det ædle Danebrogstegn paa Brystet enten af dem, som ikke kan være med under Folkebanneret, eller endog vil stille sig imod det som Tilintetgjørere, ja, har gjort det. Folket vil med fuldkommen Ligegyldighed see Bismarck som „Stor-Elefant“, mens det ikke uden Sorg og Ydmygelse kan see ham som „Storkors af Danebrog“.

Dette er en stille Folke-Tanke, som jeg dog nu har givet Røst.

Et Modstykke til det Ovenstaaende er det, at der er danske Mænd, som bære den preussiske Ørn, Symbolet for vor Arvefjendes Magt og Stræben, paa Brystet. Man har med stille Forbavselse seet, at Kongen af Preussen har sendt denne Orden til Danske, og

Side 178 ↑

at disse har modtaget den, istedetfor at sende den tilbage. Hvad der kunde gaa an, før Tydsklants Anfald paa os fra 1848 af til vore Dage, det er i mod Naturens Orden efter denne Tid. Ganske vist: Preussen og Tydskland behøve ikke at nære synderlig Harme over, at Nogen blandt os i dette foragtede Land, som de vel allerede ansee for deres sikke Bytte, bærer dette Tegn, som afbilder deres umættelige Hunger efter bestandig Mere; de kunne jo snarere deri, at vi ere villige til at bære dette Tegn, see et Vidnesbyrd om, at Ørnen har fundet

sit Offer, at Danmark meer og meer frembyder sig selv til Bytte. Men at danske Mænd kunne udholde den Tanke, at være prydede med denne Ørn, der har sønderslenget deres Fædreland, kunne bevare dette Tegn i deres Gjemme, stundom endog maaskee bære det til Skue ved højtidelige Lejligheder, det er desto ubegribeligere, og det kan ikke være Andet, end at Folket, hvor der da er nogen Folketanke, maa tænke: Disse Mænd skulde have betragtet det som en blodig Fornærmelse, at Fædrelandets Sønderrivere har vovet at sende dem et saadant Tegn, og derved enten betvivlet deres trofaste danske Sindelag, eller villet tilføje dem en ærekrænkende Haan; disse Mænd skulde have sendt Tegnet tilbage med Tilkjendegivelse af deres Harme over en saadan Fornærmelse. — At hændres af Kong Wilhelm som hans „Ridder“, det maa være utaaleligt for en dansk Bevidsthed, og det Folk, som disse Mænd tilhøre, føler sig krænkede i dem og med dem. — Men allermeest har det smertet det danske Folk, at have erfaret, at den danske Kronprins,

Side 179 ↑

som besøgte Hoffet i Berlin, blev „hædret“ af Kong Wilhelm med den højeste Grad af den røde Ørns Orden, og modtog den. At idethele vor Tronarving venskabeligt bankede paa Døren paa Preussens Kongeborg, efterat Danmark af dette Preussen var sønderrevet, bankede paa den og gik ind, ikke for at kræve Ophavsmanden derinde til Ansvar og tale djerne Sandheds-Ord til ham, men for at vise

ham en Opmærksomhed, og maaskee fordi han i Godmodighed troede, at denne Ydmyghed skulde smelte „Erobrerens“ Hjerte, saa han kastede et lille Stykke af vort gamle, os fratagne Eje til os; — det var allerede temmelig ufordøieligt for Folkefølelsen; Man maatte ryste paa Hovedet ved Tanken om den danske Kronprinds siddende ved det kongelige Bord i Berlin, hvor han igjennem Taffelmusikken vel maatte høre Slesvigernes Suk, og Man maatte misbillige de Raadgiveres Færd, der bragte vor Kronprinds i en saadan ydmygende og sørgelig Stilling. — Men at Hovmodet og Hensynsløsheden, ja, Spotten hos Magthaveren skulde gaa saa vidt, at han vovede, istedetfor at give Sønderjylland tilbage, at fæste paa Prindsens Bryst Billedet af den Ørn, hvis Reb endnu var blodigt af Danmarks Hjerteblood, som endnu holder i sine Kløer det bedste Stykke af Fædrelandet, og aabenbart truer med at tage det hele, — det var dog Mere, end vi Danske kunde tænke og forestille os. Det synes os saa oprørende fra en lykkelig Fjendes Side, at det er, som hensætter det os i Hunnernes Tidsalder, hvor der trampedes hen over alle menneskelige Følelser, og hvor den Overvundne maatte

Side 180 ↑

taale al Fornedrelse. — Og Tronarvingen modtog denne Orden! — Vi ville gjerne see saa mildt paa ham, som vi kunne: han var ung, og det er let at forstaa, at han, naar han ikke er en ualmindelig daadstærk og kraftig, bevidst Natur, maatte tro at burde

gjøre dette Offer, taale Forsmædelsen, for ikke at opirre den Mægtige, der synes at holde Danmarks Skjebne i sin Haand, naar Raadgiverne tilskyndede dertil. Han har gjort det i god Tro og vistnok maattet bekjæmpe sit Hjerts Rørelser, da hiin Orden fæstedes paa hans Bryst. Men ikke destomindre siger den danske Folke-bevidsthed: det eneste Rette havde været at have kastet dette Tegn for den Hovmodiges og Uædelmodiges Fod og at have sagt: Denne Ørn har sønderflænget det Land og det Folk, paa hvis Trone jeg skal sidde, har drukket dets Blod og har mættet sig med dets Kjød — jeg turde ikke vise mig for mit Folk med dette Tegn, og jeg vil ikke eje det i mit Gjemme — dette er at føje blodig Haan til vor, til min Smerte. — Saaledes staaer det for Folket. — Vi tro, at, ihvor god Mening der end kan have været i hiint Besøg af Kronprindsen hos Fjenden og i den Taalmod, hvormed „Hæderen“ blev modtaget, — der kommer aldrig noget Godt ud af en saadan Holdning; men at den kun bestyrker Fjenden i den Tro, at han kan byde os, hvad han vil uden Modstand fra vor Side, at han har faaet Brev paa tilligemed sin Sejer i Frederik den Enestes Rytterstøvler at trave hen over Folkehjerter og Kongens og Prindsens dybeste Følelser. Vi har mistet Meget, men Eet skal vi dog beholde til det Sidste, Eet, som

Side 181 ↑

Ingen kan fratage os, naar vi ikke selv give det til Priis: vor Bevidsthed, følelsen og Hævdelsen af, at, skjøndt vi ligge dybt nedstyrtede af vor Fjende,

saa skal og kan han dog ikke nedværdige os til at tage imod Spottens og Fornærmelsens Mærketegn fra ham, — det danske Folk kan ikke godt forlige sig med den Tanke, at Bismarck er „Storkors af Danebroge“, og at den danske Tronarving er „Ridder af den preussiske røde Ørns første Grad“.

Da Tydskland i den sidste Krig atter havde sejret og kastet Frankrig til Jorden, det Frankrig, vi kun altfor meget havde stolet paa, hvis Nederlag det danske Folk havde erfaret med en Smerte, som om det var tilføjet os selv, — da den Mand, som havde bragt os § 5 ind i Pragerfreden, der nu er vor eneste statsretlige Grund at staa paa, var styrtet forsmædelig fra sin Trone, og da Preussen ifølge disse Sejre havde lokket nogle, truet andre tydske Stater til at sætte Kejserkronen paa Kong Wilhelms Hoved og samlet med det Gode og med det Onde det hele Tydskland til eet mægtigt Rige — Østerrig undtagen —, da kappedes alle fremmede Folks Sendebud i Berlin om „højtidelig“ ham til dette heldige Udfald af Krigen og til den lykkelige Samling af Tydskland til et Kejserdømme, — og det danske Sendebud var med at gjøre denne „Lykønskning“ til sin i Danmarks Navn. Hvad de andre Folk og Regjeringer tænkte og meente om det Forefaldne, det veed vi ikke sikkert; rimeligviis var der faa af dem, som virkelig af Hjertet meente med denne

Side 182 ↑

Lykønskning, der var nok kun „gode Miner, de gjorde til slet Spil“ — men

det maa nu blive deres Sag. Hvad der derimod angaaer os, og hvad der ikke skal gaa ubemærket og upaataalt hen i Danmark, er dette, at det danske Folk, som ikke kunde mene med Lykønskningen, og gjorde det heller ikke, kom til at spille med i denne Tragi-Komedie. Vi havde ønsket af ganske Hjerte Tydsklands Nederlag og Frankrigs Sejer, vi havde undt det tydske Folk en alvorlig Tugtelse for dets mangeaarige Færd, for dets Trædskhed og Overgreb, Umenneskelighed, Foragt for al Folkeret og Folkelykke, for dets svigefulde Omgang med „hellige“ Overeenskomster, og vi havde mere Gund end noget andet Folk til at sørge over Frankrigs Fald og Tydsklands Overvælde; thi dette Tydskland havde saaret os til Døden, dette Tydskland, og navnlig Preussen, havde frataget os vort Grændseland og forholdt os indtil denne Time, hvad der var os tilsagt i en Pagt, afsluttet i den hellige Guds Navn, og vi saa det klart, at dette samme Tydskland, samlet til en saadan uhyre Magt, og med dets Foragt for andre Folk, vilde, menneskeligt talt, gjøre det næsten umuligt i Evropa for de smaa Folk at hævde Frihed, Selvstændighed, — ja, Tilværelsen, naar det behagede Preussen at mene, at Tydsklands guddommelige Sendelse (Mission) eller dets Velfærd krævede, at dette eller hiint Land skulde stryge Flag, og leve af dets Naade eller ganske udslettes. Saaledes var det danske Folks Tankegang ifjor og iaar, og saaledes var nok ogsaa Regjeringens Tankegang: brændende Ønsker for Frankrigs Vaaben og ligesaa brændende

Ønsker for Tydsklands Ydmygelse og Tugtelse. Alligevel var vort Sendebud, Kammerherre Qvaade i Berlin, med at „Lykønske“ Hs. Maj. Tydsklands Kejser til det, som vi Allesammen betragtede som Evropas og især vor „Ulykke“; han var tilstede i Regjeringens Navn og vel i Medfør af dens Ordre. Det var ikke lysteligt for den danske Følelse at være Vidne til dette Skuespil, og det synes os ikke en god Holdning, vi ved den Lejlighed indtog. Det franske Folk, det eneste, vi kunde have noget Haab til om Oprejsning, laa slagen til Jorden, han, vi skyldte § 5, der er vor Retsgrund overfor Tydskland, var falden fra din Højde — og vi „lykønskede“ Fjenden til, at det var skeet. Fjenden havde nu faaet Magt til at føre saagodtsom ubetinget Herredømme, Magt til, om han vilde, at sætte de folkeforødende Planer i Værk, hvad Øjeblik, det skulde være, og ingen eneste anden Magt var der nu, efterat Frankrig var faldet, der kunde og vilde sætte en Bom for disse Planer, om de næredes; vor egen Tilværelse var truet af denne Fjende, — og dog „lykønskede“ vi til, at det var skeet. — Var Noget et ikke lysteligt Skuespil, var Noget en Leg med Ord i Modsætning til Ordene i Sangen:

„Min Mund og mit Hjerte,
De gjorde en Pagt
I Fryd og i Smerte
Af al deres Magt
Hinanden at følge
Og aldrig fordølge,

Hvad i dem er levende lagt“,

saa var det dog nok dette. Og Alverden vidste, at det

Side 184 ↑

kun var et Spil, idetmindste fra vor Side, og dog — spillede vi med. — Vil Nogen sige: det var jo kun en Form, som ikke har Noget at betyde, og som ganske rigtig Alle forstaa Betydningen af, — da svarer vi: Et Folk maa aldrig gaa ind paa den Tankegang, at Man har Lov til at staa som Skuespillere, hvor Alt er Virkelighed, fordi Andre gjøre det. Det saarer et Folks inderste Bevidsthed, naar dets Talsmænd i dets Navn, for ikke at støde de Mægtige, saarer Vennen — Og vil Man sige: de smaa Folk nødes til Saadant, det er altfor farligt for dem at skille sig fra de store i et saadant Stykke, da svares der: Ingen Magt paa Jorden skal nøde hverken den Enkelte eller et Folk til at gjøre, hvad der er dets Samvittighed imod, selv om Alle vide, at hvad Man siger, er ikke Sandhed. Veed Alle det, da er det tillige enfoldigt, overtroisk og vantro paa een Gang at mene, at denne Usandhed, Alle er vidende om, skal beskytte os, og at Sandheden, som ogsaa Alle vide, vil fordærve os. Der er en anderledes god Forhaabning for den Mand og det Folk, der mandigt forsmaaer at forstille sig, og indtager en værdig Holdning ligeoverfor sin Fjende, end der er for Den, der ikke gjør det. Skulde derfor det danske Sendebud være med ved hiin Lejlighed, da skulde han formeentlig have sagt: Kun under det Vilkaar, at Hs. Maj. Kejser Vilhelm holder sit Løfte

om at give os vort Eje tilbage, kan min Regjering og mit Folk bringe ham en Anerkjendelse og Tak; indtil da staa vi og maa staa udenfor alle den Slags Høfligheds-Beviser.

Side 185 ↑

Saaledes tænker Folket i sit stille Sind.

Vi hørte i Sommer, at vor Konge i Tydskland havde gjæstet Tydsklands Kejser ved et Badested. — Naturligviis har en Konge samme Ret som enhver Anden til at besøge og tage imod, hvem han finder for godt, uden at skulle staa Nogen til Ansvar derfor. Men Folket har naturligviis ogsaa Lov til at have sine stille Tanker ved, hvad der hændes dets Konge, og at udtale disse Tanker i al Ærbødighed. Saa kunde det da ikke være anderledes, end at adskillige Betragtninger kom frem hos Folket ved denne Efterretning, at Kejser Wilhelm og Kong Kristian havde staaet Ansigt til Ansigt overfor hinanden. Denne Kejser har, saa synes Folket, begaaet en blodig Brøde imod os og Danmark, og vort Liv trues efter vor Mening af ham. Saaret bløder endnu og det vil aldrig læges, før „det Skilte atter bøjer sig sammen“. Saa spørger Folket: Hvad har vor Konge talt med sin mægtige Nabo om? — At han gjør Besøg af blot Høflighed, for at vise sin skyldige Opmærksomhed, det kan Folket ikke faa i sit Hoved. Kongen af Danmark skylder ikke Tydsklands Kejser og Preussens Konge nogen „Høflighed“ eller „Opmærksomhed“ paa denne Maade. Kejser Wilhelm har tilføjet ham og Fædrelandet en usigelig Jammer, som vi troer, trods al Ret: de tro

Sønderjyder udstøde Smertes- og Harmes-Skrig over al den Uret, der times dem fra Berlin, og hele Danmark vaander sig under Forsmædelsen; — nej, Danmarks Konge „skylder“ ikke Kejseren nogen Høflighed, han „skylder“ ham en Regning paa den Gjæld, der ikke er betalt. Skulde Nogen af disse

Side 186 ↑

To af Opmærksomheds-Grunde have aflagt et Besøg hos den Anden, da var det Kejser Wilhelm, der skulde have banket paa Døren hos vor Konge, som han har forurettet, bedet ham om Forladelse og lovet Bod og Bedring. — Det var nu imidlertid ikke at vente. — Vilde Nogen sige: Jo, det var farligt, naar Kongen og Kejseren befandt sig i samme By, kun faa Skridt fra hinanden, om den lille Konge af Danmark ikke havde viist den store Kejser af Tydskland, der nylig havde givet Prøver paa, hvorledes han kunde knuse hver Modstand og styrte kronede Hoveder, denne Høflighed, da lader Folket ikke denne Indvending gjælde. Denne Tale om „Fare“, den er vi bleven træt af — al vor Underdanighed har ikke indbragt os en eneste Haandsrækning, og „Faren“ er der, den behøver vi ikke at vente paa. Det kunde synes, at nu maatte vi prøve paa en anden Maade, siden al vor Høflighed og Opmærksomhed har bragt os ingen Hjælp, men megen Spot og Skade. Ikke mindre for et Folk og dets Drot end for den Enkelte gjælder Naturens Lov. Vilde Man ansee det for at være i sin Orden, om en Mand, hvis Børn vare tagne med Magt og gjorde til Trælle af en Fremmed, af

Høflighed gik hen og viste denne „Sejerherre“ Opmærksomhed ved at „komplimentere“ ham, uden at tale om, hvad der var begaaet? Saaledes her. — Men, tænker Folket, hvorfor besøgte da Kongen Kejseren? Det vilde gjerne svare sig selv: Kongen var der ikke af Høflighed, han var der for at minde Kejseren om Uretten, der var øvet, om Æres-Forpligtelsen, der endnu uopfyldt hviler paa ham, han var der, for at pege paa Pragerfredens § 5 og sige:

Side 187 ↑

„Hvad staaer der skrevet, hvorledes læser Du?“ Han var der, for at tale mandige Kongeord til den Mægtige, som det saa godt sømmer sig for en fribaaren Mand, og da især for et fribaarent Folks Konge, at tale overfor Hvemsomhelst. Og Folket troer, at en saadan Holdning er tusindfold bedre skikket til at paatrykke Magthaveren Følelsen af, at han er i en stor Gjæld, af det Uforsvarlige i hans Færd, Bevidstheden om, at han skal gjøre godt igjen, hvad han har gjort ilde, end en nok saa stor „Høflighed“ og Underdanighed fra den Forurettedes Side. Det har Noget at betyde, naar en mægtig Kejser nødes til at slaa Øjet ned for en ringe Mand, der staaer paa Sandhed og Ret. — Om nu vor Konge har nyttet hiin Sammenkomst med Kejser Wilhelm til en saadan mandig Udtalelse, det vide vi ikke; men ligefuldt er det Folkets Tanke, at saaledes skulde Besøget have været aflagt, og har det været saa, da vilde det glæde sig og endnu mere end før ære sin Konge. — Det er „Sværmeri“, siger Nogen. Nej, det er at tage sit

Stade i det Virkeligste og Uforgjængeligste af Alt paa Jorden: i Sandhed, Retfærdighed og Kjærlighed.

Dine „stille Folketanker“ ere smaa Tanker, det er Smaating Altsammen, hvad du har ført frem. Aa, ja" Men er det da „store Tanker“, naar Man gjør Fjender til Danebrogs-Riddere osv.? Hvorfor maa vi alene ingen „Smaatanker“ have? — Og, hvem veed: Maaskee skjuler der sig bag disse Smaating noget Stort, som ikke er af det Gode, en Tankegang og en Hjertestilling til det Største i Livet, som vi maa ønske kan faa en anden Retning.

Side 188 ↑

Hvad jeg sagde i Norge (1871).

I Korthed sammenføjet det af, som jeg ved forskellige Lejligheder udtalte deroppe. Efter Hukommelsen.

Saa staaer jeg da lyslevende paa de Steder, hvor jeg fra min første Barndom har staaet saa tidt i Aanden med underlig bankende Hjerte, og jeg kan ikke udtale, hvad der gaaer igjennem mig i disse Timer. Fra det Første, jeg kan huske, har Norge og Norges Kjæmpe- og Kjærligheds-Liv, og da især det Kjæmpe-Liv, som har gravet saa dybe Fodspor ind i Trondelagen, at de kjendes endnu, spillet med i mine Drømme og mine Syner, at har jeg paa min Vandring følt mig løftet af Nordens Aand og havt Lykke til om end kun som Væbner at

følge Nordens Banner, har der været lidt klipperankt i mig, da, kan jeg med Sandhed sige, at, næstefter hvad Gud, hvad mit eget elskede ærlige Fædreland har givet mig i Arv, har jeg Skikkelserne fra Norge, som i mine unge Dage gik mig vinkende forbi i Sagaens og Skjaldskabets Spejl, at takke derfor. Jeg har i Aanden staaet paa Hlade og seet Hakon Jarl, Ejnar Tamperskælver og Olaf

Side 189 ↑

Trygveson tørne sammen; jeg har været i Trondhjems Kirke med Axel og Valborg og skuet Nordens Kjærlighed mellem Mand og Kvinde; jeg har været her paa Stiklestad før idag og hørt Kampraabet: „Fram, fram, Korsmænd, Kongsmænd, Kristmænd!“ og fra den anden Side: „Fram, fram, Bondemænd!“ mens Solen stod som udbrændt Kul paa Himlen, da Hellig-Olaf faldt, men strax derefter skinnede paa hans Kind, der var sunhedsrød selv efter Døden. — Derfor, I, norske Mænd og Kvinder! kan jeg ikke uden dyb Bevægelse staa paa disse Steder: Nogle af min Barndoms-, Ungdoms- og Manddoms bedste, rigeste Minder blive levende hos mig og omsvæve mig med brede Vingeslag, og gjerne vilde jeg da tale et Ord til Eder, som kunde klinge fra Hjerte til Hjerte, og give et Indtryk af, at her taler ikke en Fremmed fra et fremmed Land; men her taler en Broder, en nær Slægtning, der har samme Aand over sig som I, og deler med Jer Folkelivets varme Minder. Og I, vil nok høre, hvad en saadan Broder har at sige Jer i Kjærlighed og Sandhed.

Hvorfor drages vi saa underligt hen imod det Store, imod det, der rager frem over det Almindelige, og som sees langt borte fra? Det kommer nok deraf, at vi ere skabte til just at have Omgang med det Store, ja, at have en stor Omgang. Thi vi ere skabte til at have Omgang med Gud Fader i Himlen i hvis Billede vi ere dannede; i Edens Have omgikkes Adam og Eva Ham, og det kan Menneskens Børn aldrig glemme, og, selv efterat de ved Synden kom til at omgaaes

Side 190 ↑

Slangen, det Onde, det Lave, det Krybende, Gud bedre det! — dog gaaer denne Menneskehjertets dybe medskabte Drift igjen hos os, og selv de forvrængede Skikkelser, hvori vi tidt søge denne Drift tilfredsstillet, bærer Vidnesbyrd om, at den store Omgang ere vi fra Begyndelsen kaldede til. Derfor gjøres der saameget Væsen af det Stores Skin i Verden: Er der en Verdens Stormand, en Konge eller en Styrismand, hvor vil Man gjerne staa i Berøring med ham, og gjør Man det, hvor passer Man da paa, at Alle skal faa at vide, at Man har Bekjendtskab eller Venskab med denne Stormand, om det saa er en stakkels Smaamand, som det ikke er en Ære, men snarere en Skam at omgaaes med. Men selv denne Forvrængelse skal minde om, at vi ganske rigtig ere kaldede og bestemte til at leve i fortrolig Omgang med det Allerførste, ja, den Allerhøjeste, og at det er uværdigt og unaturligt, naar vi leve i det Ringe, Lave, Jordkrybende og Smaa. — Det er denne Mindelse om vor Bestemmelse, der var Grunden til,

tænker jeg, at vi, naar der da er noget varmt Menneskeligt hos os, drages med stærke Kræfter hen imod det, der virkelig højner sig over Smaakravlet, det, der taler den sande Storheds Sprog, det, der rister dybe Runer ind i Menneskelivet og Slægtens Krønike, drages til de store Helte og Kjæmper, der gjorde en mægtig Livsgjerning, ja, til de Steder, hvor de trykkede deres Fodspor saa dybt, at de kjendes endnu. — Vi Danske ere dragne hidop, vel først og fornemmelig for at see Jer Trøndere, som nu leve, trykke Eders Haand og vexle Broderord med Jer, men ogsaa fordi

Side 191 ↑

vi har følt en Dragelse efter at staa paa den Jordbund, hvor Eders ædle Kjæmper og Helte have øvet deres Størværk, hvor det endnu i Mindet lysner af den Glands, der fulgte dem i Livet og i Døden; ja, fordi ogsaa vi føler Noget i os, som vidner om Menneskets Adel. — Jeg har hvilet her idag længe, længe i Stilhed og i Tavshed, før denne Forsamling flokkedes til, og det er gaaet forbi mig i store Billeder, hvad der her tildrog sig for over 800 Aar siden, og jeg følte, at min Aand og mit Hjerte fik Velsignelse af denne Omgang med de straalende Syner.

Og saa er der da et ganske lille Træk fra Stiklestadslaget, jeg gjerne vilde opfriske for Jer og mig selv, fordi det tykkes mig saa stort og peger for os paa, hvorledes Nordens Mænd skulle færdes under Livets Vilkaar. Det fortælles af Eders Snorro i hans mageløse Saga, Hejmskringla, ganske kort saaledes: „Da Kong Olaf i Slaget

havde fældet Thorgejrr, stødte ret i samme Øjeblik Thord Foldson, Kongens Bannerfører, Bannerstagen i Jorden, saa den stod, og sank saa under Banneret med Banesaar!“ — Det er et lille og dog saa stort Billede, som her stiller sig frem for os. Thord Foldson havde under Slaget baaret Banneret frem og højt, — da fik han Banesaar og følte, at nu skulde han segne og blegne i Døden; men trofast til det Sidste, vilde han ikke, at Banneret skulde segne med ham — saa stødte han det med sin sidste Kraft i Norges Jord, og saa sank han selv, men Banneret stod, han laa

Side 192 ↑

slagen under det, men det bredte sin Skygge over ham — der hvilte han godt. — Norske og Danske, lad os spejle os deri!

Han førte Kongs-Banneret, Kongs-Mærket. Saaledes skal vi. — Først dette: vi skal kjæmpe under et Mærke. Dette Liv er en Kamp imellem Kjød og Aand, Skjønhed og Grimhed, Løgn og Sandhed, Liv og Død. Og Enhver, som vil Noget i Livet, vil, at hans Liv skal være et Menneskeliv, vil fylde Noget i sin Tilværelse, vil gjøre en Gjerning i Menneskehedens Tjeneste — enhver Saadan skal kjæmpe under et Mærke: det skal kjendes, hvad han stiler efter, hvad han fører i sit Skjold, hvad Mening han har med sit Liv, hvad han sætter over sig selv og sit eget og vil offere Alt for, om saa skal være. Det er et usselt Menneskeliv, som intet Banner, intet Mærke har at kjæmpe under og at bære frem. Ja, der er jo nok af den

Slags Folk, hvis Sjæl er udslidt, saa Mærket er slettet ud til sidste Rest, som ikke lever for en Sag, en Tanke, et stort Livsmaal, der kan bringe til at offere selv det Kjære, fordi Man føler, at der er Noget, der er større end vi. — Eller Folk, som har et Mærke, men eet, som ikke kan bæres højt, men som slæbes efter dem i Skarnet. Det er ikke et Kongsmærke, men et Trællemærke. Er vi Mennesker, da skal vi have vort Mærke i det Høje, et Banner, der vinker bort fra Usselhed, Dyriskhed, Trælle- og Jættevæsen, ja, et godt Mærke, fordi vi selv ere mærkede af Guds Finger til at være Høvdingsbørn, mærkede med Guds-Billedet til dog i nogen Maade at være vort Udspring værdige. —

Side 193 ↑

Enhver af os og ethvert Folk skal have sit Banner at stille sig under og kjæmpe under, og vel kan og skal vi ikke alle være af de store Mærkesmænd, der gaa frem under Banneret, og hvis Kamp, Sejer eller Nederlag Alle stirre hen paa, af dem som lyse ud over Verden og Folkene og som er et Hoved højere end alle de Andre, rage frem som Eders høje Fjeldtinder, der, som en Mand har sagt, „fanger Solens Skin før alle Dale, og hvis Top sidst forlades af dens Straaler“, efter at alt Andet forlængst er i Natteskyggen; — nej, saadan er vi ikke Alle, og kan ikke være det; men Enhver af os skal for sin lille Deel, i sin lille Gjerning, paa sit lille Sted, i Huus og Hjem og i Samkvem med Andre følge Banneret og gjøre Sit til, at Menneskelivet kan højne sig om og kun et Sandskorn, Enhver af os skal

løfte Mærket, saa højt han kan, og sige: Plads for Kongs-Mærket — „fram, fram“, — det Uværdige og Lave har ingen Ret, og, naar det rejser sig og vil gjøre Modstand, da Kamp paa Liv og Død!“

Thord Foldson faldt med Banesaar, men Banneret stod — det betyder, at Sagen, han førte Mærket for, den var ikke falden med ham — han havde gjort Sit, selv i det Sidste, selv da Døden sad ved hans Hjerte, for at Sagen skulde sejre, selv om han laa under. — Og, Venner! saaledes er dette lille Træk en slaaende Betegnelse af selve Olaf den Helliges Færd og Værk; thi han sank paa Stiklestad, mens hans Banner stod: han havde plantet det saa fast i Norges Grund, ja, just ved sit Fald, sit Blod, at det fra nu af stod sejrende for alle Tider. Hans Sag var Kristen-

Side 194 ↑

dommens Sag — det var Korsbanneret, han vilde, skulde skygge over Norge — og, skjøndt han tog Fejl i Maaden, hvorpaa det skulde skee, glemte, at Guds Evangelium kræver intet andet Blod end det, som randt paa Golgatha, og at Evangeliets Forkyndere selv kan blive Martyrer, Blodvidner for Verden, men at det aldrig giver Ret til Sværds slag og Bloddøm over Verden, — glemte det, eller forstod det ikke, saa var dog hans Sag en ædel Sag, saavist som han slog ikke for sig selv alene, men for den evige Konge, saagodt han vidste det, og vilde ofre sig selv, alt Sit for denne Sag. — Og derfor stod hans Kongsmærke, Korsbanneret over hans Liig, stod fast, ja, groede fra den Stund

just saa dybt i Klippegrunden heroppe, at det aldrig siden blev strøget. — Og med denne Sag sejrede Norges Sag: Norges Selvstændighed og Frigjørelse fra de uvedkommende Tyranner, og Olafs Søn blev en Hersker i Norden. — Olaf sank med Banesaar, men Banneret stod.

Og saaledes skal Nordens Folk nu kjæmpe — og sejre. Som Kristne har vi det store Mærke at stride under, og Enhver af os skal for sin Deel plante det saa fast i Hjertemuldet hos sig selv og i den Kreds, han tilhører, at det kan staa, naar han falder, gjøre Sit til, at Sagen sejrer, om end Personen ligger under. — Men her paa denne store Nordens Skueplads, her vil jeg tale om det fælleds Banner, hvorom det trefoldige Nordens Folk skal fylkes. — Slægt efter Slægt falder, men Sagen, Nordens Banner, skal staa. Og i vore Dage trænges der meer end i 1000

Side 195 ↑

Aar til, at Banneret løftes højt, og at vi Alle føle, at der ligger ikke stor Magt paa, om vi, de Enkelte, segne med Bannesaar, kun at Mærket ikke synker, kun at Flaget ikke stryges i Vaneheder. — Og nu vil jeg særlig tale til Eder, I norske Mænd og Kvinder! om denne store Sag.

Jeg har rejst meget heri Norge, og jeg har da stundom paa Landevejene truffet to Slags Milepæle, undertiden ved Siden af hverandre: de gamle med den dansk-norske Konges Navnetræk og Krone, og de nye, unge med Norges-Løven, der holder Olafs Brejde i sin Klo. Det har tidt fyldt mig med Vemod, naar jeg saaledes saa det gamle dansk-norske Mærke, og derved kom

til at tænke paa de 400 Aar, hvori Danmark og Norge gik Haand i Haand og fulgte det samme Kongsbanner, og ikke sandt? det er ikke blot bittre Minder, vi dele sammen fra hine Dage, da Danmarks og Norges Løve gik og stod sammen paa Valen, hvor det gjaldt om at væрге vort Eget, som Gud gav os, og i Freden, hvor vi hjalp hverandre til at højne Vidskabs-Borgen og at dele Godt og Ondt med hinanden. — Ja, det er Vemod, der fylder idetmindste et dansk Hjerter, ved Synet af disse gamle, halvt sjunkne og forvittrede Milepæle: Bavgastene over en gammel Høvdingstid heri Norden. — Men saa dukker den Tanke op: det maatte skee, for at disse Folkestammer kunne ret med fuld Klarhed gro folkeligt sammen, og ikke blot kongeligt: Kongebaandet maatte briste, for at Folkebaandet kunde bindes, for at hver Green paa Stamtræet kunde bindes, for at hver Green paa Stamtræet kunde blive stærk i det Fælleds, fordi den

Side 196 ↑

var blevet stærk i det Særegne: var bleven sig bevidst i Frihed og Selvstændighed, og derfor kunde med fuld Klarhed vælge den fælleds slagne Folkevej til Nordens Ære og Liv! Og det siger jeg Eder, I Normænd: Nu i vore Dage skal Prøven gjøres paa, om Norden ved Egenkjærlighed er bleven splittet tvertimod Styrelsens Hensigt, splittet i tre Stykker saaledes, at hvert Stykke for sig vil „være sig selv nok“, og derved just taber sig selv, eller er bleven til eet trefoldigt Norden just ved at Kongevejen blev kastet af, — thi det var nok Styrelsens

Mening. Og derfor, ligesom jeg og alle virkelige nordiske Danske skal føle os pligtige til at staa Last og Brast med Jer, naar nogen Voldsmand vil bryde over Eders Grændse og knuse Eders Fremtid, skal føle det som en Sag, der ogsaa truer vort Liv, — saaledes skal I føle, at det er selvfølgelig, at I kan ikke sidde i Arnekrogen, og passe Eders Fiskeri, og Bjergværksdrift, Søfart, Handel og Velvære, naar Luren lyder dernede paa Nordens Grændse, Danevirke, men at I da skal ikke blot lytte, men sige: det kalder paa os og vi svigte Banneret, hvis vi blive hjemme. Den Slægt, der gjør det, ja, den falder ogsaa, om end ikke plantet, det er sunket. — Det vil vel nok komme igjen, det store Kampbrag paa Nordens sydlige Grændse — endnu er ikke den sidste Tærning falden; og det vil vel blive en mægtig Folkekamp, hvor Nordens Aand blæser Luren maaskee for sidste Gang til Sejer eller Nederlag for Folket, som der staaer i Skjaldesynet:

Side 197 ↑

„Hør, hvor det toner; det er lutter
Skjoldmøer,
Lutter Valkyrier, som flagre hen
I Luften og med græsselige Raab
Til Kampen kalde. Rædsomt svulmer
Aaren
I Hejmdals Pande, saadan blæser han
Af alle Kræfter i sit Gjallerhorn!“

Da gjelder det om at strømme sammen fra hele Norden om Banneret. Vil I da være med? Vi trygle og tigge ikke derom. Har vi end forhen tryglet

og ydmygelig banket paa Kongers og Stormagters Dør — maaskee ogsaa paa Eders Port vi vil ikke gjøre det mere, vi ere blevne dødrætte og hjertenskjede af de Smuler, Man kastede til os: et naadigt Smil og et tvetydigt Ord, fornemt Skuldertræk, hyklet Medlidenhed og deriblandt ogsaa hovmodige Bebrejdelser og Raad, som vi fulgte til egen Skade, uden at de, som gav Raadet, vilde støtte os, naar det glippede, men gik fra alle deres Æres-Forpligtelser; — nej, vi trygle ikke mere, og, kommer den sidste, afgjørende, tredie Kamp, — da haabe vi, at Danmarks Folk, om end det atter staaer forladt af Alle, med en stor Beslutning vil løfte det gamle kjære Folkebanner, og gaa ene i Kampen; — og, skulde det end skee, — hvad vi ikke troe, thi Gud vil være med os og der er Noget at værne om i Danmark, — men skulde det end skee, at vort lille Folk maatte synke banesaaret under sit Banner, — det vil, saa haabe vi af Naade og bede, dog plante Bannerstagen saa fast i Sagaen, at den skal staa der til det Sidste; thi vi vil ikke, som en dansk Mand nylig har sagt, paa noget Vilkaar „være Bismarcks Trælle“; saa heller falde med Æren paa sit

Side 198 ↑

Skjold med Løverne og Hjerterne i, end leve af de Hovmodiges Naade. — Altsaa, vi betle ikke hos Jer. Men vi sige: Vil I have den Ære at være med at løfte Nordens Banner, naar Timen er der, den Ære at være med paa Afgjørelsens Dag, med til at støde Nordens Mærke saa fast i den gamle Jordbund, at den staaer fast, om end

Mange af Jer skal synke; vil I være saa klarsynede, at I sige: Vi maa være med, thi Danmarks Undergang er vor Undergang; vil I da føle Broderblodet i Eders Aarer, der minder Jer om det gamle Fostbroderskab, som kræver Fælleddsskab i Liv og Død; og vil I bringe paa de høje Langskibe, som før bar Jer og Eders Løvemærke til Danmarks Kyster, den Glæde til det forpinte lille Land, at dets Sønner staa ved Siden af Eders paa Slagmarken, og det mægtige Haab, den Løftelse, som ikke vil udeblive, naar Danske, Norske og Svenske følge Nordens Banner imod Tyrannerne, som ville udslette vort folk af Jorden? Ja, vil I det, da tusindfold velkomne" — Der er ikke, menneskeligt talt, bedre Sag at kjæmpe, sejre eller falde for end den Sag, som er vor og ogsaa Eders imod den graadige Fjende; det har Noget at sige, naar vi Nordboer kjæmpe for vort Liv; thi dermed kjæmpe vi for Menneskelighedens Arne i det Hele, hvorpaa Ilden truer med at slukkes i Verden, kjæmpe for, at der dog skal være eet Sted paa Jorden, hvor Menneske-Udvikling i Frihed med Aand og Hjerte kan finde et Friste.

Det har Noget at sige, naar Aanden banker paa hos os, hos den Enkelte og hos et Folk, om Man da

Side 199 ↑

lukker op for den og hører og lyder dens Herrebud, eller Man lader Døren være laaset, og lader, som var Man ikke hjemme. Vredes ikke paa en Broder, som ogsaa har efter ringe Evne talt Alvors-Ord til sin egen Folkestamme, men her ogsaa taler Alvors-Ord til Eder. — To Gange har

Nordens Aand i vore Dage banket paa hos Eder og stævnet Jer til Møde paa Danevirke og sagt: Der har I nu Eders Plads som Vagtholdere og Værger for Nordens Grændse. I 1848 og 1864. Begge Gange blev I hjemme som Folk, ihvor mange ædle enkelte Kjæmper der end frivillig meldte sig, hvad aldrig skal glemmes i Danmark. — Men bliver et Folk ved at overhøre Aandens Kald, da ender det dog tilsidst med, at Aanden bliver borte, og Folket glider da lidt efter lidt ud af Historiens Strømgang bliver ikke mere „sig selv“, fordi det vilde være „sig selv nok“, og ikke vilde være med, hvor det skulde være med i Udviklingen, og da kan alle Jaabækker ikke hjælpe. Jeg veed det nok, at den Samling af Norges udkaarne Mænd, som da var stemmegivende heroppe, ikke da, navnlig i 1864, var et tro Udtryk af den Stemning, som raadede i Folket selv; jeg veed nok, at der var trindtom i dette Klippeland Mænd og Kvinder, der ikke blot følte med os, men vilde, at Norge skulde kaste sin Lodd i Vægtskaalen, og som knugede Hænderne i Harme og bitter Smerte ved at see Danmark segne i sit Blod, uden at Norge stod med i Kampen. — Men det var dog saa, at et Folk aldrig er uden Skyld, naar dets Styrismænd ikke gaa den lige Kongevej mod Malet, hvortil Aanden peger. Og det tykkes mig, at

Side 200 ↑

Forholdet, det rette Broderforhold imellem Danmark, Norge og Sverig aldrig kommer istand, før vi paa begge Sider faa Luft og siger hverandre, hvad der dog ligger gjemt dybest inde og

som staaer imellem os, indtil det bliver udtalt og bekjendt. Det har vi hidtil ikke gjort. Man er kommet sammen, men Man har ængstelig undgaaet at komme ind paa dette brændende Spørgsmaal. Naar Landenes Ungdom (Studenterne) mødtes, da var det med stor Forsigtighed i Forvejen besluttet, at disse de inderste Tanker ikke maatte bryde frem af deres Indelukke, og det er saare betænkeligt, naar selv Ungdommen, som skal være Folkets Livsfriskhed, bliver gammelklog og sætter Regnestykker op. Men derved blev det bedste, rigeste Udbytte af Sammenkomsterne spildt, som var, at slaa sig sammen, bortrydde det, der skilte, under Udtalelsen og saa falde om hverandres Hals og sige: Vi have i en svag Stund svigtet vort Banner, men vi er de gamle Brødre og ville herefter løfte Mærket højere! I Normænd og de Svenske skal have Lov til at sige til os: I førte Kampen for Norden ringe, førte den ikke til Enden, og uden det høje Hjerteslag, der ikke tillader at stryge Flag, men vil, at der ikke blot i en saadan Kamp skal være Taalmod, men Heltemod. — Men vi Danske maa ogsaa have Lov til at sige, hvad vi dog tænke: I Norske og Svenske blev hjemme, da Eders eneste rette Plads havde været Side om Side med os! — Der er dog Intet, der saaledes som Ordet løsgjør og befrier fra Bitterhed paa den ene Side og fra hjemme-

Side 201 ↑

ligt Nag paa den anden Side imellem dem, som dog høre sammen. — Og, naar nu Nordens Aand tredie Gang banker paa, og atter peger mod

Grændsen dernede — vil I saa være med? Ja, da skal Lønnen være, at Eders store, stolte Norge fuldere skal komme ind under Aandens Strømgang, skal ogsaa være med at løse den ædle Opgave, der er givet Norden til Løsning: at forklare Menneskelivet i Aandens Lys, at plante Kongemærket dybt i Jorden, saa det ikke synker, om end Mange af dem, som bar det, segne, ja, at Menneskelighedens og Kristendommens Sag sejrer over vore Grave, som det skete med Hellig-Olaf paa Stiklestad.

I Nordmænd have fra Arildstid især Syn og Blik for det Store. Disse mægtige Klippeblokke, som omringe Eder med de svimlende Højder og de lige svimlende Afgrunde, disse styrtende Fossefald, der bruse og strømme og tordne, disse dunkle, brede Skygger, som Fjeldene kaste, dette store Nordhav, der saa tidt i den vældige Bølgebrydning vælter sig mod Eders Kyst — Alt i Naturen paatrykker Sjælen Følelsen af det Storslaaede og Mægtige, som derimod vel ogsaa kan gjøre Synet mindre skarpt og klart til at opdage Skjønheden, ja, selv Kraften i det Smaa, i det, der ligesom skjuler sig, men som dog ogsaa er en Aabenbaring af noget Højere og Bedre. — Det har ikke sjældent gjort mig lidt ondt, naar norske Folk dernede i mit lille, ikke klippefulde Fødeland, ved Synet af den Natur, som vi fandt skøn og dejlig, med noget ligegyldig Tone sagde: „Nu, det er vakkert“. Jeg kom da til at tænke paa

Side 202 ↑

den norske Hagbart hos Ølenslæger, der siger, da han staaer i Sjælland:

„Ja, derfor trænger jeg til store Runer,
 Til den højtidelige Kjæmpeskrift,
 Som Øjet skuer langt fra, og som hæver
 Den raske Sjæl med sine stolte Syner.
 See, derfor elsker jeg det norske Fjeld,
 Som blotter kjækt sit nøgne Bryst for
 Bølgen,
 Og kjøler i en evig Snee sin Isse,
 Mens røde Lyn slaa Skjærfet om dets
 Skulder;
 Den hvide Fos, som høres milevidt,
 At styrte prægtig til sin Undergang,
 Forfærdeligst og lysteligst i Døden;
 Og Granen, rank og grøn, som aldrig
 visner,
 Men splintres kun af Aukthors
 Tordenkil.
 Det elsker jeg, det er Natur, det hæver
 Mit Blik til Guders blanke Heltevogn,
 Men disse nydelige Myretuer, —
 Bikuber, om du vil, for travle Bier —
 For dem er jeg en stærkblind Svend,
 tilstaaer jeg;
 Men, reent ud sagt, min Blindhed huer
 mig.“

Ja, det er ikke underligt, at
 Normanden har Syn for „de store
 Runer“. Men i Menneskelivet gjælder
 det om ikke blot at kunne læse „store
 Runer“, men „dybe Runer“,
 Hjerteruner, og her kan vi kanske
 hjælpe og udfylde hinanden. Lær I os
 Danske meer og meer at faa Forstand
 paa det Store og Mægtige, som vi ikke
 kunne undvære: I har i fordums Dage
 skrevet „store Runer“ ind i Verdens-
 Krøniken og i Eders egen og vi kan
 ingen bedre Læremester faa iblandt
 Folkene; men saa vil vi, saa godt vi
 kan, lære Eder meer og meer at raade
 de dybe Runer; vi er øvet deri; thi
 de er

Side 203 ↑

skaaret dybt ind i vort inderste Hjerteliv, og vil I see en dyb Rune, som vi endnu bestandig stirre paa, da nævne vi: Sønderjylland, og den Rune angaaer Jer som os. Og, naar vi da har øvet denne „Indbyrdes-Underviisning“, da, tænker jeg, at vi kan rettelig løfte Nordens Bannermærke, og da skal vi sammen plante den dybt i vor Jord, saa den staaer, selv naar vi ere faldne! — Uden det Store skeer det ikke, men uden det Dybe skeer det heller ikke.

Side 204 ↑
